

Editată
cu sprijinul
Fundației
INSTITUTUL PENTRU
LIBERĂ INIȚIATIVĂ

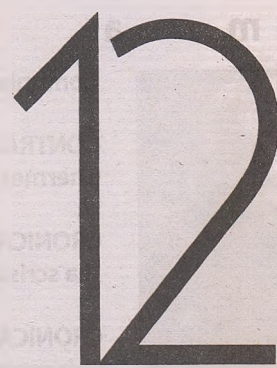

SALA DE
LECTURĂ

și cu sprijinul
Fundației
ANONIMUL

România literară

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România
28 martie 2008 (Anul XL). 32 pagini. 3 lei

diavolul și ucenicul său

n a e
IONESCU
m i h a i l
SEBASTIAN

paginile 16-17

un studiu de **Marta Petreu**

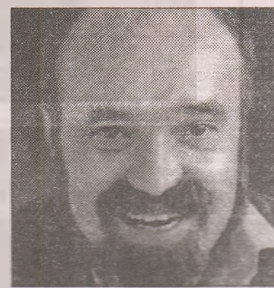

Poezii de
**Constanța
BUZEA**

pagina 8

În căutarea **spiritualității pierdute**
o povestire de

**Evgheni
POPOV**

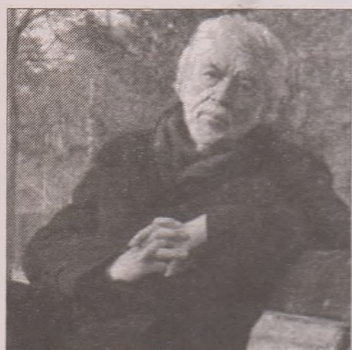

paginile 26-27

LECTURA
DARABE

s u m a r

Comunismul și intelectualii de Al. Săndulescu - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Chermeza năucilor

CRONICA OPTIMISTEI de Ioana Pârvulescu - p. 5
„La scrisul ieftin” - proiect comercial

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 6
Sub semnul dialogului

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș - p. 7
Cotele apelor avangardei

Poeme de Constanța Buzea - p. 8

SCRISOARE DIN PARIS de Lucian Raicu - p. 9
Jalea pisicească

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumaru - p. 9

REAȚII IMEDIATE de Alex Ștefănescu - p. 10
Am fost și eu la CNSAS

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache - p. 11
Cazul Cazane

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
O evocare a lui N. Steinhardt

Birocratizarea suspiciunii de Ion Simuț - p. 13

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 14
L'amour soudain

PREPELEAC de Constantin Toiu - p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 15

Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu - Mihail Sebastian
Un eseu de Marta Petreu - pp. 16-19

De la Ghilgameș la Harry Potter de Geo Vasile - p. 20

În umbra „marelui frate” de Toma Roman - p. 21

Valentin Gheorghiu la ceas aniversar
de Dumitru Avakian - p. 22

Foto HAIKU de Marina Constantinescu - p. 22

Urban Kiss sau cum renaște o companie de dans
de Liana Tugearu - p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 24
Fluturile din acvariu

CRONICĂ PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 25
Un discurs despre materie

Evgheni Popov – În căutarea spiritualității pierdute
Traducere din limba rusă de Mariana Șipoș - pp. 26-27

Început de primăvară literară de Rodica Binder - p. 28

MERIDIANE - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 30
Drumul brânzei

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocârlie - p. 31
Tonul just

OCHIUL MAGIC - p. 32

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**

CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 12, 20, 21, 23, 24, 30, 32),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 3, 4, 7, 9, 13, 14, 15, 22),

ECATERINA IONESCU (pag. 5, 6, 10, 11, 16, 17, 18, 19),

NINA PRUTEANU (pag. 1, 2, 25, 26, 27, 28, 29, 31).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Alte glasuri, alte încăperi (II)*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Corespondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**

(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU, MIRONA
LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Revista **România literară** este editată de Fundația **România literară** cu sprijin de la **Fundația Institutul pentru Liberă Inițiativă**, Fundația „Anonimul”, **Uniunea Scriitorilor din România**, **Ministerul Culturii și Cultelor**, prin **Administrația Fondului Cultural Național**.

Sponsorizare de la Banca Română de Dezvoltare – Groupe Société Générale.

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editorilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

Boșevicii vorbesc de sus, cu mare superioritate, despre intelectuali, ignorând că înșiși creatorii socialismului (Marx, Engels) făceau parte din această categorie.

ÎN EUROPA și în lume, se mai crede încă în această utopie sângeroasă, folosită adesea demagogic pentru amăgirea categoriilor defavorizate ale populației, spre a-i câștiga voturile, se ignoră voit sau nu experiența tragică a Uniunii Sovietice, cu cele mai bine de 20 de milioane de sacrifice, la care se adaugă alte milioane și milioane din fostele „democrații populare”, din Asia și America de Sud; la noi, bătrânii (cel puțin unii dintre ei) mai tânjesc după cozile interminabile

pentru a li se „da” rația lunară de cinci ouă și un litru de ulei, iar tinerii care nu mai citesc, în primul rând, istorie, sau n-au apucat acele vremuri de lipsă totală a libertății, răspund, surprinzător, împreună cu vârstnicii, la un sondaj de opinie, și anume că cel mai mare om politic român din ultima sută de ani a fost... Nicolae Ceaușescu! Să fie vorba de incultură politică, de naivitate sau de o atitudine iresponsabilă? Cred că de toate la un loc. Pe acest fond, se proiectează figura intelectualului și a rolului său în societate, care, mai cu seamă astăzi, a devenit efectiv derizoriu. Niciodată pare să nu i se fi dat o prea mare importanță (totuși să nu generalizăm), dar statutul său ca entitate subalternă, tolerată, nu s-a conturat pe deplin decât în comunism. Printre primii care l-a semnalat și a încercat să-l explice, în cultura română, a fost Paul Zarifopol. Dintotdeauna, constată el, nu fără a exagera, intelectualul a fost pus într-o stare de *umilință*, considerat ca ceva *inutil* și chiar *dușmănos*. Dar performanța n-a atins-o decât comunismul rusesc, prin ostilitatea față de știință și filosofie, prin modul de reprimare brutală a „intelighenției”. Bolșevicii, observă lucidul și perspicacele eseist, vorbesc de sus, cu mare superioritate, despre intelectuali, ignorând că înșiși creatorii socialismului (Marx, Engels) făceau parte din această categorie, care, în decursul istoriei, a creat ideile, tehnica, religia și politica. Disprețul comuniștilor se unește cu o gândire primară, că „știința e un fel de ceva care se face fără muncă” („Noi muncim, noi nu gândim!” s-a strigat și pe străzile Bucureștiului de către contramanifestanții de la I.M.G.B., cu ani în urmă), „o anexă de lux și un bagaj reacționar.” Un singur lucru nu-l uită comuniștii, notează mereu cu spirit percutant Zarifopol, „că munca intelectuală are prestigiu decorativ și tocmai pe aceasta o speculează la ocazii festive” (*Muncitorii decorativi* — 1925). Altminteri, intelectualul e un *dușman de clasă*, un *parazit*. O astfel de gândire, troglodită, va fi copiată întocmai în R.P.R. Eseistului, care-i împarte pe intelectuali în două categorii: cinstiți și lichele, adică cei dispuși să facă jocul puterii, fie la dreapta, fie la stânga, nu i-a scăpat aproape niciuna din trăsăturile specifice ale comunismului sovietic, de exemplu, nomenclatura, de regăsit și la noi până azi. Autorul *Registrului ideilor gingașe* reține fizionomiile sumbre ale unor inși împovărați mai mult de gențile doldora de hârtii decât de idei benefice pentru popor, grăbiți, încuiați, incapabili să privească drept în față pe omul de rând, preocupați parcă numai de gândul de a nu se abate cumva de la „linia partidului”: „Niște domni totdeauna posomorâți, purtând sub braț genți grele de hârtii, scurți la vorbă cu toți cei care formează simplul public, cu pasul tare și grăbit, cu privirea încărcată de gânduri negre” (*Aristocrație sovietică* — 1928).

Paul Zarifopol a fost printre primii intelectuali români care au sesizat, de la bun început pericolul comunismului pentru umanitate, în general, și pentru cultură, în special. El denunță printre primii spiritul — dogmatic și vulgarizator în interpretarea ideologiilor (Lenin), caracterul mincinos, polițienesc și criminal al sistemului, tendința lui de expansiune și hegemonie. Și toate acestea la nici un deceniu după revoluție, când Stalin abia se antrena pentru genocidul de proporții uluitoare ce avea să urmeze.

Dacă Zarifopol era un liberal antitotalitarist și un occidentalizant, fără apartenență politică, Panait Istrati a fost înfocat militant socialist în tinerețe, a aderat la comunism a doua zi după revoluția din octombrie 1917. La un moment dat, intenționa chiar să se stabilească în Uniunea Sovietică. Scriitor, într-un fel celebru, cu mare succes în Europa, cunoscut mai ales în Franța pentru convingerile sale politice de stânga, face parte din delegația care a participat la cea de-a zecea aniversare a revoluției rusești. Între 1927-1929 efectuează o călătorie în țara Sovietelor, ca invitat oficial, străbătând-o în lung și-n lat, gazdele (conducerea superioară de partid) sperând că va găsi în el un susținător entuziast și un propagandist

Comunismul și intelectualii

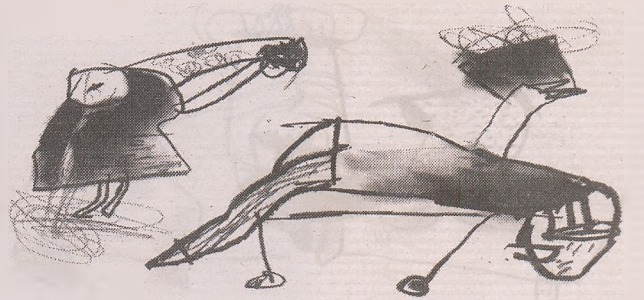
de prestigiu. Dar în impresiile pe care le așterne în „scandaloasă” *Spovedanie pentru învinși*, scriitorul își exprimă profunda lui dezamăgire: „Am plecat cu gânduri și elanuri, care s-au prăbușit pe drum.”

Ce constată autorul *Chirei-Chiralina*?

În loc de libertate și democrație, — o dictatură, care, în numele proletariului, umple închisorile de opozanți și îngroașă coloanele celor deportați în Siberia. Totul nu e decât demagogie a unei formidabile haite de „lătrători” ai „Internaționalei”. Nu există libertatea cuvântului și a criticii, iar când aceasta, întâmplător, se produce, e reprimată sever prin evacuarea „inculpatului” din locuință, eliminarea din serviciu și, în cele din urmă, prin arestare. Panait Istrati reușește să se informeze asupra politicii bolșevice de infometare a unor regiuni întregi, unde populația a fost literalmente decimată sau adusă la treapta cea mai de jos a sălbăticiiei, antropofagia. Regimul așa-zisei „Dictaturi a Proletariatului este o culme a terorii”. Aceasta frânge rezistența a milioane de nefericiți. Factorul principal, care a făcut ca pretutindeni să se instăpânească *frica* este G.P.U.-ul, viitorul N.K.V.D., și mai nou, K.G.B., responsabil de cele mai abominabile crime. Din cauza persecuțiilor se înmulțesc sinuciderele. Comunismul sovietic, la care unii mai visează și azi cu înconștiență, e numit „*fascismul roșu*”. Tirania face ca intelectualii să nu-și mai găsească locul nici măcar în calitate, vorba lui Zarifopol, de „muncitori decorativi”. La procesul lui Rusakov (o inscenare odioasă în stil sovietic) se vociferează cu insolentă de către acuzaatori: „*Nu avem nevoie de intelectuali în U.R.S.S.*” (s.m.) În schimb, e cultivat asasinatul, marele dezamăgit Panait Istrati ajungând la concluzia, ca și autorul *Registrului ideilor gingașe*, că mult laudatul comunism pe care o bună parte a proletariului internațional nu-l cunoștea, pentru că „nu știa ce se petrece în Rusia” e un sistem criminal, „o mașină de fabricat fericirea” „prin sfărâmarea oaselor”.

Pe urmele lui Panait Istrati se află Petre Pandrea, care cochetase și el multă vreme cu ideile comuniste, chiar și după 23 august 1944, tot sperând într-o ameliorare, deși cumnatul său, Lucrețiu Pătrășcanu va fi condamnat la moarte de către proprii săi „tovarăși de luptă”. Intelectual de marcă, avocat ilustru, eseist și polemist neobosit, Pandrea izbutește să se convingă până la urmă de eroarea fundamentală a orientării sale politice contra democrației burgheze, mai ales după ce trece prin închisorile de la Aiud, Pitești și Ocnele Mari. Se căiește și oftează amarnic: „O, ce naivitate, ce stupiditate”. „Fără libertate nu există fericire”. El se simte în R.P.R. — și nu era singurul — „ca într-o temniță”. Dictatura proletariului pe care o elogiase încă din tinerețe, îi apare, așa cum se confesează în *Memoriile mandarinului valah*, scrise între 1954-1958, ca o „dictatură a *profitariatului* (s.m.), dominată de minciună și de cultul deșănțat al personalității”. „Comuniștii români sunt o adunătură de lichele și de haidamaci”. Ei consideră partidul ca pe o moșie personală. Sub conducerea lor abuzivă și aberantă, „ne transformăm în turme de sclavi”.

Poate cele mai complete și mai sugestive definiții ale comunismului ni le oferă un alt mare intelectual, filosoful C. Rădulescu-Motru. Doctrina marxistă, pusă în practică de Lenin, înseamnă „uniformizarea sărăciei”, în niciun caz egalitate și fraternitate, ci „nivelarea mecanică obținută prin teroare”. Bolșevismul ar fi „oarecum o ediție corectată și mult adăugită a nazismului hitlerist”. Psihologul, elev al lui Wilhelm Wundt, autor al unor lucrări de referință (*Puterea sufletească*, *Personalismul energetic*) le dezvoltă și le topește într-una ce depășește reacția spontană, adesea

a c t u a l i t a t e a

emoțională, aparținând acum *specialistului*: Comunismul „este dezbrăcarea personalității omenești de orice dotație proprie și diferențială. Este teoria egalității între oameni dusă la exces. Este egalitatea atinsă prin sărăcirea personalității de orice atribut sau proprietate. Comunismul reduce pe om la individualitatea lui organică, la eul biologic de dinainte de orice organizare psiho-socială. Comunismul ia pe om chiar așa cum acesta iese din sânul naturii, înainte de a avea un eu. Pentru comunism, omul este o ființă anonimă, fără personalitate.”

Însemnările de jurnal cu titlul *Revizuirii și adaugiri* dezvăluie nu numai opiniile unui intelectual de înalt prestigiu despre regimul de teroare, minciună și frică, despre numeroasele arestări și atotputernicia Securității, despre conformismul și servilismul de care, din păcate, nu am dus lipsă nici noi, dar și despre modul revoltător în care s-au comportat comuniștii cu intelectualii, socoțiți, cum spuneam, veritabili *dușmani de clasă*.

Prin transformarea Academiei Române în Academia R.P.R., înaltul for devine un instrument politic. C. Rădulescu-Motru, fost președinte și vice-președinte al Academiei, este exclus dintre membrii ei, alături de mulți alții (printre care Lucian Blaga), i se fixează domiciliu obligatoriu și i se suprimă pensia, ca fiind „bestie moșierească”. Octogenarul ajunge la sapă de lemn. E silit să înfrunte sărăcia, să-și vândă ultimele obiecte din casă. La capătul puterilor, notează exasperat: „Sunt fără provizii și lemne de foc. Și ca mine sunt mulți alți colegi, foști profesori universitari și membri ai Academiei Române. Dacă oamenii care reprezintă în România comunismul bolșevic ar fi cât de puțin umani, nu ne-ar pătimi atât, ci ne-ar împușca sau arde de vii”. Motru se considera „condamnat la moarte prin înfometare”. Pentru că nu mai are lemne, începe să-și pună cărțile pe foc. Nu cred să fie durere mai mare pentru un intelectual autentic decât să-și vadă irosită biblioteca, ba chiar căzând pradă flăcărilor. Pagina în care „ex-academicianul” octogenar își evocă pereții de cărți, unde se aflau „aproape toate publicațiile principale în care s-a oglindit mersul culturii noastre naționale din ultimii 50 de ani”, mi se pare de o mare tristețe: „Ar trebui să vând din biblioteca pentru a avea cu ce trăi. Iar astăzi, neavând lemne pentru bucătărie și baie, a trebuit să pun cărțile și revistele pe foc. De câteva zile, colecțiile periodicele românești întrețin focul în baie. Și astfel a dispărut și ultima mea avere de capitalist burghez. Posteritatea va judeca dacă această dispariție a fost pentru binele poporului român” (18 mai 1950).

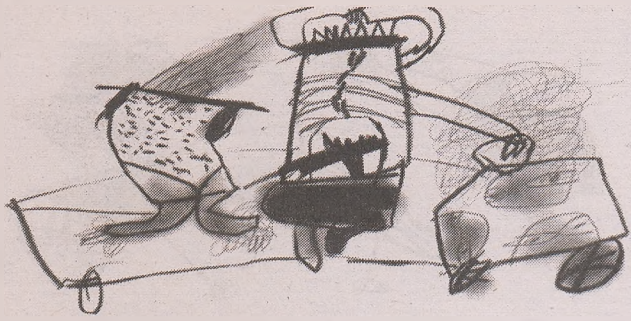
Pentru regimul de dictatură a *profitariatului*, cum numea Petre Pandrea, intelectualul era un indezirabil. Întrucât — *gândea*, „nu muncea”, el nu putea fi decât un *reacționar*. De aceea e aruncat în închisoare, unde au murit Mircea Vulcănescu și istoricul George Brătianu și — unde au ajuns și au stat întemnițați cu anii Nichifor Crainic, Radu Gyr, Petre Pandrea, C. Noica, Vasile Voiculescu, N. Steinhardt, Vladimir Streinu, Dinu Pillat, Al. Paleologu, Sergiu Al. George, I. D. Sârbu, Nicolae Balotă și încă mulți alții.

Comuniștii nu știau decât să se folosească de intelectuali pentru propriile scopuri politice și unii dintre aceștia, din oportunism sau naivitate, au acceptat să colaboreze, fără să-și dea seama că erau doar niște bieți „tovarăși de drum”, eliminați și chiar persecutați când jenantul rol temporar nu mai prezenta interes pentru partid. Să mai amintim cazul nefericit al lui G. Călinescu, dat afară din postul de profesor universitar la Facultatea de Litere, ca un element „*nociv*” (idealist, estetizant, formalist și chiar antisemit), după ce servise regimul „democrat popular” cu o bogată publicistică angajată, ce ni se pare astăzi aiuritoare?

Comunismul îi privește cu superioritate și dispreț pe intelectuali, o spusese, știm, Paul Zarifopol. În compensație, societatea actuală ar trebui să dea Cezarului ce este al Cezarului, adică să-i acorde respectul valorii, să-l scoată din starea de *umilință* (adesea materială), căci, îl citez iarăși pe Zarifopol, intelectualul a creat ideile, tehnica, religia, politica, el face descoperirile științifice în toate domeniile, uneori, epocale, fiind motorul dezvoltării și al progresului. Fără el, omenirea ar fi inertă, rămasă la nivelul instinctelor, ca să nu spunem, debusolată.

S-ar cuveni o mai mare atenție și prețuire acestei indispensabile *busole*!

AI. SÂNDULESCU

actualitatea

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

Chermeza năucilor

MUȘTIU dacă cei șase mii de milogi care s-au călcat în picioare la chermeza lui Vanghelie erau cu adevărat profesori. Din imaginile văzute la televizor, păreau mai degrabă o adunătură năucă de precupeți și precupețe, rătăciți la Pavilionul Expozițional între două mărunte tranzacții cu morcovi, pătlăgele și păstârnac. Femei chiuitoare, cu fețele invadate de-un extaz cvasi-sexual, și bărbați cu cămașile leoarca se încinseseră în hore incoerente, ce aduceau aminte de noaptea Valpurgiei, și nu demnitatea oamenilor cu catalogul sub braț. Dar dacă aceia erau într-adevăr profesori — și încă din București —, ne-am ars!

M-aș întreba, mai întâi, cum au fost convocați. Să aduni șase mii de oameni — și încă români pe deasupra — nu e la îndemâna oricui. Prin e-mail? Prin depeșe livrate cu poștalionul? Cu trâmbița? Oare nu cumva prin telefoane venite de la inspectoratul școlar? Vanghelie nu e un chibiț măcinat de ambiții, al celui mai năpăstuit dintre sectoarele Bucureștiului, ci un profesionist al manipulării. El reprezintă forma actuală de acțiune a fesenismului: una în care șperțul se îmbină cu linguseala și nesimțirea cu incultura. Dar ca un astfel de personaj să fie aplaudat la scenă deschisă de inși aparținând „intelectualității” e, totuși, mult prea mult.

Sigur, l-am aplaudat noi (sacadat, militărește) și pe Ceaușescu. De ce ne-am face probleme cu lingusirea lui Vanghelie? Nu obosesc să-mi spun că indivizii ce înfulecau ca apucații, dându-se, asudați, în spectacol

nu sunt profesori. Mă amăgesc cu gândul că PSD-ul a procedat ca în alte ocazii: a adus cu camioanele niște nefericiți din provincie, cărora le-au promis marea cu sarea. Pur și simplu, în mintea mea imaginile nu se mixează: cum să cred că acel lumpen dăntuitor, producător de icnete și plescăituri, are în job-description educarea tinerei generații de români?!

Dacă leg acest episod grotesc (și n-am cum să nu-l leg!) de isprăvile liderilor sindicali, ce ameteau de încântare la gândul că profesorimea va primi de la guvern bani de nădragi și *teneși*, lucrurile prind coerență. Aduși la sapa de lemn de aproape douăzeci de ani de dispreț cinic, dascălii alcătuiesc cea mai largă pătură a lumpen-proletariatului din România. O pătură fără șansă de salvare. De bine, de rău (mai degrabă de rău), muncitorimea și țărâtimea au găsit soluții de supraviețuire. Un zidar sau un sculer-matrițer își găsește ușor de lucru. Dacă nu în România, atunci în îmbătrânitele, aristocratizatele țări europene care-au uitat să dea cu mătura și să șteargă singure praful. Ba chiar și să baby-sitărească. Nu e nici o problemă să convertești un culegător de napi și sfeclă în „câșunar” sau „vișinar”. Dar e aproape imposibil s-o reciclezi pe profesoara de limba română în profesoară de portugheză sau irlandeză.

Cu instinctul carnasierului, Vanghelie a simțit unde să lovească. În clipa de față, profesorimea e clasa cea mai fragilizată a României. Suficient de numeroasă și de influentă, ea poate juca — pe de altă parte — rolul unor imbatabili agenți electorali. Vechiul mânuitor la manivelă, Mitrea, a mirosit și el ce potențial zace în dascălime și s-a grăbit să-i bage bacșișul în buzunar. Așa cum s-a

văzut și la 15 martie, populismul naționalist și-a cam trăit traiul și mâncat mălaiul. Figurile de înmormântare ale lui Vadim și Funar — disperați că românii și ungurii nu se mai măcelăresc după scenariul securistic din 1990 — anunță indubitabil amurgul unei epoci. În schimb, populismul pomanagist pare să-și fi descoperit câțiva profesori redutabili. Becali a fost, o vreme, Cucuzelul acestei noi mistici a cârpiților în fund. Descoperindu-l pe Dumnezeu, patronul Stelei și-a cam cusut buzunarele, navetând, în schimb, între metafizică și crampoane. Geonană și-a dat seama că, în acest context, „primarul care este” poate fi un argument „hard” în lupta disperată pentru a se menține la șefia partidului. Așa arată oceanul de foame și disperare pe care Vanghelie navighează cu toate pânzele sus. Iar vântul s-a întetit al naibii! ■

P. S. După ce-am încheiat acest articol, am mers la facultate să-mi țin cursurile. Am pășit în amfiteatru, am perorat despre mitologia Sudului american, am citat pasaje grele de sensuri, am invocat autori și curente literare. Mintea nu mi-a stat însă la frazele arborescente ale prozei lui William Faulkner, ci la româneasca de balamuc a lui Vanghelie. M-am întrebat ce e, de fapt, mai potrivit — că doar ni se cere să legăm teoria de practică! — pentru studenții mei. Să-i dau înainte cu frumoasele povești născute din imaginația marelui scriitor american ori să-i pregătesc pentru viitoarele mese gratuite de la Pavilionul Expozițional? Nu de alta, dar majoritatea covârșitoare va ajunge, mai devreme sau mai târziu, la cheremul cuplului coșmaresc Mitrea & Vanghelie.

Carnet

Suspans romanesc

Cu dispariția lui Alain Robbe-Grillet se încheie experimentul romanesc major al secolului. De nu cumva se încheiase cit specialul francez încă scria, încă era prezent public. Nici un alt gest novator — neluindu-i în calcul pe exhibiționiștii începutului de secol — nu a avut atita intrinsecă substanță cum a avut-o Noul Roman Francez. Acaparînd, cu pregnanța lui expresivă, întreg spațiul european. Ce teribilă receptivitate cunoșteau *Gumele*, *În labirint*, *Casa de întâlnire*, imediat traduse continental! Ce vogă avea silueta inclassabilului francez prin tehnica dedublării. Asta era *noul roman*. Pe cit de snob acută devenise lectura proaspăt traduselor romane franceze — anii '50, '60 —, pe atît de îngăduitor duioasă e acum relectura lor, provocată chiar de momentul dispariției sarmantului Alain.

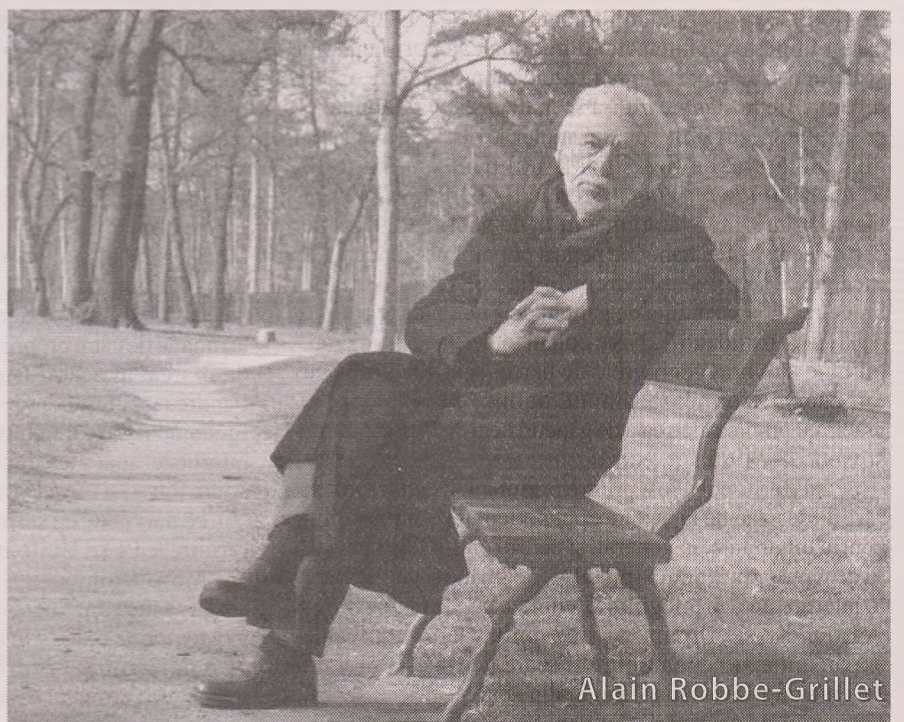
Nu se iviseră încă teribilii englezi, cei care — odată instalați continental — n-au mai cedat nimic din imperialul lor teritoriu. Mai ales acum. Cînd locul Noului Roman Francez e ocupat definitiv de Lodge, Barnes, Coe, McEwan. Deținătorii absoluți ai unor strategii romanești îmbinînd, cu inteligență și cu farmec, harurile tradiționalului realism insular cu soluțiile momentului. Șocante adesea, stînd însă pe un suport extrem de convingător. Făcînd din lectură un act de totalitate.

Francezii batuți? De nesuferiții englezi?

Michel Houellbecq își asumă revigorarea naivității galice cu rezultate dintre cele mai sclipitoare. Alambicînd vocații de tradiție balzaciană — flaubertiană, de ce nu! — cu sugestii venind chiar de la expiatul *nou roman*, Houellbecq recuperează, prin *Platforma* lui, un prestigiu ce părea pierdut. Lectură totală! Cum aceeași totală lectură vine și de la pînă de curînd anonimul Wayergans, cel care, surprinzător, l-a și surclasat pe Houellbecq la ultimul *Goncourt*. Un barochist de înmărmuritoare plieri pe real (*Franz și François*).

Doar atît?

Șocul vine acum dinspre un iconoclast puțin spus rebel: Frédéric Beigbeder. Cu *Egoismul romantic* și *Memoriile unui tînăr ticnit*, „scandalagiul” e de ultim *cri*. Al barurilor, al ierburilor, al voiajelor. *Egoistul* e un fals jurnal cu un Oscar Dufresne, alter ego-ul autorului, pe cit de voit frivol și stupid, pe atît de tranchil în ademenirea

Alain Robbe-Grillet

somnului de noapte. Cu panseurile lui definitive, Oscar face concurență ginditorilor francezi cu statuie: „Dacă pînă și oamenii căsătoriți divorțează, unde o să ajungem?” Nici Marc Marronnier din *Memoriile* nu-i mai prejos: „Marc se îndrăgostea în zilele cu soț și voia să moară în zilele fără soț”. Sau: „Scria articole de dreapta în ziare de stînga și viceversa”. Sau: „Marc se considera un dandy, însă nu se putea împiedica să nu-și vîre degetele în nas, de față cu lumea”. Sau: „Victoire era frumoasă, lungă, de familie bună, toantă, snoabă și multimilionară în lire sterline”.

Adînc, nu?

Addendă: avem și noi beigbederii noștri literari.

Dar și beigbederii instalaționismului plastic, oho!

Val GHEORGHU

Marfa vândută aici ar fi materia primă pentru romancieri de orice calibru care urmăresc succesul rapid și, în ce privește investiția sufletească personală, economicos.

ÎN ZIUA de azi scrisul a devenit o marfă ca oricare alta, la fel cu salamul, cartofii sau pantofii. Ați observat că nu se mai debutează cu poezie? La ce bun, dacă nu se vinde? Se scrie direct roman, iar dintre romane, neapărat unul cu subiect la modă. Ce importanță are că a scrie roman presupune o acumulare de experiență, nu numai de viață, dar și de literatură! Ce importanță are că merită să publici o carte atunci când „ți se pare că pe cap îți cade cerul“! Primesc de la diverse edituri sau agenții literare liste întregi cu prezentarea unor romane propuse pentru traducere și am observat că din ofertă nu lipsesc niciodată câteva titluri, călduros recomandate, semnate de iluștri necunoscuți, dar pe teme tot mai frecvente: incest, în toate variantele lui imaginabile, lesbianism (homosexualitatea masculină e de mult demodată), „solduri în exercițiul funcțiunii“ încă de pe prima pagină, cu voyeurismul aferent. Sex în cimitir sau în școală. Apoi ura angajaților față de patronul bogat, SIDA, exploatarea și abuzarea copiilor din țările subdezvoltate. Obligatoriu și un viol detaliat: de preferință femeia albă să violeze un bărbat negru. Părinții denaturați, în special mamele sinistre sunt personaje la mare preț în literatura actuală. Chiar dramele războiului au revenit în atenție, dar numai ca temă care aduce bani, scrisă cât mai despletit, deși la rece. Pe HOTLIST sau pe BEST OF..., trimise de mari edituri (abundă autoarele, care își iau „revanșa“ pentru anii de tăcere), subiectele sună cam așa: „Julia, o fată de 14 ani vine de la școală, când este prinsă de un obsedat sexual care o torturează și apoi o violează. Julia este a 21-a victimă a bărbatului. Dar Julia nu se teme de agresorul ei. Între cei doi se naște pe neașteptate un sentiment puternic, care îl face pe monstru să n-o omoare. Ei pornesc într-o frumoasă călătorie prin Europa, poposind numai la hoteluri de cinci stele. Până când, o nouă pradă, mult mai fragedă decât Julia, adică o fată de 12 ani, le iese în cale... Ce va

L i t e r a t u r ă

englez (John Dryden), ca-n cel francez (Corneille), ca-n romanele psihanalitice postfreudiene, până la laureata Nobel Elfriede Jelinek. Ceva mai scump sunt vândute subiectele oedipiene pentru carte plus audiobook (pe o temă de Igor Stravinski, respectiv George Enescu, la alegere).

Există și un compartiment dedicat celor curajoși, care merg la risc. Desigur, gândit tot științific, pe baza teoriilor de estetică a receptării, în special a orizontului de așteptare (*Erwartungshorizont*) a lui Hans Robert Jauss. Aici vor fi subiecte care merg în *contra* curentului de azi, dar care au mari șanse, potrivit școlii de la Konstanz, să fie extrem de gustate de generația următoare. Un alt sector, unde prețurile sunt modice, chiar neglijabile, ar

Ioana Pârvulescu

CRONICA OPTIMISTEI

„La scrisul ieftin“ -proiect comercial

face Julia?“ (Prezentarea aceasta nu e o invenție, abia dacă am schimbat câteva detalii). Materia primă fiind limpede, mai e de precizat metoda: ea constă în opacitatea totală față de orice subiect. Înțelegerea semenului fiind exclusă, descrierea brutală și narațiunea fără căpătași sunt suficiente.

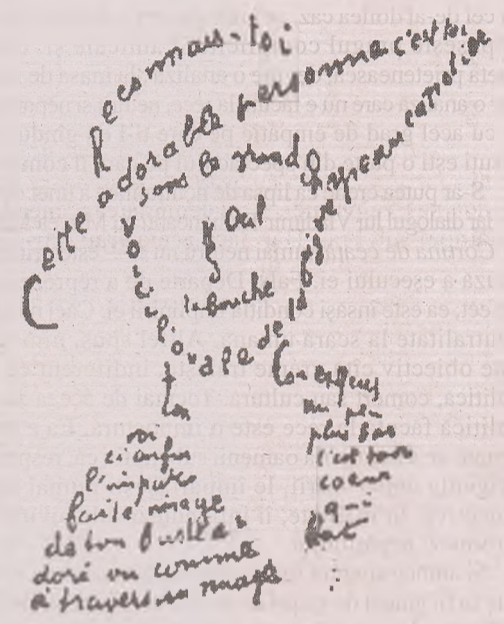
ACESTE remarci despre starea literaturii contemporane m-au făcut să descopăr o lipsă gravă în industria scrisului de azi: un magazin de desfacere literară, pe modelul caselor de mode. Visez să-l înființez, astfel că l-am gândit în detaliu. Iată proiectul, în speranța că se vor găsi câțiva întreprinzători care să mă ajute să-l pun în practică.

Date generale. Organizarea magazinului

Am pornit de la nume și, după câteva ezitări (*La scrisul vesel*, prea optimist pentru ziua de azi, *Moda literară*, prea abstract, *Scrisul ușor*, anticomercial, *Eleganța - romane și nuvele autentice*, frumos, dar prea lung, *Scrisul iute*, dă naștere la glume culinare, *De-a gata*, corect, însă nu se vede despre ce marfă e vorba), m-am oprit la firma cea mai potrivită cu conținutul: *La scrisul ieftin*. Marfa vândută aici ar fi materia primă pentru romancieri de orice calibru care urmăresc succesul rapid și, în ce privește investiția sufletească personală, economicos. Magazinul meu va fi aerisit, bine luminat și bine organizat. Personalul amabil și discret, gata să ofere informația cerută și să te îndrume spre raftul de care ai nevoie. Una dintre încăperi, imediat lângă intrare este dedicată persoanelor active, care trăiesc cu ochii pe ceas: *Fast writing*, pe românește *Minuturi literare*. Aici subiecte pentru romane de maximum 100 de pagini. O notă însoțitoare va preciza în cât timp se poate finisa produsul, la o medie de trei ore de scris pe zi, de la două zile la douăzeci, precum și ingredientele, la alegere (numai dialog, dialog și narațiune, numai narațiune, mici descrieri etc.).

Urmează compartimentul de subiecte de interes pe vârste și sexe (mizez pe ideea că fiecare va voi să cumpere ceea ce nu i se adresează: adolescenții-scriitori subiecte pentru vârsta a treia, maturii subiecte pentru nubili, romancierile subiecte pe care va fi banderola *men only*, iar domniile scriitori subiecte *for her*. Limba engleză e obligatorie pentru segmentul de public cărui îi e destinat magazinul.

Ceva mai în spate va fi spațiul cu reciclarea temelor vechi, revenite în actualitate, ordonate cronologic, sector realizat cu ajutorul unor consultanți de specialitate din zona istoriei literare: pentru tot mai mulții amatori de incesturi, de pildă, se oferă de-a gata câteva variațiuni pe tema Oedip: ca-n antichitate (nașterea lui Adonis, apoi Sofocle, Seneca), ca-n epoca clasicismului

fi cel cu teme demodate, fără șanse de a reintra vreodată în circuit (de pildă, tema romantică a ruinurilor). Aici pot zăbovi în liniște calofilii, amatori de singurătate literară sau cei care nu vor să aibă mai mult de doi-trei cititori, rude apropiate.

DACĂ magazinul își va scoate cheltuielile, se poate extinde până la dimensiuni de magazin universal. Astfel ar fi de amenajat un spațiu cu personaje gata făcute. Și aici, pentru eficientizarea căutării (categoric computerizate) e esențială organizarea pe trăsături fizice și psihologice, anii de formare, meserii, CV, amoruri (conjugale și adulterine).

Apoi câteva rafturi cu începuturi și cu sfârșituri bine scrise (happy end, tragic, sfârșit în coadă de pește), foarte scumpe, pentru că reprezintă părțile cele mai citite sau, după caz, singurele părți citite dintr-o carte.

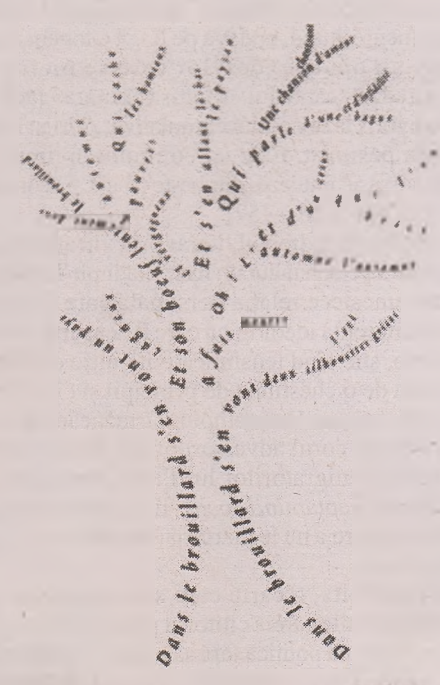
Lista de prețuri*

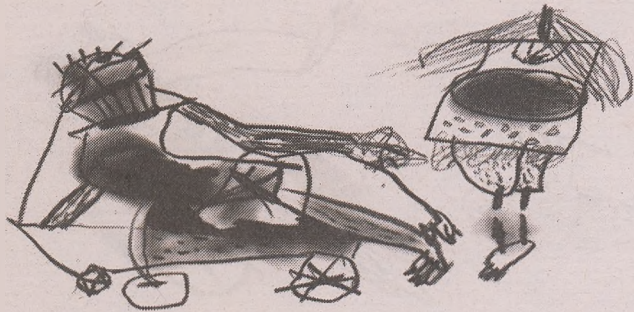
Modelul meu sunt magazinele de îmbrăcăminte. Noutățile literare, subiectele de sezon sincronizate cu Occidentul, vor fi cele mai scumpe, de la 400 de lei în sus. La sfârșit de sezon literar se organizează solduri, iar subiectele deja purtate de alții se vor vinde cu reduceri între 30 și 70%. Modelele unicate ar trebui să coste prohibitiv, de la 2-3000 în sus la materia primă pentru o povestire, mai ales dacă vin de la mari creatori, casa Vargas Llosa, casa Salinger, casa Golding etc. Se pot cumpăra și accesorii: o replică, o rememorare, un calambur care, deși scumpe, sunt pentru orice buzunar. Desigur, fiecare produs are înscris pe el termenul de garanție. După limita înscrisă pe ambalaj, producătorul nu mai garantează succesul.

Ideii de marketing

Vara, în fața intrării, va fi scos un stativ rotitor pe care atârnă, fâșii-fâșii, legănate ușor de vânt, titluri de *bestseller* cu numai 1 leu bucată. Magazinul va ține legătura cu editurile (care vor recomanda autorilor în pană de inspirație frecventarea lui) și cu GSPLA (Grupul pentru Sondarea Preferințelor Literare Actuale), adaptându-se în permanență la nevoile pieței. ■

* Prețurile sunt în RONI.

comentarii critice

CÎND DOI prieteni se apucă să discute pe marginea politicii, rezultatul nu poate îmbrăca decât două forme: fie cea obișnuită a taifasului cotidian, acel gen de pălăvrageală în cursul căreia, sub pretext că dezbați un eveniment, îl transformi în debușeu al antipatiilor proprii; fie cea a conversației ținute în frâu, caz în care accentul cade nu pe împărtășirea reacțiilor proprii, ci pe surprinderea adevărului. În primul caz, dialogul rămâne în perimetrul emoției personale: fiecare dă satisfacției celui alt

împărtășindu-i temerile sau frustrările și făcându-l să trăiască cu senzația liniștitoare că are mereu dreptate. În cel de-al doilea caz, se întâmplă ceva straniu: discuția depășește pragul complicității amicale și, dintr-o șuetă prietenească, devine o analiză „la masa de lucru”, dar o analiză care nu e făcută la rece, neutru și nepărtinitor, ci cu acel grad de empatie pe care ți-l dă gândul că tu însuși ești o parte din spectacolul pe care îl comentezi.

S-ar putea crede că lipsa de neutralitate a unei discuții — iar dialogul lui Vladimir Tismăneanu cu Mircea Mihaieș în *Cortina de ceață* numai neutru nu e — este principala cauză a eșecului ei. Fals. Departe de a reprezenta un defect, ea este însăși condiția împlinirii ei. Căci nu există neutralitate la scară umană. Altfel spus, nimeni nu este obiectiv cîtă vreme trăiește, indiferent că face politică, comerț sau cultura. Tocmai de aceea analiza politică făcută la rece este o impostură. Ea e forma uzuală de a manipula oamenii sub motiv că, respectînd exigența nepărtinirii, le împărtășești numai opinii obiective. În realitate, îi influențezi sub cuvînt că îi informezi nepărtinitor.

Și atunci, singura formă de a ocoli falsa obiectivitate este să fii ghidat de valori ce au fost verificate de practica politică: pluripartidism, stat de drept etc. Este singura situație cînd, deși emoția comentariului se păstrează intactă, ea încetează să mai sune *pro domo*. Căci nu te aperi pe tine, ci aperi niște valori în numele cărora vorbești. În cazul unui astfel de dialog, prietenii nu-și mai servesc unul altuia amabilități, ci devin actorii sinceri ai unui efort de înțelegere. În schimb, cînd aceasta condiție nu e îndeplinită, dialogul nu poate scăpa de principalul pericol ce paște discuțiile de acest gen: intenția secretă ca simpatia cititorului să fie cîștigată prin îmbrobodirea lui. Îi fletezi așteptările străduindu-te să-i fi pe plac.

În privința aceasta, Vladimir Tismăneanu și Mircea Mihaieș nu trebuie să-și facă griji: și-au făcut destui dușmani cu o singură carte. Dacă mai adăugăm și volumele anterioare de dialoguri politice — *Bahul mascat* (1996), *Încet, spre Europa* (2000), *Schelete în dulap* (2004) —, atunci lista figurilor publice în ochii cărora Tismăneanu și Mihaieș au devenit nume inavuabile trebuie să fie foarte lungă. Aici însă, în volumul *Cortina de ceață*, personajele cu precădere înfierate în chenare morbide sunt Adrian Năstase, Ion Iliescu, Dinu Patriciu, Dan Voiculescu și Bogdan Olteanu. Dar pînă la galeria monștrilor încondeiați în paginile cărții, să ne oprim asupra trăsăturilor celor doi participanți la dialog.

Rolul celor doi în cadrul dialogului e diferit, ca într-o distribuție regizorală în care unul e protagonist iar celălalt e secundantul menit a-l însoți pe primul în periplul unei analize politice. Așa se face că Vladimir Tismăneanu e vioara întâi, iar Mircea Mihaieș e copilul care pășește pe același drum analitic cu politologul român. Mai precis, Mihaieș aduce acel condiment psihologic fără de care orice conversație pe teme politice riscă să plictisească. Cazul lui Mircea Mihaieș îl știm cu toții: între ipostaza mondenă și cea livrescă a ființei sale se cascadează o veritabilă prăpastie. Omul acesta de o blîndețe cotidiană frizînd gingășia, de cum se așază la masa de scris, suferă o metamorfoză: din miel devine tigr și, în locul unei bonomii așezate și molipsitoare, firea i se pătrunde de o ferocitate de bătaș profesionist. Schimbarea de ton pe care o suferă e atît de radicală că nu poți să nu te gîndești la două suflete locuind în același piept: o personalitate polimorfă cu două identități radical deosebite. Și așa cum, în nopțile cu lună plină, licantropii devin din ființe umane lupi

autentici, tot așa Mircea Mihaieș, sub puterea literelor scrise, devine dintr-un gentleman bun de pus la rană, un *fighter* necruțător.

În schimb, tonalitatea de bază a ființei lui Vladimir Tismăneanu nu cunoaște ruperile de nivel ale „licantropului” Mihaieș. Afabilitatea liniștită și neagresivă cu care politologul te întîmpină în carne și oase se regăsește în fibra scriitorului. De aceea, în cazul lui Vladimir Tismăneanu, există o continuitate neîntreruptă

Sub semnul dialogului

Vladimir Tismăneanu în dialog cu Mircea Mihaieș, *Cortina de ceață*, Ed. Polirom, 2007, 310 pag.

între alura cotidiană și tonul specialistului în filozofie politică. Firea lui politicoasă și precumpănitor cerebrală dă naștere unui discurs în al cărui echilibru recunoști cu ușurință trăsăturile persoanei concrete. Singura însușire pe care Tismăneanu și-o înabușă în scris este umoarea ironică, politologul cenzurîndu-și cu grijă orice tresărire sarcastică ce i-ar putea fi răstălmăcită de cei care abia vinează motive spre a-l ataca. Așadar, o ecranare selectivă și unilaterală ce nu aduce schimbări izbitoare în amprenta intelectuală a politologului. Iată de ce discursul lui se desfășoară sub semnul moderației și al fermității, cum lui însuși îi place să spună atunci cînd i se cere să numească o deviză a atitudinii sale ideologice.

Iar dialogurile de față, întinzîndu-se pe durata a nouă zile de discuții necenzurate, ne înfățișează un Vladimir Tismăneanu perfect cuplat la realitatea românească. E uimitor cum un intelectual sînd mai tot anul în SUA poate avea o priză atît de amănunțită la scena vanităților politice românești. În privința arenei zădărniciilor publice din țară, Tismăneanu e un *connaisseur* în detaliu și în întreg. Și dincolo de evenimentele descrise în carte — care este o retrospectivă a ultimilor trei ani de politică

în cazul unui astfel de dialog, prietenii nu-și mai servesc unul altuia amabilități, ci devin actorii sinceri ai unui efort de înțelegere.

românească (2004—2007) —, ceea ce sare în ochi în cazul lui Tismăneanu este aptitudinea lui teoretică. Cînd spun „aptitudine teoretică” nu mă gîndesc la cultura politică asimilată — impresionantă prin vastitatea cunoștințelor pe care le emană spontan din memorie — și nici la dezinvoltura cu care îți poate evoca cutare autor sau cutare teorie dintr-un articol de ziar pe care pesemne că numai el l-a citit, ci la o deprindere mentală, la un fel de *forma mentis* pe care Tismăneanu a știut s-o preschimbe într-o a doua natură a sa: e vorba de înclinația de a vedea mereu în cazurile particulare o semnificație politică generală.

Tismăneanu e genul de intelectual pentru care un eveniment are importanță numai în măsura în care îi poate servi drept reazem sau, dimpotrivă, drept contraargument în elaborarea unei anumite construcții ideatice. Nu întâmplările concrete au însemnătate, ci ideile pe care le poate extrage din acele întâmplări. Așa se face că, în cazul lui Vladimir Tismăneanu, evenimentul comentat este dublat mereu de o idee menită a explica evenimentul. Și astfel politologul ajunge să vorbească de „previzibilitatea actorilor politici” ca de o caracteristică a democrației liberale (măsura în care comportamentul politicianului poate fi prevăzut, scutind astfel electoratul de surprize dureroase — a se vedea schimbarea de direcție a liberalilor lui Tăriceanu) sau de „fenomenul traseismului românesc” (oameni politici fără identități ideologice precise, care nu urmăresc un scop politic, ci interese personale — fenomenul fiind atît de răspîndit încît sporește scepticismul românilor și neîncrederea lor în avantajele democrației). Iar în privința statului de drept și a valorilor democratice pe care le apără, Vladimir Tismăneanu nu lasă loc de echivoc: pentru el, statul de drept este un element non-negociabil pentru viabilitatea democrației liberale.

Pe scurt, Tismăneanu este o natură precumpănitor teoretică, avînd ceva din acei incorigibili intelectuali pentru care adevărata viață se petrece între paginile cărților sau în chenarul monitorului pe care își scrie zi de zi mesajele electronice. Politologia a devenit pentru Vladimir Tismăneanu un *modus vivendi*, un veritabil mediu de viață. Ambianța aceasta îmbibată cu concepte, tendințe și controverse este aerul pe care îl respiră cu aceeași ușurință cu care alții nu înțeleg nimic din el.

Spuneam că Tismăneanu își desfășoară demersul sub deviza „fermității și a moderației”. Asta înseamnă că politologul nu dă verdicte, ci caută explicații, iar cînd totuși emite judecăți tranșante nu o face decît atunci cînd cazul e flagrant. De pildă, cazul lui Adrian Năstase: „Adrian Năstase este un Gargantua arghirofil. În loc să se îndoape cu mîncare, se îndoapă cu proprietăți. Situația este chiar jalnică, pentru că este un om inteligent, cultivat, cu talentul expresiei elocvente. Cunoșcîndu-l de cîteva decenii, aș putea spune că e un personaj ce poate fi chiar plăcut în conversații. [...] Este un loialist iliescian, nu are neapărat ambiții de ideolog. Are ambiții de colecționar de artă, este un împătimit al achiziționării de tablouri, știe ce să cumpere și cînd. Joacă și rolul de Mecena dacă este nevoie, e posesorul unei formidabile colecții de hărți, capabil să creeze un muzeu al hărților în preajma Bucureștiului, undeva pe lîngă Otopeni. În felul său, este un om al exceselor care se pierde prin excese. Cred că scandalul «Mătușa Tamara» face parte din acest hybris la bonomie cumulative. Adrian Năstase nu este un pesimist. Este un continuu optimist, cîtă vreme poate să acumuleze. Zîmbește plăcut și acumulează cu pasiune.” (pp. 156—157)

Portretul e de-a dreptul literar prin virtuțile plastice de zugrăvire a personajului. În rest, Vladimir Tismăneanu știe să nu amestece relația personală care îl leagă de un om de diferența ideologică care îl desparte de el. Cu alte cuvinte, știe cînd tensiunea ivită între doi oameni e provocată de o chestiune de principii și cînd e iscată de un conflict uman. De exemplu, Tismăneanu are tactul de a nu intra în corul adversarilor lui Sorin Antohi și nici în cel al denigratorilor lui Paul Goma (caz iscat de publicarea *Săptămîinii roșii*). Îi cunoaște prea bine pe amîndoi pentru a nu le mărturisii fiecăruia, între patru ochi, rezervele.

Una peste alta, o carte care se citește ușor și cu plăcere, în paginile căreia cititorul poate vedea cum doi oameni pot discuta politică fără să caute să mulțumească pe toată lumea, bunăoară împărțind note de bună purtare sau gudurîndu-se abil pe lîngă puternicii zilei. ■

Neșansa cărților care aparțin bibliografiei obligatorii constă, de obicei, în faptul că au parte de o lectură cinică, ce separă, chirurgical, informația de viziune. Iată, ca o răzbunare așteptată, excepția!

comentarii critice

Cosmin Ciotloș

CRONICA LITERARĂ

Cotele apelor avangardei

HIAR pentru un cititor nu tocmai experimentat și chiar la o estimare cât se poate de superficială a titlurilor expuse în librării, numărul cărților dedicate avangardei literare românești este, de ceva timp încoace, surprinzător & tentant de mare. Să le luăm pe rând: Marin Mincu și-a reeditat, într-o formulă îmbogățită, consistenta antologie; Paul Cernat a publicat două volume, în felul lor comunicante, cel dintâi despre *Contimporanul*, iar al doilea preocupat de complexul major și

persistent al periferiei; Dan Gulea a pus și el un convenit accent politic deasupra perioadei, în recenta *Domni, tovarăși, camarazi. O evoluție a avangardei române*; pe aceeași traiectorie, Stelian Tănase a reconstituit un capitol mai actual ca oricând, prin *Avangarda românească în arhivele Siguranței*. Și, plasat la urmă pentru a nu fi diluat în lista anterioară, criticul literar Ion Pop își reorganizează și reciclează cercetările, oferind, între două coperte, o *Introducere în avangarda literară românească*. Pe cât de modestă și de didactică poate părea o asemenea titlatură, pe atât e de incisivă. Nimic nu e mai greu decât să oferi o imagine plauzibilă teoretic a unei mișcări proteice prin însăși definiția ei și eterogene prin însăși structura ei. Iar aceasta după aproape patru decenii de fertile — în plan editorial — investigații personale.

Prin ce atrage avangarda? Care sunt resorturile neobișnuitei emulații pe care a provocat-o așa de brusc? Îmi asum riscul de a părea fie obtuz, fie mecanicist, speculând discret pe marginea acestui micro-fenomen ce ține, oarecum, de o sociologie a lecturii. Departe de a căuta noduri în papură, încerc să explic și să îmi explic forța cu care o temă considerată — estetică — marginală, și-a generat, în surdina, o bibliografie deja bine articulată. Întâi și-ntâi, nu prea cred — decât la un nivel de seducție primar — în eterna invocare a spiritului *frondeur* și tineresc. Vorbim, totuși, despre critici literari serioși, nu despre adolescenți sătui de rigiditatea programei școlare.

Mai convingătoare mi se pare varianta unui tip de interes metodologic. Avangarda se pretează extrem de bine și unei cuprinderi istorice mai ample ori analizei de etapă culturală, și studiului doctoral de tipul critică a criticii, solid brevetat de evoluția teoriilor receptării. Apoi, nu trebuie trecut cu vederea calul de bătaie insinuat în fiecare dintre mizele acestor aplicații tactice. Invalidată valoric — cu excepții mici, dar notabile — avangarda pledează cumva de la sine pentru o abordare contextuală. De la studii mentalitare până la extinderi concentrice către teritoriile conexe ale artelor vizuale, de la biografiile mai degradabile halucinante ale militanților autohtoni la extremismele lor politice, totul poate atrage — deplin justificat — atenția cercetătorilor.

În sfârșit, nu văd de ce n-am putea lua toată forța prin arhivele avangardiste ca pe o promisiune amânată și ca pe o încălzire prealabilă pentru pasionanta epocă roșie pe care am traversat-o. Cel puțin așa par să ne sugereze cei care au atins, în treacă sau nu, problema opțiunilor de stânga ale multora dintre artizanii acestei mișcări de primă jumătate a secolului XX. O perioadă cuceritoare — mai ales pentru criticii prinși în ritmurile actualității culturale — este tratată prin ricoșe, folosind mediul fecund al uneia în egală măsură entropică.

Nu e dificil de dedus, în atari condiții, că demersul lui Ion Pop e, comparativ cu moda ce pare să se fi instituit treptat, altceva. Mai sincer și mai organic atașat de avangardă, criticul clujean se identifică adesea cu istoria receptării acestei mișcări în perioada postbelică. Și cu primele încercări de resuscitare analitică a scrierilor — fluctuante și ca valoare, și ca atitudine — celor mai importanți dintre purtătorii de drapel de la *unu*, *Integral* sau *Contimporanul*. Partizan declarat al abordării esențial literare — și mai puțin al aceleia conjuncturale, pe care însă, la alții, nu o neglijează — Ion Pop își exersează finețea la dublu: adică pe text și în sensul textului. Când, construind un model unitar pentru o definiție a avangardei — de aici și de aiurea — include, pe lângă fervorile negației, orientarea prospectivă către un viitor cât de cât aproximabil,

el pare să-și refuze luxul de a rămâne — stilistic — imun la această observație. Până la sfârșitul cărții, tot ceea ce are parte de o consolidare retroactivă (de la dadaismul de export la futurismul sincronizat în timp real, de la constructivismul consensual la suprarealismul cel mai intransigent) e anume repus în funcțiune pentru limpezirea unor tendințe ulterioare. Istoricitatea nu se pierde în secțiuni de epocă, ci devine premisă a unei tipologii aparte:

„*Mutatis mutandis*, generația literară a anilor '80 a reluat atitudini și sloganuri ale avangardei istorice, într-un moment când celor mai tineri poeți li se părea că estetismul «neomodernist» al celor de la 1960 trebuie depășit spre un discurs mai apropiat de realitatea imediată, de limbajul cotidian — nouă căutare de «autenticitate». Este ceea ce se întâmplă, sub ochii noștri, și cu ultimii veniți în literatura română, adică cu încă nedeplin conturată «generație 2000» care, prin opțiunea sa «realistă», minimalistă, pentru o poezie cât mai «tranzitivă», se dorește și mai apropiată de prozaicul univers concret în care trăim, de ceea ce Bogza numise cândva «plan primar», ducând spre ultimele consecințe proiectul autenticist al predecesorilor imediați... Forme, așadar, de post- sau neo-avangardism, ce nu reiau pur și simplu, repetitiv, idei moștenite, ci le prelungesc ecoul în «stări de spirit» solicitate de noul «puls al vremii». Sunt semne că spiritul avangardei, dinamic-interogativ, rămâne în multe privințe actual și promițător de noi «întoarceri», cu consecințe benefice pentru conștiința și practica creatoare.” (pag. 280)

Onorantă concluzie pentru tinerii autori de azi! Dar — cum să spun, ca să nu cad în paradox? — poate mai onorantă pentru unii dintre avangardiști. Legitimarea unei atitudini prezente prin exemple tutelare din trecut produce, vrând-nevrând, și un transfer invers. Dinspre o piață literară, totuși, așezată și capabilă de absorbții dintre cele mai neașteptate, către un mediu cultural eminentemente exploziv și, în consecință, foarte de greu de supus unor algoritmi de canonizare. Abia acum e cazul să ne gândim la receptarea critică, invocând nu numai diferențe de nuanță, ci, așa-zicând, de spirit al epocii. Între — de exemplu — felul polițienesc în care a fost citit scandalosul *Poem invectivă* al lui Geo Bogza și reacțiile furibunde, dar mai degradabile carnavalesci și devitalizezate, care au însoțit debutul goliardic al lui Marius Ianuș este, până la urmă, un clivaj de valorizare. În plus, etanșitățile de grup ale avangardiștilor riscă, printr-o asemenea stabilire de afinități, să se relaxeze mai mult decât respectul pentru adevăr o permite. Nobletea intenției nu o salvează de un aer, totuși, discutabil.

În aceeași linie a textului ce respectă în formă ceea ce afirmă în conținut, Ion Pop aruncă, aparent din întâmplare, un comentariu subtil la o afirmație a aceluiași Bogza: „...«posedăm cu îndârjire o puternică dorință de altceva, de o apariție care să nu fie contribuție, ci răsturnare». Din acest punct de vedere, până și «contribuțiile» avangardiste precedente vor fi puse în chestiune, acordându-se credit îndeosebi celei mai recente, mai noi dintre mișcările la care se aderă: va fi cazul negării suprarealismului de către Ilarie Voronca, în momentul adeziunii la constructivism, sau al lui Mihail Cosma, integralistul care va distinge între o «preistorie» și o «istorie» a avangardei, aceasta din urmă începând, desigur, cu programul imediat actual.” (pag. 13)

Ce altceva face aici, cu infinită delicatețe, Ion Pop? Deschide ochii la cele mai proaspete dintre versiunile critice ale avangardei — citarea admirativă a studiului lui Paul Cernat e un caz concludent — și le adaptează unui sistem propriu, preexistent, dominant și bine sedimentat, de lectură. Avem, prin urmare, în *Introducere în avangarda literară românească* ceva mult decât o mostră de flexibilitate: un discurs aparent descriptiv, care se construiește pe sine, minuțios, după chiar traiectul logic al obiectului său. „Litera de lege” negociată prin analiză devine — iertați-mi jocurile, vă asigur că nu sunt gratuite! — „lege de literă”. Neșansa cărților care aparțin bibliografiei obligatorii constă, de obicei, în faptul că au parte de o lectură cinică, ce separă, chirurgical, informația de viziune. Iată, ca o răzbunare așteptată, excepția! ■

INTRODUCERE ÎN AVANGARDA LITERARĂ ROMÂNEASCĂ

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Ion Pop, *Introducere în avangarda literară românească*
Editura Institutului Cultural Român,
2007, 300 pag.

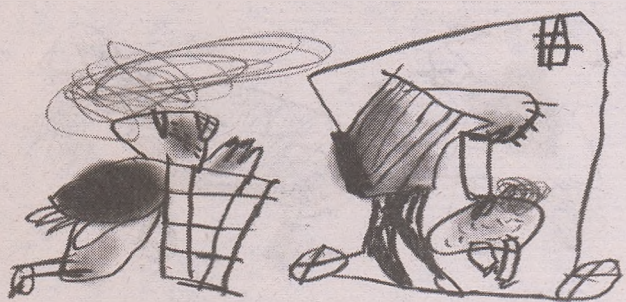
Însemnare

Miracol la Veneția

Se spune că un brutar din Dudești, pe nume Tudor, a vrut să vadă Veneția. A pus ban pe ban și într-o vară s-a înfățișat în Piața San Marco, tuns, frizat și îmbrăcat cu hainele lui cele mai dragi. A privit cerul, a simțit apa mării, și-a plimbat adidașii pe străzile bătrânei cetăți. Dar i se părea prea puțin pentru așteptările sale de turist venit să-și înecă toate depresiile. Trist, s-a așezat pe treptele lustruite ale unui soclu. Și, când era gata să închidă ochii, din mulțimea care își târa de colo-colo picioarele a ieșit în lumina soarelui un bărbat cu părul fluturând ca o coamă de leu. Venea încet, pașind cu lentoare prin cenușa argintie a străzii. Era un bărbat tânăr și elastic ca o pulpă de atlet, iar de sub cămașa lungă și nisipie se bălângănea un cordon unduitor. S-a apropiat de omul din Dudești, care îl privea ca și cum n-ar mai fi fost nimeni în toată piața. O briză leneșă i-a umflat părul ca un lan răscopt, iar mâna lui osoasă a slobozit pe genunchii turistului o carte cu foi de mătase. Nici n-a mai apucat să-l privească pe mesagerul topit în lumina de amiază, rămânând cu ochii pironiți pe darul neașteptat. Era o carte nu mai mare de-o palmă, cu pagini de neon, din care se desfaceau pâlpii albe de erin. Tudor a deschis cartea și-a tras pe nări mirosul de flori proaspete care i-au adus aminte de tinda albă a bisericii din Dudești, acoperită de coșuri înflorate, în diminețile luminoase ale Paștelui. Stătea în Piața San Marco cu ochii închiși și sufletul încălzit.

Când a ridicat din nou pleoapele, cartea își risipea ultimele petale și parfumul ca un suspin, iar deasupra lui fâlfâiau aripile aurii ale Veneției.

Doina RUȘTI

p o e z i e

CU N ȚA N ȚA A B

despre derută

Și mie mi-e sete de repaos, și îi înțeleg aproapei mele setea. Miezul lumii e putred, întregul e distrus. Are un plan meschin cel ce zice trist: După mine potopul! Bolnav în situații-limită rămâne cu vinovația fragmentul. Impasul, de partea cui? Nu se rezolvă nimic niciodată. În finele de pretutindeni, deruta intră în caleidoscop și aleargă în gol ca un soarece palid. Și ca o frază isterică lumea, neoprită de nimeni la punct. Setea de absolut s-a uzat, poezia dispare, se stinge. Câtă nebunie manifestă în peisajul disperat. Orice text continuă să-și consume combustia în sine, fără autor, fără glorie, fără urmași, fără cititori. Unde să fie dus ca să fie corect descifrat? Poate numai în sus...

Cu ochii închiși, cu pleoapele strânse, mâncăm împreună încet dintr-un strugure al cărui gust, a cărui culoare nu mai contează. Mâncăm până ne pierdem mințile, în doliul tuturor pierderilor, printre ofrande...

Să-l învăț să fie fericit cu puțin, cu nimic. Dar n-a fost să fie. Nici timp, nici loc în lumea grăbită. Intenția a fost resimțită ca slăbiciune, dacă nu chiar ca prostie. Mă privea pe furis, apoi pe față, cu impertinență spre armament și spre lună ca spre o țintă. Ardeam să-l conving, ca și Dumnezeu odinioară, să fie, să rămână bun cu orice preț în lumea pentru totdeauna sălbatică. A plâns sub lovituri și mi le-a arătat cu reproș, convins că-i vreau moartea, fără să fiu în stare de nici o înviere, de nici o amânare. Fără să fiu Dumnezeu care l-a născut pe Fiu înainte de toți vecii. Ca un fiu pământean a plâns sub lovituri până și-a pus la pământ adversarii, gustându-și gloria de-o clipă, ca împotriva propriei morți. M-a izgonit, m-a ignorat de atunci, golit, uscat de laptele Maicii, îmbujorându-se. Și n-am mai avut asupra lui iluzia nici unei puteri...

În fața Mării singure am compus un text ca din memorie. Din resturi de suflet jertfit. Un text de nisip, ușor de șters cu talpa și de abandonat. Luna fiind la locul ei printre nori, și Dumnezeu în cer cu fața întoarsă de la mine. Cum să mi-l cer îndărăt? Cum, Mării ca unei oglinzi? Fatalitate din care a continuat să mă sfideze apăsător din toate părțile. Laptele mi-a secăt, hrana lui iluzorie, conform limitei mele. M-am amarât. Măhnirea și plânsul, șansa pierdută într-o încăierare de nimic, și sufletul cel bun distrus. I-am găsit pe țarm trupul într-o încăierare majoră a păsărilor de pradă. Nici nu bănuiam că suferința crescuse în mine ca un alt făt, ca un copil de pedeapsă agresiv, revanșard. Cum mi se pare și cum devine iar și iar, împotriva cuminteniei și ascultării...

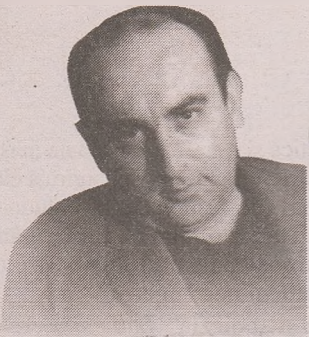
Știam că acesta ar fi putut fi prețul unei mântuirii îndepărtate. Dar cum să rămână numai într-o lume sălbatică de-ale ei? Câtă nebunie în acest handicap demonic defilând pe toate țărnișurile sub cerul hipnotic al lunii văzută ca o țintă de neatins? Cum să nu mă aspresc, larma e de neîndurat unde Marea depune pe nisip texte efemere, fără urmași și fără cititori. Câtă zădărnici. Lumea-i umbrită fără scăpare. Și nu de indexul lui Dumnezeu...

Când mi l-au înapoiat valurile, mi l-au ciugulit păsările. Devenise de nerecunoscut. Din trupul lui cândva ingeresc a curs un timp lapte, nu sânge... În finele de pretutindeni, deruta și revelația nemuririi imposibile. Lumea se vede ca o frază uzată și fără punct. Orice text privește pe furis spre armament și spre lună ca spre o țintă de neînțeles. Unde să-l ducem să fie citit? Poate numai în sus...

red fără niciun romantism că
partea nocturnă a lucrurilor este
cu mult mai esențială decât cea
luminoasă.”

Scrisoare din Paris

Jalea pisicească

HANS-JÜRGEN HEINRICHS, etnograf și jurnalist austriac: „Interesul dumneavoastră pentru fenomenul declinului își are vâdit rădăcinile mai înainte de toate într-o percepție a istoriei ca fiind permanent o istorie a destrămării, un proces al decăderii ce nu poate fi oprit. Pe de altă parte, am senzația că este vorba aici de o foarte intensă experiență proprie de viață, poate chiar fizică, a decăderii. Pe ce se întemeiază teoria dvs. — pe o tradiție filozofică generală a secolului 20, să zicem, pornind de la Nietzsche, în cadrul unei tradiții

a pesimismului, a scepticismului — ori, totuși, în mare parte, pe percepția avută asupra propriului trup?”

Întrebare bună, mai ales când cel chemat să-i răspundă nu este altul decât Cioran, cel atât de refractar-sincer indispus de întrebările banale, la care niciodată nu a vrut și nu a știut să reacționeze. Remarc introducerea noțiunii de trup — decăderea trupului — într-o dezbateră totuși filozofică; nu prea se obișnuiește una ca asta, când nu te numești, să zicem, Pascal... Dar introducerea noțiunii este avenită și atunci când te numești Cioran și ai scris un tratat al descompunerii (*Précis de décomposition*). Cioran, așadar, într-o convorbire de excepțional interes din 1983 (publicată în „Lettre Internationale”), la care m-am referit acum câteva zile: „Este ceva absolut personal! Bineînțeles că l-am citit pe Nietzsche, cunosc aceste orientări, dar nu ele au dat tonul.”

După noțiunea de trup, noțiunea de „ton”, nici ea prea frecventă în scrierile filozofilor, ale moralistilor, dar Cioran știe să valideze în gândire „cuvintele” care-l interesează, indiferent de „cariera” sau de reputația sau de morga lor:

„E ceva absolut personal și corespunde senzațiilor mele interioare — senzațiilor și nu sentimentelor. Am fost totdeauna atras de partea întunecată a lucrurilor, din vremea, nu aș spune a copilăriei, dar a tinereții mele. Am scris mult despre plictis — și asta-i ceva trăit de mine.”

Altă noțiune — sau senzație — reintrodusă de Cioran: plictisul, cu specificarea „ceva trăit de mine”. Trăit, nu doar citit — ceva de ordinul percepției corporale, cum sunt toate la Cioran.

„... Și nu cred că e neapărat ceva morbid... Cred fără niciun romantism că partea nocturnă a lucrurilor este cu mult mai esențială decât cea luminoasă. În tinerețea mea, dar acum mult mai puțin, am fost zi și noapte absolut posedat de ideea morții, o idee fixă (...) Întrebarea dvs. e perfect justificată: mi-a venit dinlăuntrul meu și nu prin lectură. Această predispoziție există în mine, fiind determinată de multe lucruri — printre altele și de insomnie, și de felul de viață pe care l-am dus.”

Importanța acordată unor „stări” — să zicem psihosomatice — sau felului de viață dus sunt la el chiar niște „idei fixe”...

Citez din nou:

„Felul în care vă descrieți viața de odinioară la Paris — insistă seriosul și ușor-pisălogul interlocutor, a cărui parte tare nu este desigur umorul —, relațiile cu prostituatele și predilecția pentru existențele marginale, îmi amintește foarte mult de Peter Altenberg care a scris lucruri teribil de frumoase despre prostituate (...) Credeți că o gândire legată de adevăr presupune obligatoriu o formă de viață ascetică, ori viața poate încheia foarte multe compromisuri fără ca totuși gândirea să se ralieze acestora?”

Cioran răspunde grav, contaminat, nu fără vizibilă plăcere, de tonul grav-germanic al interlocutorului: „A doua variantă e mai bună, în orice caz ea mi se potrivește. N-am dus o viață ascetică, așadar fac parte din a doua categorie” — observă el cu o impusă amuzantă pedanterie —, după care „trânțește” mărturisirea, deja transcrisă — „mi-au plăcut foarte tare femeile” — de ce să nu-i placă și încă „foarte tare”?

Dacă așa stau lucrurile cu femeile, care i-au plăcut filozofului, nu la fel stau lucrurile în privința scrisului, care, spre deosebire de femei, fie ele și prostituate, nu prea i-a plăcut... „Nu am scris decât atunci când nu am avut încotro — din necesitate (...) Pentru că nu scriu decât atunci când sunt deprimat.”

Nu când e inspirat, însuflețit, clocotind de idei și de probleme — ci, simplu ca bună ziua, când e deprimat, adică la antipodul inspirației... „Ce faceți, maestre, vă inspirați?” — a fost întrebat Sadoveanu în vremea unei excursii în deltă — „Nu, nu...” — a răspuns maestrul, scuturându-se cu silă de o asemenea bănuială — „...șăd”.

Cioran continuă: „Nu scriu decât atunci când mă simt abandonat și disperat. Aș putea spune că disperarea din mine este o experiență zilnică. În franceză asta se numește „cafard” — nu există cuvânt german pentru așa ceva..., poate «Katzenjammer», mahmureală, sau ceva asemănător.”

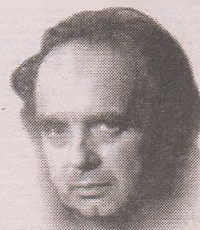
Nu inspirație — ci polul opus ei — „mahmureală”, din ea s-a întrupat scrisul lui Cioran. Iar el, riscând să-și contrarieze gravul interlocutor, nici nu se gândește să nu o spună pe șleau.

Literal, *Katzenjammer* înseamnă „jale pisicească”...

Lucian RAICU
decembrie 1998

l i t e r a t u r ă

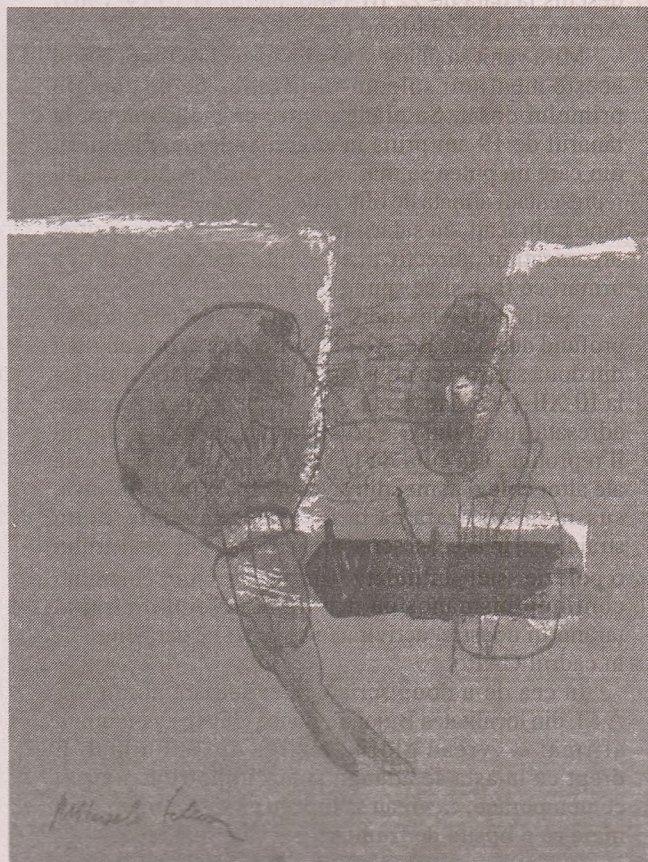

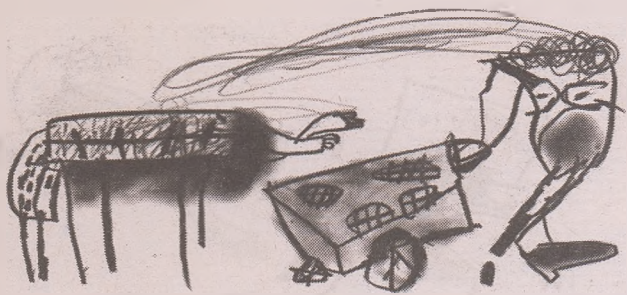
Emil Brumar

CERȘETORUL DE CAFEA

Și mă durea în piept.
Poate era...

Și mă durea în piept. Poate era
Chiar îngerul, trist cuibărit în mine,
Nemaiștiind cuvinte spre-a striga
De-atîta rouă rea și de rușine.
Se închircise-n sufletul meu cald,
La adăpost de carne omenească,
Să-și șteargă răbdător nimbul înalt,
Aripile să și le îngrijească.
Vai, sărbătoarea lui fusese tristă
Și de nepovestit. Sîngele meu
Lin îl spăla, spunîndu-i că există
De-a pururi blîndul Dumnezeu... ■

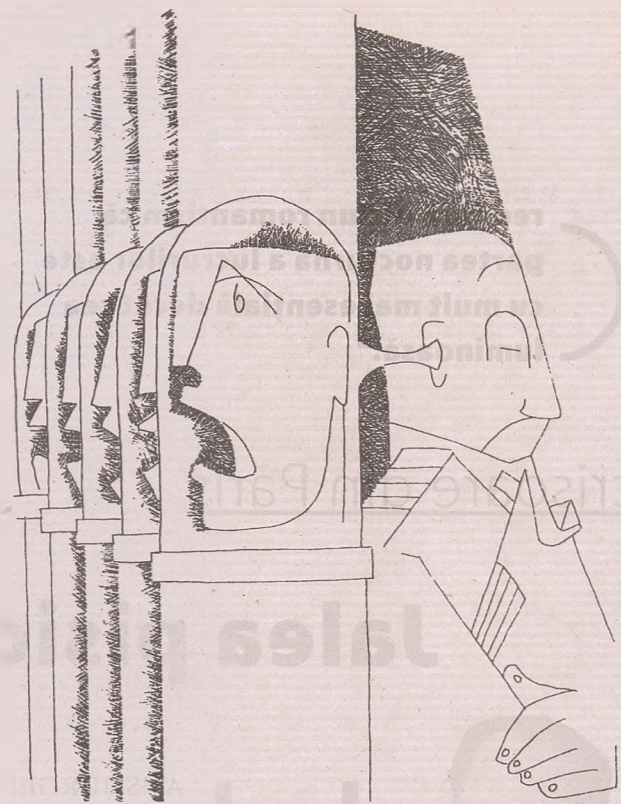
document

Alex Ștefănescu

REAȚII IMEDIATE

Am fost și eu la CNSAS

Desen de Camilian Demetrescu

PRINTR-O SCRISOARE semnată de conf. univ. dr. Virgiliu-Leon Jărau, vicepreședinte al CNSAS, am fost invitat la sediul instituției să văd două dosare întocmite de fosta Securitate pe numele meu. Încă de la intrare m-a întâmpinat tânăra doamnă Adela Guinea care, foarte îndatoritoare, m-a condus în sala de lectură și a cerut să-mi fie aduse documentele.

Eram într-o stare de spirit proastă întrucât cu numai câteva zile în urmă îmi luxasem umărul drept și îmi purtam mâna legată de gât cu o fașă de tifon (mă întrebam dacă arăt ca un erou întors din război sau ca un cerșetor). În plus, citind dosarele, urma să rețrăiesc momente din studenție (primăvara lui 1967) care îmi provocaseră multă suferință. În așteptarea dosarelor, îl auzeam, în minte, pe anchetatorul cu înfașurare de bărbat tomnatic, roșcat și pistruiat, țipând la mine asurzitor, de la o distanță de numai câțiva centimetri de fața mea: „O să te împușcăm, nemernicule, la groapa de gunoi de la marginea Bucureștiului. O să putrezești acolo, plin de viermi, după ce câinii vagabonzi o să-ți mănânce mâtele!“ Înțelegeam ce zicea, dar nu înțelegeam de ce îmi vorbea cu atâta ură. Aveam 19 ani și vina mea consta în faptul că în unele discuții particulare și în scrisori adresate unor prieteni (datând de la vârsta de 18 ani) făcusem observații critice în legătură cu modul cum se trăia în România.

Au venit în scurtă vreme dosarele și le-am citit cu atenție. Mi se părea că o parte din viața mea „cură/încet repovestită de o străină gură“. Totuși, mi-a făcut foarte bine lectura lor, mi-a clarificat o situație care, lipsită de un suport scriptic, devenise nebuloasă în memoria mea...

„RPR/ MAI/ strict secret/ Direcția 3/ Serviciul 6/ Biroul 1/ Dosar de verificare 9837 privind pe «Moldoveanul» [«Moldoveanul», numit și «obiectivul», eram eu, pentru ofițerii de Securitate. Preferam să mi se spună „Bucovineanul“ fiind originar din Suceava.../ deschis la data de 22 III 1966, închis la 15 IV 1967/ Arhiva nr. 158.234 fond operativ“.

Mi-a venit să plâng și să râd, în același timp, citind aceste mențiuni solemn-birocratice de pe coperta primului dosar. Să plâng pentru că mă gândeam la tânărul de 19 ani prins în angrenajul unei mașinării din care nu putea să mai iasă. Și să râd pentru că îmi reprezentam armata de ofițeri de Securitate, bine hrăniți, bine îmbrăcați, cu salarii mari și mașini la dispoziție, organizați în „direcții“, „servicii“, „birouri“ pentru a urmări ce face și ce spune un băiat.

„Ștefănescu Alexandru este un element cu concepții profund dușmănoase. Acest lucru reiese în primul rând din două scrisori ce ne-au fost trimise de serviciul «F» la 10-XII-1965 și respectiv 12-I-1966. În prima scrisoare adresată numitului G.V. [și se dă numele întreg, dar nu îl reproduc, așa cum nu le voi reproduce nici pe cele ale altor colegi ai mei din acea perioadă] din Suceava, sus-numitul arată că la facultate se simte ca un străin. [...] În aceeași scrisoare îi trimitea destinatarului o poezie [sic!] intitulată *Țăran și secretar*, ce are un conținut dușmănos cu privire la nivelul de trai al țărănimii noastre, activitatea ce o desfășoară ei [sic!] în cadrul CAP.

În cea de-a doua scrisoare expediată numitului A.M. din localitatea Bujor, regiunea Galați, sus-numitul afirmă: «...vreau gloria, ieșirea din anonimat. E drept că la asta se adaugă și ura împotriva poeziei contemporane, că vreau să lupt cu ea și să strig în gura mare că e lipsită de frumusețe și că e searbădă.»

Agentul «Panait» arată în nota informativă din 21-II-1966 că Ștefănescu Alexandru în perioada examenului de admitere a locuit în aceeași cameră cu fostul student Dan Munteanu, arestat de către organele noastre, cu care era în foarte bune relații.“

Câteva comentarii. Exista, așadar, și un serviciu „F“ care se ocupa, printre altele, de interceptarea scrisorilor unui student în anul I la Facultatea de Limba și Literatura Română! Exista și un „agent“, probabil bine remunerat, cu nume de cod, „Panait“, care le aducea la cunoștință șefilor, printr-un raport scris, că studentul stătuse în aceeași cameră, în perioada examenului de admitere, cu alt student, Dan Munteanu, arestat de Securitate.

(Deschid aici o paranteză. Îmi aduc aminte figura de tânăr brunet, cu mustață, a lui Dan Munteanu, student în anul V, nu știu la ce facultate, cred că la Drept. În perioada examenului de admitere, nimerisem cu totul întâmplător în aceeași cameră cu el, la Căminul „Carpați“. Dan Munteanu a făcut un memoriu către conducerea Universității, semnalând proasta funcționare a instalațiilor sanitare din cămin, abuzurile personalului de serviciu etc. Am semnat și eu memoriul, așa cum l-au semnat și alții, întrucât neregulile semnalate erau reale. Ulterior am aflat că lui Dan Munteanu i s-a organizat un proces cu public, care s-a desfășurat la etajul I al Facultății de Drept. Se spune că procesul a fost prezidat de Ion Iliescu, prim-secretar, pe atunci, la CC al UTM. Este adevărat, domnule Ion Iliescu? Aștept un mesaj din partea dv. Poate îmi dați și informații mai multe despre Dan Munteanu, care a avut un destin tragic. În timpul procesului, în semn de protest pentru modul în care era tratat, s-a smuls dintre gardieni și a sărit pe fereastră. În urma căderii, și-a rupt amândouă picioarele. Apoi a făcut închisoare. Interesându-mă după mulți ani de soarta lui, am aflat, din zvonuri, că, eliberat din închisoare, a dispărut fără urmă. Ce s-a întâmplat, domnule Ion Iliescu, cu Dan Munteanu?).

Venit din Suceava la București, pentru a urma Facultatea de Limba și Literatura Română, eu eram... dar mai bine să citez din caracterizarea pe care mi-o făcea pe atunci un alt agent, „Pictorul“ (în care l-am recunoscut pe M.P.-P): „Ștefănescu este un student inteligent, cu multă spontaneitate, talentat și foarte orgolios. [...] este un visător, de multe ori rupt de realitate. În repetate rânduri a spus [...] că el nu suportă nedreptățile.“ Cert este că nu eram un luptător anticomunist (cum mi-ar plăcea acum să fi fost). Eram un tânăr naiv, neformat din punct de vedere intelectual, dormic să învaț și să realizez ceva în literatură. Mă atrăgea ideea de performanță, iar mediocritatea mi se părea mai rea decât moartea. Făceam observații critice la adresa stilului de viață comunist din obișnuința de a spune ce cred și, adeseori, din dorința de a epata. Nici nu știam că există Securitatea pe lume. Deși ar fi trebuit să mă întreb de ce, ori de câte ori mă pronunțam cu glas tare asupra situației din România comunistă, în jurul meu se făcea tăcere.

„Ștefănescu — se spune într-un alt document — este lucrat prin dosar de verificare, fiind cunoscut cu manifestări dușmănoase.“

Iată, în continuare, ce înțelegeau prin „manifestări dușmănoase“ ofițerii de Securitate:

„Susnumitul în perioada anilor 1965-1966 a întreținut discuții cu unii colegi de facultate, în cursul cărora și-a exprimat concepții ostile orânduirii sociale din țara noastră.“

Astfel a afirmat că în R. S. România n-ar exista libertate de creație, că s-ar publica numai acele opere a căror tematică politică ar fi impusă și în urma acestui fapt literatura, poezia contemporană ar

fi lipsită de valoare artistică și n-ar fi apreciată de mase.

În aceleași împrejurări Ștefănescu Alexandru a elogiat activitatea dușmănoasă desfășurată printre studenți de numitul Munteanu Dan (condamnat), afirmând totodată în mod calomnios că instituțiile noastre de stat ar fi conduse de oameni necompetenți“ etc.

În raport este citată și „poezia“ *Țăran și secretar* (transcrierea ei fiind însoțită și de un facsimil, din care reiese că o scrisesem de mână, cu pixul; mă înduioșează modul cum caligrafiam literele pe atunci; în ultima vreme, folosind mereu calculatorul, aproape că am uitat să scriu de mână). De fapt, nu era vorba de o poezie, ci de o parodie (după *Împărat și proletar*), pe care am improvizat-o cu ocazia unui mic chef studentesc, la Căminul Panduri, unde locuiam șaisprezece tineri într-o încăpere. O parodie de unică folosință, fără valoare literară, destinată doar unui amuzament de moment. Spre dezamăgirea mea, cel de acum, este plin de stângăcii și nu are aproape deloc umor. În schimb, cuprinde cuvinte licențioase, a căror utilizare, azi, de către tinerii poeți, o dezaprob în calitate de critic literar:

„Pe-o țarină umbrată vreo trei țărani discută/ Cu mămăliga-n mână flămânzi și poficioși/ Ei poartă cu stropie o aprigă dispută./ Bucăți de mămăligă le șar și stropie de spută/ Din gurile cu care clamează mănioși. [...] Zdrobiți în mână ceapa, puneți nițică sare/ Și înghițiți-o grabnic, hai, nu mai așteptați/ Căci vine brigadierul cu ciudă și turbare./ În contra noastră vine, în contra celor care/ Vrem multă mămăligă și s-o mâncăm ca frați. [...] Hambarul arde-n flăcări, țărani ca p... moarte/ Priveșc răsând incendiul și nu se ostenesc./ Se-agită secretarii, se-adună într-o parte/ Și fac o listă lungă cu cei ce vor la moarte/ Să meargă fără frică pentru avut obșteș.“

Gândindu-mă acum la „afirmațiile dușmănoase“ pe care le făceam ca adolescent îmi dau seama că erau toate adevărate și că aproape orice om de bun-simț gândea la fel. Ele exprimau nu dușmănia, ci un spirit critic elementar. În plus, făceam acele afirmații într-un cerc restrâns de prieteni (fără să știu că unii erau informatori). Cât privește parodia după *Împărat și proletar*, era și ea inofensivă. Îi satirizam nu numai pe activiști, ci și pe țărani, iar textul nu îl multiplicasem, nu îl răspândisem ca pe un manifest, ci îl folosisem pentru a-i înveseli pe colegii mei de cameră.

Pentru asemenea acte de nonconformism derizorii, „Ștefănescu Alexandru este lucrat prin dosar de verificare, fiind cunoscut cu manifestări dușmănoase.“ Raportul i s-a părut probabil mult prea concesiv locotenentului major Victor Achim, care s-a simțit dator să facă o adnotare: „Acesta este un element foarte dușmănos. Dirijați agenții să semnaleze de fiecare dată cine a mai fost de față.“

N-am fost și nu sunt, din păcate, nici astăzi un element foarte dușmănos. Dacă aș fi, v-aș căuta domnule Victor Achim și v-aș cere socoteală pentru modul iresponsabil și cinic în care m-ați calificat, pe vremuri, drept un „element foarte dușmănos“ numai pentru a vă justifica salariul indecent de mare și toate avantajele pe care le mai aveți. Nu vă era rușine să urmăriți, cu un întreg aparat polițienesc, și să terorizați un băiat, bine educat, cinstit, lipsit de experiență socială, numai ca să dați impresia că munciți, că faceți ceva folositor pentru societatea românească? Știți, măcar azi, că prin acțiunea dv. și a colegilor dv. (în total, peste douăzeci de ofițeri de Securitate!) mi-ați fracturat viața, că după interogatoriile care mi s-au luat, din cauza „adnotărilor“ unora ca dv., eu n-am mai fost niciodată cel dinainte? ■

(Continuare în numărul viitor)

Nu Ilie Cazane-père este ținta șarjelor textuale, ci textul însuși, făcut să penduleze între standardul biografiilor comuniste exemplare și diferite registre epice distorsionante.

REEDITAT după mai bine de un deceniu, *Viața și faptele lui Ilie Cazane* (romanul cu care Răzvan Rădulescu lua, în 1997, Premiul de Debut al Uniunii Scriitorilor) nu se citește dintr-o perspectivă diferită și cu o altă grilă. Proza generației mai tinere — care a explodat editorial și mediatic după ce Cătălin Țirlea, Comel George Popa, Ioana Dragan,

Dan Lungu spărseseră gheața fără ca prea multă lume să-și dea seama — nici nu continuă, nici nu infirmă ficțiunea lui Răzvan Rădulescu. Numele autorului este astăzi mult mai rezonant, prin co-scenariile unor producții care au dat o nouă față filmului românesc (*Marfa și banii*, *Niki Ardelean*, *Colonel în rezervă*, *Moartea domnului Lazărescu*, *Hârția va fi albastră*), ca și prin romanul, foarte bine primit de critici, *Teodosie cel Mic*. Numai că, citindu-i și recitindu-i cele două cărți, vedem că ele nu se leagă, în nici un fel, de tendințele prozastice ale ultimei decade. Lucru poate firesc la *Teodosie cel Mic*, un *fantasy* original, dar deconcertant pentru *Viața și faptele lui Ilie Cazane*, care ar fi trebuit nu doar să marcheze, ci și să prefigureze ceva.

În primul sau roman, Răzvan Rădulescu nu este cătuși de puțin neorealism, eventual cu decupaje al sordidului mizerabilist, înfășurat într-o intrigă subțire și un limbaj rudimentar unificator; nici, la extrema cealaltă, un ficționar fantast, desenându-și cu minuție figurativă și stilistica straturile și nivelurile unei lumi autosuficiente. Miza (și tehnica) sa este de a reproiecta și modula proza, pe măsură ce o scrie. Încă din titlu, intenția ironică apare ca evidentă. Vom avea o parodie de *Bildungsroman*, numele eroului, nu foarte nobil, trăgându-ne către zona socialismului cazanier, de formație mai curând socială decât intelectuală. Avansând în ficțiune, personajul își devine chiar simpatic, nefiind nicidecum un erou de serie realist-socialistă (comunistul pur și dur, stahanovistul cu inima bătând în ritmul Partidului). Nu Ilie Cazane-père este însă ținta șarjelor textuale, ci textul însuși, făcut să penduleze între standardul biografiilor comuniste exemplare și diferite registre epice distorsionante.

„Eroul“ este, cu toate calitățile și darurile lui neobișnuite, un ins mărunț, strivit ca o găză de palma grea a regimului. Nici n-apucă să trăiască bine, că și moare, abia ieșit dintr-o lungă anchetă, lovit „accidental“ de un camion. Înainte de a deveni protagonist, măcar al propriei desfășurări existențiale, dacă nu al romanului întreg, aceasta s-a și încheiat. Astfel că viața și faptele lui Ilie Cazane-tatăl se cer continuate și completate prin viața și faptele noi ale lui Ilie Cazane-fiul. Primul capitol fiind un fel de sinopsis al romanului, tot ce urmează se înscrie în coordonatele deja tratate. Parcursul tatălui este expus rapid și rezumativ, cu tot cu aderențele, relațiile pe care și le-a făcut băiatul orfan, devenit cap de familie. De fapt, am început să-l vedem pe Cazane-senior din momentul întâlnirii lui cu Georgeta din Livezeni, tânără provincială îndejuns de naivă, venită la București să rezolve încurcăturile cu pensia de veteran a tatălui ei. De aici începe să „curgă“ proza, dar nu în sensul unei linearități cronologice și discursive. Finalul întâiului Cazane fiind deja cunoscut, capitolele următoare vor rula cu o viteză narativă mai mică și cu o detaliere mai generoasă a ceea ce în capitolul prim este doar schițat.

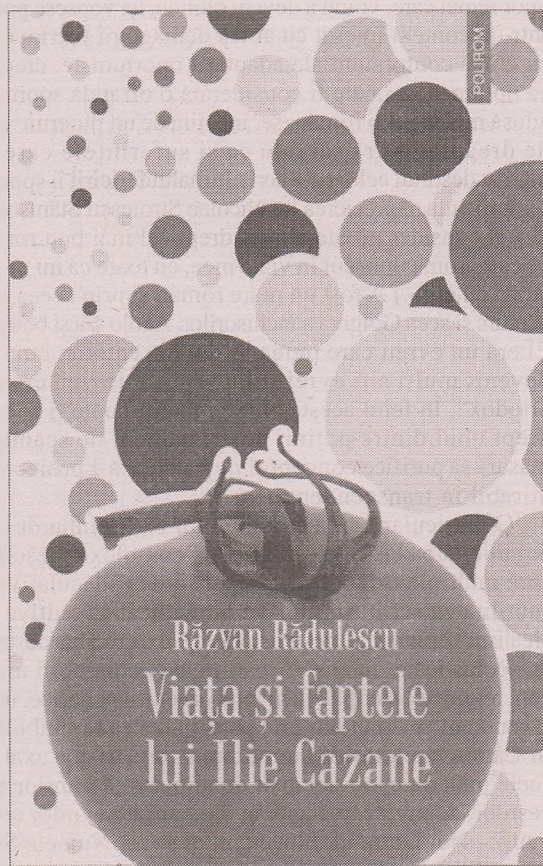
Dincolo de rețeta și mecanismele postmodernismului epic, văd în aceste modalități de construcție și deconstrucție, conjugate, un nivel mai profund al (scrierii) romanului. Răzvan Rădulescu pare că-și selectează atent cititorii, îndepărtându-i mai întâi pe cei naivi, care confundă ficțiunea cu viața, și apoi pe cei hipersofisticați, intoxicați cu lecturi, pentru care mult mai importantă decât povestea este înscenarea ei. Avaria unei întregi ramuri (cea textualistă) a generației '80, în frunte cu regretatul Mircea Nedelciu, se datorează acestui dezechilibru între ficțiune și metaficțiune, text și intertext, referent și autoreferențialitate. Deși destul de tânăr la data debutului editorial, Răzvan Rădulescu a sesizat, o dată cu riscul ingineriei textuale,

posibilitățile de a o evita. *Viața și faptele lui Ilie Cazane* nu este, prin urmare, doar un roman al imposibilității de a scrie un roman, o carte-discurs, cu pagini transparente prin care se vede — nemaipomenit! — mecanismul productiv. În același timp, trebuie precizat că alternarea registrelor e deosebit de inteligentă, iar montajul, impecabil. Autorul elimină de la bun început elementele de „surpriză“ cu care lucrează majoritatea romanelor de formație (toți știm că protagonistul va reuși în viață,

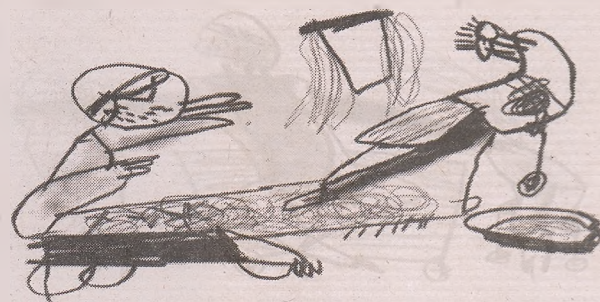
Daniel Cristea-Enache
CARTEA ROMÂNEASCĂ

Cazul Cazane

Răzvan Rădulescu, *Viața și faptele lui Ilie Cazane*, ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2008, 264 p.

dar suntem curioși să aflăm cum, poate ne prinde bine informația), blocând din start o lectură naivă, de identificare. Nu e viață propriu-zisă ceea ce parcurgem aici; nu e nici text autoreferențial, multiplicat la nesfârșit. Este un amestec posibil, dezirabil, între cele două, o modalitate flexibilă de a le observa, disocia, reintegra. Să citim această excelentă scenă a întâlnirii din tren, între colonelul Vasile Chiriță, fostul anchetator al lui Ilie Cazane, și un ins care seamănă cu ministrul Justiției, fiind în fond Diavolul: „— Puteți să dormiți chiar de-acum. Recuperați. Trenul trecu peste un grup de macazuri, iar omul care seamănă cu ministrul Justiției săltă ca dezarticulat și clănțani din dinți. Părerea mea este că oboseala naște în capul omului tot felul de întrebări și-l face să se comporte și să vorbească aiurea-aiurea. După

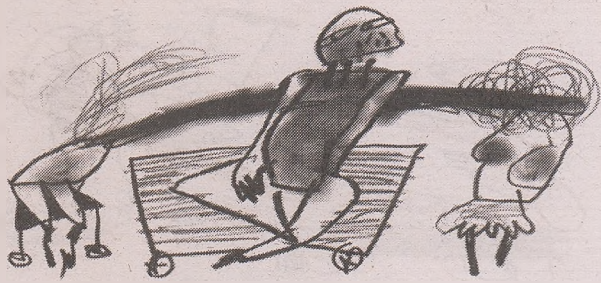
comentarii critice

ce termină de spus acestea, ministrul Justiției se întinse și el pe spate, sprijinindu-și capul pe o pernă ca un colac, pe care o scosese din buzunarul pantalonilor cadrilați și o umflase rotunzindu-și obraji. Chiriță își mută picioarele mai spre fereastră, în speranța că și vecinul său de compartiment o să și le mute pe ale lui mai la o parte și n-o să le mai frece unul de altul. — Frec așa picioarele unul de altul, spuse cetățeanul, pentru că ghipsurile astea contra platfusului îmi țin cald și mă mănâncă. Dacă vă deranjează, le scot. Și ministrul Justiției se ridică într-un cot, își dădu jos ciorapii în formă de trunchi de con și îi lăsa să cadă cu un pocnet sec lângă banchetă. Din pantaloni îi ieșeau acum două picioare mici și roz ca de bebeluș. (...) Chiriță fu cât pe ce să adoarmă, dar simți o gădilitură la nas și strănută împroscând abundent cu stropi. — Ești copt rău de tot, tovarășe maior (m-au degradat, remarcă în gând Chiriță și simți o mare părere de rău), îți spun: aspirine două, ceai cald și în pat. Altfel nu trece. Somn ușor. Apropo, să nu uit. Familia e celula de bază a societății. Îmi pare sincer rău de dumneata: și mutat disciplinar, și degradat, și divorțat, vezi cum e viața asta? Un rău nu vine niciodată singur. Dacă asta te consolează cu ceva, pot să te asigur de un lucru: pentru mine rămâi mereu colonel. Așa am să-ți spun: colonele.“ (pp. 175-176, 181).

Colonelul își începuse bine rolul din drama lui Cazane. O imagine perfectă a omului de succes, cadru activ în Securitate, anchetator experimentat, cu funcție și grad aducătoare de multiple avantaje. Însă roșiile cât dovleceii pe care reușește să le cultive Ilie Cazane (un urmaș al lui Chiriță din *Povestea lui Stan Pațitul*) și, mai ales, roșia supremă, cu diametru de cincizeci de centimetri, obținută de același în condiții imposibile îl decalibrează pe tovarășul Chiriță. Nici moartea lui Cazane, nici lecturile în diagonală din Karl Marx, nici discuțiile cu adjunctul său, locotenentul Preda (care își va *lucra* superiorul peste o vreme), nu îl ajută pe colonel să se țină tare, pe o poziție ideologică și morală corectă. Influența unor concepții nesănătoase, mistico-religioase, este tot mai destabilizatoare. Personajul ajunge să facă gesturi și să întreprindă acțiuni neconforme cu ale unui anchetator rutinat, abătându-se periculos de la procedurile consacrate. Preia roșia gigantică și o incinerează la crematoriu, se interesează și se îngrijește de soarta micului Cazane rămas orfan de tată, ba îl și aduce pe acesta, la paisprezece ani, la liceu în București. *Cazul Cazane* contaminează, iradiază, ducând la cazul Chiriță. Colonelul începe să-și pună întrebări care n-au ce căuta în cutia craniană a unui ofițer de Securitate, în România Socialistă. Ce este sufletul? Materie sau...? și dacă este materie, e oare adevărat ce a citit el, că sufletul cântărește 0.24 de grame? O sedință de spiritism cu Marx, pe care autorul ar fi putut-o rata dacă ar fi derulat-o exclusiv în registru parodic, îi va transmite alte semnale neliniștitoare. Iar picajul social al colonelului (mutat disciplinar, degradat și divorțat, exact cum îi prevestise diavolul din tren) va conta, până la urmă, mai puțin decât încercările lui repetate, aproape disperate, de a obține răspunsuri satisfăcătoare la aceste întrebări fundamentale.

N-am spus aproape nimic de Ilie Cazane-fiul, el însuși un personaj convingător, balansat și deplasat de autor, de asemenea, între diferitele momente și etape ale biografiei lui. Spre finalul acesteia, aproape suprapus cu cel al romanului, îl vedem culcat pe un pat *muzical* (concepție și producție proprie), care scoate sunete la fiecare respirație. „Mare este lupta sufletului când se desparte de trup“, șoptește o femeie grasă, madam Sticlaru, aflată lângă muribund. Dar sufletelul acesta omenesc de 0.24 grame se va desprinde odată și-odată de materia care-l conține, lăsându-l — cu un ultim sunet — undeva în urmă...

O proză cum nu avem foarte multe în ultimul deceniu, pe care însă, din păcate, Răzvan Rădulescu nu a dezvoltat-o și nu a dimensionat-o așa cum ar fi meritat. Schița de mare roman, atât de pregnantă, ar fi putut deveni chiar un mare roman. ■

comentarii critice

N STEINHARDT este pentru Ioan Pinteau un spirit tutelar. Revelatoare ni se înfățișează ipostaza de ucenic, în nota monahală de *ascultare*, a celui de-al doilea, avînd condiția de cleric, în raport cu cel dintîi, avînd condiția de călugăr. Punctul de pornire launtric pare a-l constitui un simțămînt de neîmplinire, de insuficiență vrednicie al discipolului la înfîlnirea „rară, esențială” cu cel venit a-i fi mentor. Poziția smerită a novicelui e o condiție a inițierii: „Pe N. Steinhardt l-am înfîlnit probabil prea devreme. (...) Eram prea tînăr, nepregătît, prea neștiutor, necopt cultural. Pregătirea a venit pe parcurs. Am învățat, cum se spune, din mers. Am dobîndit ceea ce nu dețineam, dăruind ceea ce nu aveam, întocmai ca în poemul lui Henri Michaux și ca în predica Părintelui N. Steinhardt m-a îngăduit, dar m-a și ademenit. M-a ademenit în vederea propriei mele regăsiri”. Treptat, relațiile se destind, „însoțirea” devenind o deferentă prietenie. Ca „să respire liber” (ne aflăm în anii crepusculari ai „epocii de aur”), tînărul îl vizitează adesea pe „părintele Nicolae” la noul său domiciliu de la Mînăstirea Rohia, iar acesta îi întoarce, plin de benevolență, vizitele, călătorind la Beclean, Bistrița, Mocod. Se statomicește astfel o legătură temeinică, sfîrșită odată cu trecerea la cele veșnice a lui N. Steinhardt, în primăvara 1989, deci în pragul evenimentelor eliberatoare. În mormîntarea marelui cărturar e adnotată cu o emoție legată și de „împămîntenirea” alogenului care a ținut și a izbutit a se integra spiritualității autohtone: „L-am privegheat noaptea în bisericuța Mînăstirii Rohia — modesta, smerita catedrală a tinereții mele — și mi-a fost cel mai drag mort pe care l-am văzut vreodată. Monah viu, cu înfățișare de sfînt, adormit ca un «cocon», cu pieptar moroșenesc sub cap, între icoanele și candelarele miezonopticii”. Alături de un număr de personalități ale vieții literare și artistice, de preoți dar și de — cum altminteri? — securiști și milițieni, sunt prezenți la prohodul „părintelui Nicolae” și țărani maramureșeni care „l-au iubit pe evreul Steinhardt cel convertit, drept care au pregătît și pregătesc la nesfîrșit primirea lui în evlavia poporului român”. Dacă un „moment de perplexitate” îl reprezintă o coroană de flori din partea lui... Adrian Păunescu, localnicii simpli dovedesc că „avem nevoie de încă o icoană. O icoană maramureșeană, desigur. Icoana Monahului Dela Rohia”. Să adăugăm că, precum un mare semn de încredere în învățacelul său, N. Steinhardt l-a ales ca legatar testamentar, cu sarcina de a-i prelua și gestiona manuscrisele.

Din materia unor evocări personale care atestă calitatea de bun conducător de energie morală a discipolului, crește, încununîndu-le, imaginea obiectivă a lui N. Steinhardt, figură de prim rang a culturii noastre contemporane. O figură carismatică, iradiînd o tainică lumină duhovnicească. Iată o apreciere a lui Cioran, care nu putea fi îmbătat cu apă rece, dintr-o scrisoare către Arșavir Acterian, din 1978: „M-am bucurat mult să-l cunosc pe Nicu Steinhardt. Pe plan spiritual, ne e superior tuturor. E într-adevăr un miracol cum în preajma lui te simți dintr-odată mai bine”. Circumstanță cu atît mai importantă cu cît cărturarul prodigios, omul de condei fin disociativ n-a fost din capul locului un *homo religiosus*, ci, aidoma monseniorului Vladimir Ghika, un monden, un ins ce se drolota în postura de „gentleman”. Slujindu-se de fotografii, scrisori, pasaje cu iz retrospectiv din scrierile mentorului, Ioan Pinteau și-l imaginează drept „un tînăr mîndru, orgolios, cosmopolit deseori, ironic, plin de idei năstrușnice, pe măsura «anilor nebnatici», eroic de cele mai multe ori, mereu pus pe harță și bașcălie în imensitatea saloanelor interbelice, sobru la nevoie, franțuzit și englezit peste măsură, în scandal cu mentalitatea franceză și engleză, după caz”. Și totuși acest intelectual vivace, strălucitor a simțit chemarea divină. Și a abandonat nu doar traiul mirean, ci și confesiunea în care s-a născut, optînd pentru cinul de călugăr ortodox. Chestionat asupra surprinzătoarei metamorfoze, *avva* se explică tranșant: „L-am întrebat la un moment dat: Unii spun că v-ați călugărit din interes. Ce le spuneti? Le răspund pe șleau: au dreptate, de trei ori le dau dreptate, din interes, din cel mai mare interes, absolut din interes: doresc din inimă și cuget să mă mîntuiesc. Acesta mi-e scopul! Acesta mi-e interesul!”. „Românizarea” lui N. Steinhardt a fost deplină, patetic împinsă pînă la identificarea sa cu o parte caracteristică a pămîntului românesc. Într-o epistolă adresată lui C. Noica, acesta îl informează pe gînditorul de la Păltiniș că, pregătindu-și crucea tombală, a vrut

D in materia unor evocări personale care atestă calitatea de bun conducător de energie morală a discipolului, crește, încununîndu-le, imaginea obiectivă a lui N. Steinhardt.

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

O evocare a lui N. Steinhardt

să scrie pe ea: „N. St., monah maramureșean”. Deși poate părea suspectă (a și stimulat comentarii diverse), conversiunea în cauză, conținînd cîteva trepte, e străină de jocul lumesc de factori ce i-ar putea știrbi autenticitatea. În orice caz, „părintele Nicolae” n-a procedat asemenea unor femei care, voind a deveni blonde, își vopsesc părul! Într-un context înțesat cu afîtea demagogii patriotarde, cu afîtea contorsiuni ale adaptării oportuniste, credem că opțiunea sa poate fi considerată o ofrandă spontană adusă meleagului românesc, însoțită de un puternic crez de dreapta. Aura sacrală ca și suferințele care au marcat destinul celui ce-a scris *Jurnalul fericirii* îi sporesc semnificația. Aprecierea lui Nicolae Stroeșcu Stănișoara: „Eu îl consider pe Steinhardt drept cel mai bun român pe care l-am cunoscut în viața mea, cu toate că nu m-am văzut cu el (...) A fost un mare român și prin aceea că a parcurs și acea Golgotă a închisorilor. Acolo s-a și botezat. El era un evreu care putea să devină catolic, cum au devenit mulți alți evrei. El a vrut să devină creștin ortodox”. În felul acesta N. Steinhardt poate fi socotit drept unul dintre puținii noștri oameni de seamă în măsură să purifice conceptul de patrie, să-l proiecteze mirabil în transcendență...

O particularitate a credinței lui N. Steinhardt este organicitatea ei. Intelectualitatea complexă, deschisă spre multiple orizonturi, propensiunea speculativă și subtilitatea scriiturii nu l-au împiedicat să cultive un „realism” originar al creștinismului. Nu o credință abstractă, scolastică a ilustrat-o „părintele Nicolae”, ci una a concretului existențial, la nivelul omenirii generice, umil și concomitent grandios prin potențialitatea sa simbolică. În *Cartea împărtășirii* ne înfîmpina un Hristos axat pe „cele materiale”, preocupat de înmulțirea pîinilor și a peștilor, de prefacerea apei în vin, atașat nevoilor celor mulți: „Nu, Domnul, binecuvîntat să fie Numele Său, spune Steinhardt, nu a fost ceea ce în limbaj curent se cheamă «idealist», ci a fost materialist, întrucît a luat fără greș aminte și în mod foarte deschis, foarte participativ, la problema pîinii”. Referirile la mîncare și băutură, la mese și ospete nu sunt puține în *Evangelii*, deoarece ele acordă un temei comuniunii, atestă prezența Mîntuitorului în viața cotidiană. Masa, „petrecerile Domnului”, în înțelesul acordat acestei sintagme de către C. Noica, sugerînd Jertfa Euharistică, au rostul de-a conserva perenitatea relației cu Dumnezeu. Se interoghează și răspunde N. Steinhardt: „Taina supremă a creștinismului, unde o înființează Hristos? La o cină! și în ce constă ea? În mîncare (pîine) și băutură (vin)! și care-i menirea ei, ce urmărește printr-însa Cel care a întemeiat-o? A se da pe sine, a fi mîncat și băut în vederea dobîndirii dreptului de intrare la Nunta împărătească, la Cina cerească, acolo unde aleșii se vor împărtăși din belșug, dar peste dar, din bucatele și băuturile Ierusalimului celui atotfrumos”. Nu mai puțin elocvent ni se prezintă sfatul pe care N. Steinhardt îl dă unei credincioase bolnave venite la Rohia, în aparență exclusiv pragmatic, dezarmant de simplu, în fond tulburător de uman: „Draga mea, noi ne rugăm, să te rogi și tu, să mergi la doctor, să folosești neapărat medicamente, uite cum folosesc și

eu (și în acel moment am văzut cum scoate din buzunarul adînc al reverendei un pumn de pastile de diferite culori) și poate, poate, Dumnezeu va face o minune”.

Slujind, în literă și duh evanghelic, nevoile omului de rînd, N. Steinhardt nu șovăia a se ridica totodată, dîr, împotriva convențiilor ce trădează lipsa de substanță a lașității, defetismului, indiferenței. Adevăratul păstor al turmei de credincioși, socotea el, nu e recognoscibil după titlu sau înveșmîntare, ci după felul în care-și duce la împlinire duhovniceasca misiune. Nu în ultimul rînd conform curajului în vremi de restriște: „Cum se recunoaște un arhieru? După mitră? După cîrjă? După engolpion? După crucea de aur? După mantie? După doctoratul în teologie? Nu! 1. După curaj. 2. După atenție la nevoile turmei sale. 3. După solidaritatea cu turma. 4. După prezența în locuri de primejdie (*Monseigneur Affre*). 5. După capacitatea înfruntării, la nevoie, a puterii de stat (Sf. Ignățiu din Antiohia, Sf. Ambrozie). 6. După zelul pentru cauza lui Hristos. 7. După apărarea Bisericii cu orice risc”. Păstrez o scumpă amintire convorbirilor telefonice cu N. Steinhardt, unica noastră cale de comunicare, căci n-am stat de vorbă niciodată nemijlocit. La finele anului 1984 și la începutul celui următor, tatăl meu era grav bolnav. N. Steinhardt, care m-a rugat să întreb de „părintele Nicolae”, atunci cînd îl caut la telefonul Mînăstirii Rohia, mă îmbărbăta vorbindu-mi între altele de propriile sale suferințe trupesti. Necunoscînd atitudinea subsemnatului față de religie, el, călugărul și credinciosul fervent, n-a atins niciodată, prin nici un cuvînt, acest subiect. Cu o supremă delicatețe, a înțeles a menaja, în acele momente dureroase, ceea ce presupunea că ar fi putut fi scepticismul religios al interlocutorului...

Să revenim acum la originea iudaică a lui N. Steinhardt. Sanda Stolojan, în casa căreia acesta a locuit două săptămîni, practicînd în fiecare dimineată, împreună, lecturi din Biblie și, evident, convorbind pe marginea lor, e de părere că ortodoxia sa ilustrează lamura credinței creștine, „spiritul de milă și de toleranță susținut de spiritul de luptă întotdeauna treaz, *neadormirea evreiască*”. Și încă: „Figura lui, cu trăsături evreiești (privirea ochilor fuge în lături tot timpul), trecută prin transfigurarea ortodoxă, amintește de un tip de creștin din vremea Sfîntului Pavel”. Într-adevăr, o energie inteligentă, pururi cabrată, de rasă amenințată, o îndrjire talmudică e descifrabilă în discursul lui N. Steinhardt, în întreaga-i atitudine combativă, neînduplecată în privința principiilor adoptate. Neconcesiv pînă la sacrificiu, monahul de la Rohia va fi avut în transluciditatea conștiinței evreitatea mîntuitorului, a profeților, a apostolilor, dar și umoarea polemică, aidoma lui Leon Bloy, întrucît, discutînd într-o bună zi aceste chestiuni cu ucenicul său, i-a declarat preemtoriu: „Să știi, Ioane, că, deși am avut multe, grele și foarte urîte păcate, la Judecată mă voi apăra cu strășnicie în fața Dreptului Judecător... Nu mă voi lăsa cu una cu două... Mă voi bate pentru mîntuirea mea! Îi voi vorbi Domnului ca de la ovrei la ovrei...”. Așadar o judecată mutuală. Nu putem a nu ne-o aminti pe Simone Weil, acea „sfîntă a exclușilor și marginalizaților”, după cum a denumit-o André Gide. Evreică, franțuzoaică și creștină, ființă contradictorie, oscilînd violent între contraste, modestă și orgolioasă, smerită și arogantă, a criticat dur Biserica Romei, dar și Israelul. Aidoma Simonei Weil, al nostru N. Steinhardt a trecut de la o confesiune la alta și s-a legat pătimaș de pămîntul său natal. Circumstanțe care au sfîrșit, explicabil, rezerva și chiar stuporea unora dintre coreligionarii săi (n-am uitat reproșurile aduse de un autor de altfel el însuși foarte înzestrat, Alexandru Sever). O întristătoare probă în această direcție o formează lipsa recepției așteptate de care s-a izbit traducerea în limba franceză a *Jurnalului fericirii*, spre deosebire, bunăoară, de ecurile favorabile recoltate de o scriere oarecum similară, *Jurnalul* lui Mihail Sebastian. Neîndoios „o mare carte a secolului XX”, opera „renegatului” N. Steinhardt s-a văzut în Occident complet neglijată. Nici depozitia cutremurătoare asupra sistemului concentraționar, nici experiența convertirii absolute la Hristos, nici calitatea ei literară n-au impresionat un public mai curînd manipulat decît pur și simplu blazat. „Mă gîndesc, scrie Ioan Pinteau, și zic: dacă Steinhardt era cardinal la... Paris sau Roma, iezeit sau pur și simplu evreu, și nu doar călugăr cu ascultare de bibliotecar la o mînăstire ortodoxă din Maramureș, alta ar fi fost receptarea pe malurile Senei, alta ar fi fost soarta acestei capodopere.

(continuare în pag. 15)

Volumul e un fel de introducere în securistologie, o disciplină care, deși nu a fost până acum numită astfel, își are specialiștii săi respectabili, situați în domeniul mai larg al serviciilor secrete.

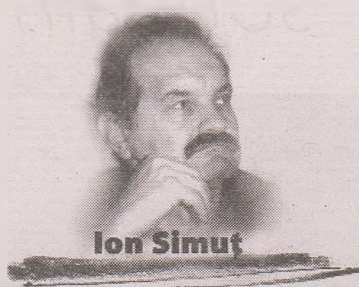
DUPĂ 1989, s-a manifestat un interes din ce în ce mai mare față de ceea ce a fost Securitatea în România, ca poliție politică. Nu m-am înscris în această categorie, a obsedaților de Securitate, nici înainte de 1989, nici după, poate spre rușinea mea. Dar, nu știu de ce, nu mi-aș recunoaște această inaptitudine. Poate că nu e tocmai decent să-i numesc „obsedați de Securitate“ pe cei care au fost sau sunt preocupați de rolul politic al unei instituții nefaste. Fără ea nu este de imaginat comunismul românesc și nici o altă formă de comunism. Orice

dictatură are nevoie de o asemenea instituție de supraveghere, control și represiune — ceea ce nu înseamnă că ea trebuie privită cu o acceptare resemnată, ca pe o fatalitate. Ea intră în mecanismul specific al exercitării puterii — și tocmai din acest motiv interesează, în primul rând pe istorici și pe politologi, dar și pe oricare om care vrea să înțeleagă cum a fost posibil să se întâmple ceea ce s-a întâmplat. Orice regim politic — și democrațiile, și dictaturile — se apără de dușmanii dinlăuntru și de dușmanii dinafară. Depinde cum o face, cum își legitimează autoconservarea și acțiunile de autoapărare. Securitatea a afectat însă profund libertățile cetățenești, a constituit un regim de teroare, a indus frica și a instaurat suspiciunea generalizată.

Un grup de cercetători de la Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității (vestitul CNSAS, mai cunoscut probabil în versiunea prescurtată) a avut inițiativa inspirată de a aduna într-un volum cele mai importante directive, ordine și instrucțiuni ale fostei Securități, așezate cronologic din 1947 până în 1987. E o cale de a demonstra prin documente (ordine, decrete, hotărâri, instrucțiuni, gestionarea arhivelor etc.) modul în care a funcționat Securitatea în regimul comunist. Cele cinci sute de pagini de documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan și Mirela Matiu sunt însoțite de o sută cincizeci de pagini de studii lămuritoare, aparținând primilor doi cercetători, într-un volum încheiat cu un glosar de termeni utilizați de Securitate, alcătuit de Cristina Anisescu. Volumul „Partiturile“ Securității. Directive, ordine, instrucțiuni (1947-1987) e un fel de introducere în securistologie, o disciplină care, deși nu a fost până acum numită astfel, își are specialiștii săi respectabili, situați în domeniul mai larg al serviciilor secrete. Regret că nu cunosc cartea lui Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete românești, de la Cuza la Ceaușescu*, apărută în 1999 la Editura „Ion Cristoiu“. Același autor a publicat în 2003, la Editura Elion, un alt volum pe aceeași temă, *Duplicatarii. O istorie a Serviciilor de Informații și Securitate ale regimului comunist din România*. Am pe masă cartea lui Marius Oprea *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente, 1949-1989*, apărută în 2002 la Editura Polirom, cu un studiu introductiv de Dennis Deletant. Invoc și citez la cursul meu de literatură română contemporană *Cartea Albă a Securității. Istorii literare și artistice, 1969-1989*, de unde iau mostre de note informative, note de filaj, note-raport despre Marin Preda, Adrian Păunescu sau despre Conferința Națională a Scriitorilor din 22-24 mai 1972 etc. Nu sunt specialist în domeniul serviciilor secrete și, dacă nu greșesc, pentru un critic și istoric literar nici nu e nevoie de mai multe referințe pentru a-ți da seama și pentru a convinge și pe alții (studentii din audiență) de rolul considerabil al Securității în influențarea vieții literare. Volumul „Partiturile“ Securității aduce pe masă documentele de fond ale instituției, în funcție de care poate fi judecată întreaga situație politică și profesională a Securității. E vorba, mai întâi, de o istorie internă (povestită pe scurt la p.16-17), de la Direcția Generală a Securității Poporului, înființată în 1947, transformată în 1951 în Direcția Generală a Securității Statului, reorganizată în 1952 în Ministerul Securității Statului, care fuzionează în 1953 cu Ministerul Afacerilor Interne, restructurat în 1956 în Departamentul Internelor și Departamentul Securității, pentru ca, în 1967, acesta din urmă să primească denumirea de Consiliul Securității Statului, în cadrul M.A.I. În 1972, Consiliul Securității Statului fuzionează cu M.A.I. în nou înființatul Minister de Interne. Alta restructurare are loc în 1973. Din martie 1978, Departamentul Securității Statului funcționează

în cadrul Ministerului de Interne. Toate aceste metamorfoze sunt mărturia unor frământări ale puterii politice, relevabile în separări și reunificări sensibile.

O altă categorie de documente relevă destul de vag competiția de putere între Partidul unic (Muncitoresc sau Comunist) și formele schimbătoare ale Securității. Lupta aceasta pentru putere era una ascunsă, surdă, stupefiantă uneori, din moment ce, în 1973, Ceaușescu însuși decoperă, cu totală surprindere, că i se face dosar personal de către Securitate (p. 126). „Ulterior, se pare chiar că în biroul de lucru al lui Nicolae Ceaușescu a fost introdusă tehnica de ascultare la inițiativa Elenei Ceaușescu, fapt care situa deja, extrem de grav, condiția politică a soției secretarului general cu mult peste limitele ei normale; și mai ciudat este că nici un reprezentant

Ion Simut

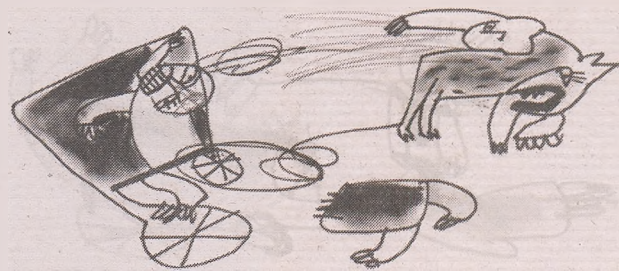
Birocratizarea suspiciunii

Consiliul Național pentru Studiul Arhivelor Securității, „Partiturile“ Securității. Directive, ordine, instrucțiuni (1947-1987), documente editate de Cristina Anisescu, Silviu B. Moldovan și Mirela Matiu, studii și note de Cristina Anisescu și Silviu B. Moldovan, Editura Nemira, București, 2007, 696 p.

al Securității nu l-a informat pe liderul regimului despre acest aspect“ (p. 126-127) — notează Silviu B. Moldovan, bazându-se pe alte surse și speculații. Nu-i tocmai aberant să susținem că exista riscul să intre în conflict sau într-un fel de competiție internă două orientări ale Securității: una controlată de Nicolae Ceaușescu, alta de Elena Ceaușescu. Realitatea întrece imaginația. Dacă am fi găsit această realitate într-un roman sud-american despre dictaturile locale, am fi considerat că este o invenție a scriitorului, dincolo de limita verosimilului. Dar „poveștile“ reale despre conflictele din interiorul Securității sau dintre Securitate și Partidul Comunist bat orice film sau orice ficțiune.

Partea cea mai întinsă a volumului de documente, uneori tema, alteori extem de interesantă, se referă la

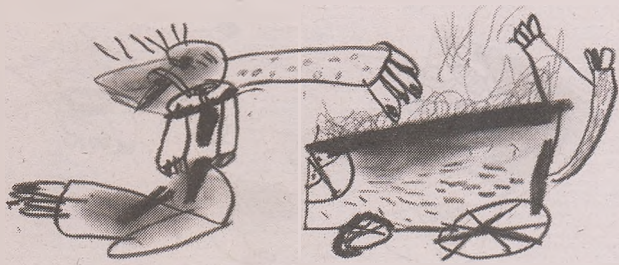

comentarii critice

organizarea internă a muncii de informare. Chiar primul document, din 1947, dă instrucțiuni despre organizarea birourilor de Siguranță, despre recrutarea și modul cum se lucrează cu informatorii, despre cum se face filajul (p. 165-180). Alt ordin, din decembrie 1948, cuprinde „instrucțiuni cu privire la munca de sabotaj“ (p. 181-192), reluate cu modificări în februarie 1951 (p. 195-203). În iunie 1950, se lucrează la „preîntâmpinarea actelor de diversiune, agitație și sabotaj la înființarea gospodăriilor colective“ (p. 193-194). Multe pagini și multe detalii sunt rezervate, în 1951, așa-numitei „munci cu agentura“: rețeaua de informatori, pregătirea în vederea recrutării și recrutarea informatorilor, educarea și munca cu informatorii, casele de întâlniri și conspirative ale organelor Securității Statului, verificarea muncii informatorilor, retribuirea informatorilor (p. 204-216), aducând precizări savuroase despre „organizarea și conducerea muncii informative la sate“ (p. 217-230): lucrătorul operativ „leagă prietenie cu țărani muncitori la care doarme și căruia întotdeauna îi plătește corect, la timp și mulțumitor pentru găzduire sau alte servicii ce-i aduce. El leagă prietenie cu alți țărani muncitori la care mănâncă și de asemenea plătește corect și mulțumitor. El leagă prietenie și cu țărani de la care închiriază o căruță cu caii pentru un timp mai scurt sau mai îndelungat, după împrejurări. Tot pentru a-și crea relații printre țărani, lucrătorul operativ atunci când vine în comună se oprește pe stradă și stă de vorbă cu diferiți țărani, chiar și cu chiaburii“ (p. 221). Sfatul „directivei“ de lucru printre informatori, rezidenți, țărani oarecare și dușmani se bazează pe o psihologie elementară de prozator al realismului socialist: „Aceasta nu înseamnă că întotdeauna lucrătorul operativ trebuie să tragă pentru dormit, mâncat etc. numai la rezident sau informator. El trage o dată la rezident sau informator și altă dată la diverși cetățeni care nu colaborează cu noi, tocmai pentru a deruta dușmanul și a păstra conspirativitatea“ (p. 222).

Grija pentru conspirativitate, adică pentru păstrarea secretului, este una dintre cele mai delicate în toate documentele, din 1947 până în 1987. Întreaga muncă de investigație pe care o face securistul, denumit „investigatorul“, se sprijină pe două categorii de colaboratori: informatorii și rezidenții, „sursele de bază cele mai serioase și conspirative pentru obținerea rezultatelor care ne interesează în investigație“ (p. 310). Definițiile, chiar dacă datează din 1953, merită reținute. Informatorii sunt „locuitorii sectorului unde lucrează investigatorii, care prin activitatea lor atât în trecut cât și în prezent s-au dovedit a fi elemente atașate regimului nostru și totodată cu posibilități de a ne furniza informații asupra persoanelor care ne interesează, asupra stării de spirit și manifestărilor de orice natură care ar putea interesa Securitatea Statului, precum și persoanele nerecruitate pe care lucrătorul operativ le-a întrebuințat în trecut“ (p. 310). Despre rezidenți nu am prea auzit vorbindu-se în presa postdecembristă, deși responsabilitatea lor era mult mai mare decât a unui simplu informator: „Rezidenții sunt colaboratorii acoperiți, neîncadrați în statele organelor Ministerului Securității Statului, care conduc activitatea rețelei de informatori care le-a fost transmisă în vederea legăturii, în obiectivele și problemele deservite de organele de Securitate. Ei se încadrează din rândurile membrilor de partid verificați, membrilor UTM și numai în cazuri excepționale din rândurile informatorilor fara de partid, aparținând categoriei sociale mai apropiate de clasa muncitoare“ (p. 312). Mi-a plăcut, ca o proză textualistă, poate experimentalistă, teoria supravegherii operative în cele mai diverse situații (pe jos, în mijloacele de transport, cu mașina, în trenuri, vapoare și avioane, în locuri publice, într-o stațiune balneară sau în mediul rural), din Ordinul M.A.I. al R.P.R. din 1 aprilie 1957 (p. 398-425) și regret că nu pot să mai citez. Nu comicul vreau să-l relev, pentru că ar însemna că sunt insensibil la tensiunile presupuse, ci mecanismul cotidian al represiunii.

În triunghiul investigator (sau lucrător operativ)-informator-rezident se desfășura adevărata muncă de jos a Securității. Represiunea era organizată într-un imens aparat birocratic, care își justifica existența prin kilometri de arhivă pe care îi producea. Birocrația Securității se hrănea din suspiciune, producea dosare pe stoc, indiferent de importanța lor, adică indiferent de relevanța celui urmărit ca pericol pentru sistem. ■

comentarii critice

REPRODUCEREA, în capul acestui articol, a titlului unui celebru roman al scriitorului israelian Aharon Appelfeld a venit de la sine, la sfârșitul lecturii romanului Mirelei Stănculescu, *Copilul de foc*. Iubirea „ireală” dintre un artist celebru (scriitor, la Aharon Appelfeld, pianist, la scriitoarea din România) și o tânără devotată acestuia trup și suflet, bizară pentru cei din jur, dar adevărat revelator al sinelui profund al celor doi protagoniști este liantul de fond dintre cele două cărți, despărțite însă de multiple alte aspecte legate de construcție și de conținut.

Iubirea izbucnește spontan, nu ține cont de logică și, precum iarna pe guvernanți, te ia întotdeauna pe nepregătite. Atunci când este autentică, ea nu ține seama nici de statutul social, nici de calitățile fizice ale celor în cauză, nici de reacțiile, adesea reprobatoare sau doar mirate, ale celor din jur. Fericirii/nefericirii implicați într-o astfel de relație pot atinge fericirea supremă, dar și dezastrul absolut, atunci când, sacrificând totul în numele iubirii (familii consolidate, situații profesionale, averi), ajung în final, dintr-un motiv sau altul, să se trezească singuri. Idei precum cele înșirate mai sus nu sunt foarte originale în lumea literaturii. Impresia de destin care acționează însă implacabil, de cele mai multe ori împotriva voinței celor implicați în asemenea relații „de foc”, continuă să îi fascineze pe scriitori și să facă deliciu anumitor categorii de cititori. Inevitabil, cărțile din această categorie conțin o doză mai mică sau mai mare de melodramatism. Riscul de a cădea în prost-gust nu este de ignorat. Autorul unor astfel de cărți trebuie să fie un alchimist capabil să calculeze de fiecare dată cu maximă precizie concentrația suportabilă de sentimentalism. Iar exemple de *love-story-uri* ratate — unele dintre ele vertiababile *best-seller-uri* care s-au bucurat și de ecranizări — pot fi date cu duimul. Pentru că, acceptând că poate fi un criteriu de apreciere a importanței unei opere literare, popularitatea nu înseamnă în chip obligatoriu valoare estetică.

Mirela Stănculescu știe ce este valoarea estetică. Din scurta prefață semnată de Alex Ștefănescu aflăm că ea este o reputată traducătoare și că, printre autorii pe care i-a tălmăcit în limba română se află nume grele precum José Saramago sau Joyce Carol Oates. Roadele lungului exercițiu de traducător se văd în scrierea acestui prim roman original al tinerei autoare. Încă de la primele rânduri devine limpede că mâna prozatoarei nu tremură, scriitura are forță, construcția este clară și eficientă. Nimic din calitatea scrisului nu pune în evidență statutul de debutantă al Mirelei Stănculescu. Dimpotrivă, totul sugerează o autoare matură, relaxată, plină de naturalețe, sigură de meșteșugul ei literar.

Copilul de foc este romanul iubirii imposibile dintre pianistul de mare succes Matei Visarion și Roxana Calinderu, o veche admiratoare a sa care, în spiritul epocii noastre postmoderne, a abandonat pianul pentru meseria mai lucrativă (a fost funcționară la Vamă, după care s-a transferat la o firmă privată de calculatoare). Matei, repatriat după mai mulți ani petrecuți în Occident

Nimic din calitatea scrisului nu pune în evidență statutul de debutantă al Mirelei Stănculescu. Dimpotrivă, totul sugerează o autoare matură, stăpână relaxată, plină de naturalețe a meșteșugului literar.

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

L'amour soudain

Mirela Stănculescu, *Copilul de foc*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2007, 200 pag.

este înșurat cu o femeie de mare distincție fizică și intelectuală, iar Roxana trăiește împreună cu mama sa și Mihnea, copilul pe care îl crește singură și care nu a fost recunoscut de tatăl său, Marian Vișoiu, devenit între timp un cunoscut comentator sportiv la televiziune, înșurat și tată a doi gemeni cu actuala sa nevestă. Dacă povestea de dragoste propriu-zisă este destul de încurcată și pe alocuri neverosimilă (așa cum numai destinul poate să le combine, după ani de singurătate și resemnare, când Roxana începe relația imposibilă cu Matei, în viața ei reapare, *deus ex machina*, și fostul iubit din tinerețe care îi propune să-și recunoască fiul, să divorțeze și să se însoare cu ea, bașca un personaj bizar, Grigore Micu, obsedat de idei conspiraționiste, un individ care se crede întruchiparea unui detectiv din filmele lui Humphrey Bogart, îi sparge Roxanei adresa de *e-mail* și învolutează mai tare apele foarte complicatelor sale relații), infinit mai interesante sunt relațiile interumane colaterale. Mirela Stănculescu dă dovadă de multă

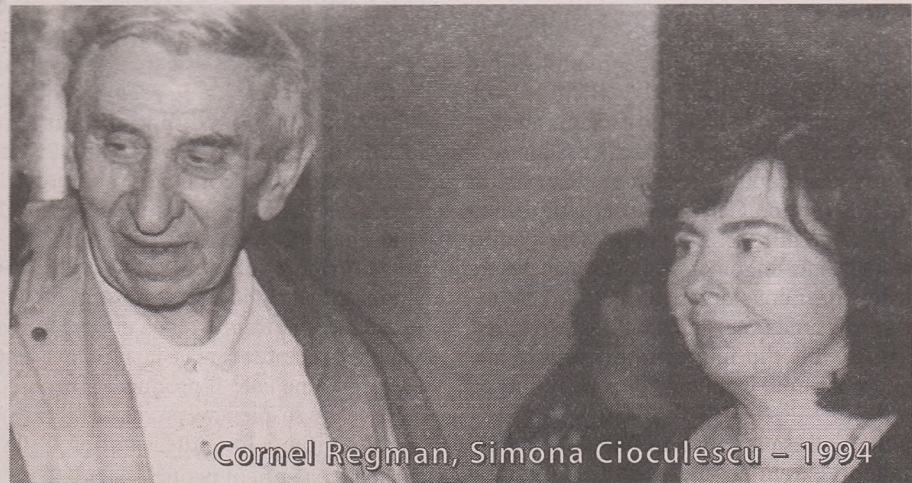
finețe, spirit de observație și sensibilitate atunci când pune în pagină lipsa de comunicare dintre Roxana și mama sa, relația afectuoasă care o lega de tatăl său dispărut sau ostilitatea latentă, instinctivă, pe care fiul ei Mihnea o are pentru Matei. Mai mult, fiul ei se simte tot mai atras de Marian Vișoiu, tatăl apărut din senin în viața sa. Fortând puțin lucrurile, așa spune că valoarea romanului *Copilul de foc* trebuie căutată mai degrabă în detalii decât în filonul principal al acțiunii. Mirela Stănculescu are o sensibilitate ieșită din comun atunci când descrie relațiile interumane de tot felul. În același timp, există în scrisul ei observații aflate în vecinătatea poeziei, ca acest „omagiu” adus degetelor pianistului, care trimite cu gândul la un superb eseu despre degete scris de I.G. Duca: „De restul corpului nu îi păsa. Dar pentru degete avea întotdeauna timp și dispoziție. Tocmai de aceea nu îi plăcea să le arate în public. I se părea că, dacă i le vede cineva altundeva decât pe claviatură, îl vede pe Matei Visarion în toată goliciunea lui. În consecință, își ținea mâinile cât mai mult în buzunare. Când mergea într-un local sau la mese oficiale, își ținea mâinile pe genunchi, sub masă, și exersa game cu ele sau — uneori, când se plictisea — interpreta fragmente întregi din concerte. Degetele îi alergau pe genunchi ca pe niște clape invizibile, pentru că știau pe dinafară nenumărate partituri. Își dedicase viața degetelor. Și degetele îi erau recunoscătoare. (...) Nu îl dezamăgiseră niciodată” (p. 49).

Prozatoarea folosește întotdeauna acordul fin atunci când descrie relațiile dintre oameni. Fie că este vorba despre relațiile dintre iubiți, dintre membrii familiei, dintre prieteni sau pe scară mai largă, la nivelul societății. Seismograful foarte fin al relațiilor interumane înregistrează instantaneu orice modificare, precum aceasta, a comportamentului colegilor de la locul de muncă pentru cineva căzut în dizgrația conducerii sau care tocmai și-a făcut publică intenția de a se transfera la altă firmă. Percepția acestei schimbări de atitudine este cu atât mai acută cu cât descrierea fenomenului este făcută din perspectiva celui care o simte pe propria piele: „De când se anunțase în firmă plecarea lui, Grigore Micu începuse să simtă un val de frig în jur. Nu că ar fi încheiat relații apropiate cu toți colegii, dar îi plăcea să creadă că avea statutul lui bine definit și că lumea îl trata cu respect și admirație pentru ceea ce realizase până atunci. Iar acum constata că, de fapt, ceea ce considera el a fi respect, era o indiferență politicoasă. Până și asistenta Eliza, cu care credea că se află în relații mai apropiate, pentru că amândoi veniseră în același timp la firmă, nu îl mai invita la o țigară în fața clădirii, nu îi mai făcea confesiuni despre prietenul ei, cu care ba se certa, ba se împăca furtunos. Îi zâmbea scurt și își muta privirea imediat în altă parte, de parcă ar fi avut de-a face cu un ciumat.” (p. 72)

În mod paradoxal, pe cât de subtile și credibile sunt observațiile de tip social, pe atât de neverosimile și artificiale sunt unele aspecte ale amorului dintre Roxana Calinderu și Matei Visarion. Mailurile pe care le schimbă sunt aproape lipsite de conținut, apologii patetice ale iubirii la modul general, teoretizări dulcelege întinse pe mai mult pagini peste care, la un moment dat, cititorul simte nevoia să sară. Este greu de imaginat că aceste epistole supraînșiroate au fost scrise de Roxana și Matei, personaje cât se poate de realiste în existența diurnă. Iar faptul că cititorul fraudulos Grigore Micu le interpretează aberant ca pe niște probe ale unui limbaj cifrat care ascunde o posibilă conspirație poate deveni plauzibil de la un punct încolo. Pentru exemplificare voi reproduce doar un scurt fragment din acest schimb epistolar electronic, precizând doar că mai toate celelalte scrisori sunt un soi de variațiuni pe aceeași temă: „Mi-ai trimis un mesaj tulburător de frumos, un fel de hamac făcut din plasa de aur a cuvintelor în care mă leagăn fericit. M-a copleșit dragostea pe care o exprimi acest mesaj, îmi vine să fug de o asemenea dragoste, mi-e teamă că o să mă obișnuiesc să fiu iubit și nu o să mai pot trăi fără asta. Când te văd, ființa ta are un fel de fosforescență care îmi inundă sufletul de încântare, duioșie și dragoste...” (pp. 179-180)

Mirela Stănculescu este o prozatoare instruită și sensibilă care știe cum să își fidelizeze cititorii. Cu siguranță viitoarele sale romane vor confirma calitățile indubitabile ale scrisului ei. ■

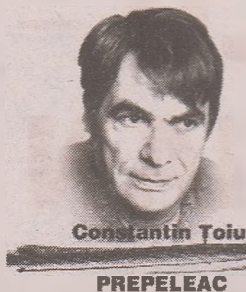
Fototeca României literare

Cornel Regman, Simona Cioculescu - 1994

a c t u a l i t a t e a

Jurnal intim

Constantin Toiu
PREPELEAC

II, ianuarie 1957. Sunt unii oameni slabi, fără de voință, a căror inteligență, contrazisă de absurditățile inteligenței, se refugiază într-o lume ideală, abstractă.

Oamenii aceștia nu mai trăiesc, propriu-zis; dezamăgiți, mistuiți de un dor nelămurit, visând armonia unor ceruri de cleștar, ei se învârt în jurul unei singure idei cu impasibilitatea unui astru mort.

*

Plin de planuri, mă simțeam greu, apăsător, tras încoace și-ncolo de ispite, prea plin sau prea gol, fierbând, trepidând, abia așteptând nu știu ce clipă când eliberarea avea să se reverse într-un dezgheț vijelios, de nestăvilit... (urmează o ștersătură) apăsător...

*

Două categorii de scriitori. Prima, cei ce pun preț pe meșteșugul literar, invenție etc.; a doua, cei pentru care literatura este instrument de cunoaștere.

La prima mă gândesc la Petru Dumitriu. În literatură, se produce un proces de osificare, — deasupra actului spontan al creației, pururi mobil, se așterne un țesut mort, „literatură” — ponciful, șablonul, imitația, automatismul, locul neapărat comun...

Impresia de veridicitate pe care ți-o dă o pagină de Marin Preda sau Petru Dumitriu, de apucare a realității în toate articulațiile ei... și... (se termină aici).

*

Respira rar, gâfâind, te făcea să te gândești la aerul care îți pătrundea în corp, ritmic, cu regularitatea unei pompe aspiro-respingătoare.

Îți revela brusc precaritatea mașinii omeniești, care fără de acel element subtil ce se strecura pe nări, mișcând firicelele de păr din nas, în gură, făcând să vibreze mucoasele umede, roșietice, s-ar fi prefăcut într-o masă inertă...

*

Dacă mă pui să jur, înseamnă că n-ai încredere în mine, pe orice aș jura.

Înseamnă că poți crede că sunt în stare de orice.

Teoretic, deci, fii sigură că te-am înșelat — (și tu ești sigură de acest lucru în sinea ta).

*

P.S. Am pus ca titlu *Jurnal intim*, ceea ce sună altfel decât celelalte... *Memorii din când în când*, apărute, în care explicam alegerea făcută asupra căreia revin...

În AVERTISMENT notam: „L-am numit astfel (*Memorii din când în când*), întrucât un jurnal în înțelesul obișnuit al cuvântului m-a preocupat mai puțin decât o stabilire cvasicronologică a ideilor, lecturilor, întâmplărilor, o biografie cărțurărească, mai curând, mai important pentru mine și pentru felul meu de a fi...”

Sau nu voi fi dus eu o existență civică plină de fapte cutezătoare?... Care să merite o consemnare riguroasă în felul consacrat?

S-ar putea. Oricum, după cum reiese chiar din mărturia *O dizidență mentală*, s-ar părea că acesta este adevărul...”

Răsfoind caietele foarte vechi, unele ferfenite, în ultimul timp, după cele trei volume de memorii apărute, constat,... aud, de fapt,... susurând un nou izvor, ce părea sleit...

Îmi dau seama că am omis multe lucruri, pe care le socoteam nedemne de a fi publicate.

Nedemne... din punctul de vedere al celorlalte trei volume apărute, și în care mă preocupa mai mult o biografie intelectuală.

De pildă *Note cu femei din '58*, publicată la sfârșitul anului trecut, o socoteam sub nivelul impus mie.

Iată că nu știu niciodată ce suntem,... cine suntem,... și cine este, poate, mai interesant, pentru cititor.

Astfel încât, cât mai găsesc surse, ce mi se păreau inferioare, ori chiar uitate în însemnările mele făcute la întâmplare, — surse binevenite, — le reiau... ■

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

RED CĂ MERITĂ continuată discuția — pe care am început-o în numărul trecut al revistei —, despre rapoartele de monitorizare a posturilor de radio și televiziune din Republica Moldova (din ianuarie-februarie 2005: www.cca.md), care pot fi comparate cu rezultatele monitorizării (în curs) din România (www.cna.ro). Unele dintre constatările monitorizării din Republica Moldova ilustrează mai

vechi tendințe ale limbii, care au făcut obiectul unor normări explicite și insistente în ultimele decenii. Forma unică (neacordată) a intensificatorului *însuși* (adjectiv pronominal de întărire, în gramaticile românești) a fost una dintre erorile cel mai des corectate în școală, obiect al unor exerciții, teste și probe de concurs. Ca urmare a acestei focalizări, secvențe de tipul „*însuși rugăciunea*” sînt ocolite cu destulă grijă în mass-media românească, fie prin urmărirea cu atenție a acordului (cu variație în interiorul cuvîntului: *însuși — însăși*), fie prin arta de a-l ocoli, prin recursul la invariabilul *chiar*, mult mai comod („*chiar rugăciunea*”).

Alte diferențe provin din păstrarea, în româna din Republica Moldova, a unor structuri curente în secolul al XIX-lea, dar condamnate și eliminate între timp din limba română standard: formele cu *-a* final, mai apropiate de pronumele demonstrativ *acela* decât de semiindependentul *cel*: „*Bună dimineața celora care au deschis mai târziu televizorul...*”. E foarte posibil ca și *său* pentru plural, semnalat și corectat de mai multe ori de către cei care au făcut monitorizarea în Republica Moldova (de exemplu: „*amintirile sale*” = ale copiilor), să fie de fapt un rest din limba veche.

Sînt și destule situații în care indicațiile normative par la fel de insistente și la fel de ineficiente în ambele state: se recomandă și în monitorizarea basarabeană evitarea construcției partitive cu singularul („*un prieten de-al vostru*”), structură bine fixată în limbă, se condamnă folosirea numeralelor fără *de* („*34 strănepoți*”), se insistă asupra corelativelor (*atît... cît și*), asupra acordului adjectivului la genitiv-dativ singular („*mirosul cafelei proaspăt prăjită*”) etc. În alte cazuri, mi se pare că

Tendințe și norme

monitorizarea din Republica Moldova confirmă răspîndirea mai largă a unor greșeli care ar fi părut izolate sau aberante doar pe baza exemplurilor din monitorizarea bucureșteană: în această situație e mai ales nesiguranța în folosirea numeralelor compuse cu *doi/două*, cu consecințe nu numai în direcția simplificării și generalizării formei cu *doi* („*doisprezece departamente*”; „*Aici Chișinău, este ora doisprezece*”), ci și în sens invers, poate pur și simplu din neglijență sau prin atracție: „*douăsprezece ani...*”, „*douăzeci și două de actori*”.

Se regăsește, desigur, în exemplele din monitorizarea basarabeană, nota regională; de pildă în formele verbale *să deie*, dar și *să redeie*, *vreai* (= *vrei*), *iai* (= *iei*) etc. Alte forme, în schimb, sînt ilustrări ale unei tendințe morfologice vechi și generale, de reîncadrare a verbelor în altă clasă de conjugare: *ne-ar place*, *va reapare*, *pot încape*. Exemplele *copie*, *se străduie*, *cheltuie* par să confirme și o tendință incertă, mai recentă — de preferință a vorbitorilor pentru formele verbale fără *-ez* sau *-esc*.

În materialele monitorizării sînt desigur și destule calcuri din rusă, mai ales în construcțiile prepoziționale („*la anul 2*”, „*un interviu la tema...*”; „*în rezultatul unui fapt*”, „*au luat cunoștință cu*”, „*dateaza cu*”, „*veți scoate la evidență*”).

Autorii monitorizării critică răspîndirea unor anglicisme (*oportunitate*, *OK*) sau a unor cuvinte și expresii familiare (*baftă*, *se merită*), pe care le atribuie unei influențe recente a modelelor din România, sau le consideră convergente cu acestea. Sînt de altfel și unele corectări mai ciudate, poate simple neatenții: e considerată greșită construcția circumstanțialului de timp fără prepoziție („*anul viitor*”), iar în enunțul „*să purcedem în a citi aceste urături*” e criticată doar prepoziția *în*.

Oricum, tendințele de evoluție a limbii române ar trebui văzute de acum înainte tot mai mult în cadrul mai larg pe care îl oferă și datele din Republica Moldova: utile pentru a confirma sau a infirma unele fenomene, pentru a aduce o lumină suplimentară asupra lor — și, în genere, tocmai pentru că sînt evoluții ale limbii române. Imaginea clișeizată și reductivă (conform căreia nu ne-ar interesa aspectele prea particulare ale unei limbi rusificate, arhaice sau doar regionale) nu e de folos nimănui. ■

O evocare a lui N. Steinhardt

(Urmare din pag. 12)

Poate și juriul Nobel s-ar fi sesizat“. Argumentele rezultă din textul dialogului dintre Marilyn Le Nir, traducătoarea *Jurnalului fericitii*, și Anca Măniuțiu („*Apostrof*”, nr. 7-8 / 2003). Aflăm că editorul n-a izbutit să facă niciodată o veritabilă lansare, căci „de fiecare dată s-au ivit probleme în ultima clipă. Ziariștii invitați se îmbolnăveau de nu știu ce fel de epidemie, toți deodată... Nu s-a făcut nici un fel de lansare, nu s-a vorbit în presă, nu s-a vorbit la radio, nu s-a vorbit la televiziune“. Așadar *une chape de plomb*, de *silence*, cum zic francezii. Supunînd cazul unui critic literar de origină română din Franța, „un om foarte cunoscut“, traducătoarea obține o confirmare a ceea ce bănuia: „ceea ce nu i se poate ierta lui Steinhardt este că și-a bătut joc de coreligionari, adică de evrei, de cei care voiau să plece în Israel“. Expresia i s-a părut nedreaptă lui Ioan Pinteă, care da următoarea replică nuanțată: „*Niciodată N. Steinhardt nu și-a bătut joc de coreligionari, de evreii care «voiau să plece în Israel»*. Dimpotrivă. Unii dintre ei și-au bătut joc de Steinhardt (a se vedea *Dicționarul*, publicat la Tel Aviv, de Al. Mirodan). Că

Steinhardt i-a răspuns acestuia pe măsură, asta e altă poveste. Era și el... evreu“. Mai mult decît previzibil, disputa într-o atare sensibilă situație a fost inevitabilă. Era cu neputință să nu intervină preconcepțiile și chiar fanatismele, oscilînd între antisemitism și filosemitism (în ciclul său de *Maxime și minime*, F. Aderca mărturisea: „*cînd cineva declară că e filosemit, mi se pare suspect; prefer să fie neutru*”). În ce mă privește, respect dreptul la libertatea opiniei, însă îmi permit a face o remarcă. Și anume aceea că, referitor la N. Steinhardt, a prevalat uneori o judecată colectivă, a integrării și dezintegrării în raport cu o categorie confesională și etnică, în defavoarea tratării unicității unei personalități de excepție, al cărui liber arbitru se cuvine la rîndul său respectat. Creația n-ar trebui să cunoască granițe, n-ar trebui să recunoască servituți supraindividuale de genul celor mai sus menționate. Mă tem că într-un atare context o gelozie de grup e contraproductivă. Ar fi oare nimerit să-l osîndim pe Cioran pentru că a preferat să scrie în limba franceză sau pe monseniorul Ghika pentru că a îmbrățișat catolicismul? Oricum, N. Steinhardt rămîne unul din numelele cele mai importante din rîndul celor prin care etnia evreiască a îmbogățit cultura noastră. Și oare am putea vorbi de o contribuție a unei etnii conlocuitoare cît de cît comparabilă în această direcție cu extraordinara contribuție a scriitorilor și cărturarilor evrei care au trăit între noi, adoptînd instrumentul lingvistic românesc, asimilînd aspecte ale vieții locale întru trup și spirit? Le suntem peste măsură de îndatorați. ■

SEBASTIAN nu a fost un simplu colaborator extern, ci angajatul *Cuvîntului*. Textele lui au apărut de la bun început la loc de cinste, pe pagina întâi a cotidianului, ceea ce le-a dat vizibilitate și autoritate, iar rubrica „Bloc-notes“, de știri culturale mărunte, în interiorul ziarului. Cît de mare putea fi autoritatea unui articol de pagina întâi din *Cuvîntul*, la sfîrșitul anilor 1920, ne-o sugerează o împlinire a lui Mircea Eliade, ale cărui articole din 1927 despre Legația românească de la Roma au provocat „un adevărat scandal la Direcția presei și chiar la Ministerul de Externe“.

Cuvîntul nu era un ziar oarecare, ci unul important; aflat pînă în 1930 mai mult în opoziție, ziarul a făcut răsunătoare campanii de presă, de pildă pentru țărăniști, iar din 1929 pentru întoarcerea lui Carol al II-lea la tronul țării. Datorită campaniilor sale din anii 1928-1930, ziarul a fost adesea cenzurat, confiscat sau suspendat, ca incomod. În iunie 1930 însă, odată cu întoarcerea lui Carol al II-lea, *Cuvîntul* a devenit ziarul regelui, „oficiosul misticismului monarhic“, cum observa Grigore Gafencu. Ca unul care luptase pentru rege cu abilitate și cu anumite riscuri, Nae Ionescu la rîndul lui a devenit consilierul politic al lui „Rex“. A fost, din iunie 1930 și pînă în toamna anului 1933, o epocă grandioasă și pentru metafizicianul regelui, și pentru ziarul său. Și, firește, și pentru redactorii ziarului – inclusiv pentru Sebastian. În această perioadă înfloritoare, a fi criticat în „oficiosul ritmului nou“, ce era finanțat de la caseta regală cu sume considerabile, însemna un coșmar la care nu putea rămîne nepăsător nici măcar un personaj de talia lui Titulescu, pentru simplul motiv că ziarul ajungea în mîna regelui. În plus, ca membru al camarilei regale, consilierul politic Nae Ionescu era primit în vila Elenei Lupescu, unde regele avea consfătuiri de taină cu el. „Însinuant, îndrăzneț și autoritar“ în cercul camarilei, Nae Ionescu se folosește de ziarul său pentru a flata vanitatea regelui, căruia îi face cadou teoria (anacronică, cu iz eminescian) a absolutismului monarhic. După părerea lui Grigore Gafencu, Nae Ionescu a avut partea lui de vină în a-l „strica“ pe rege, căci prin teoria „Stăpînului“ i-a alimentat pomirile autoritare:

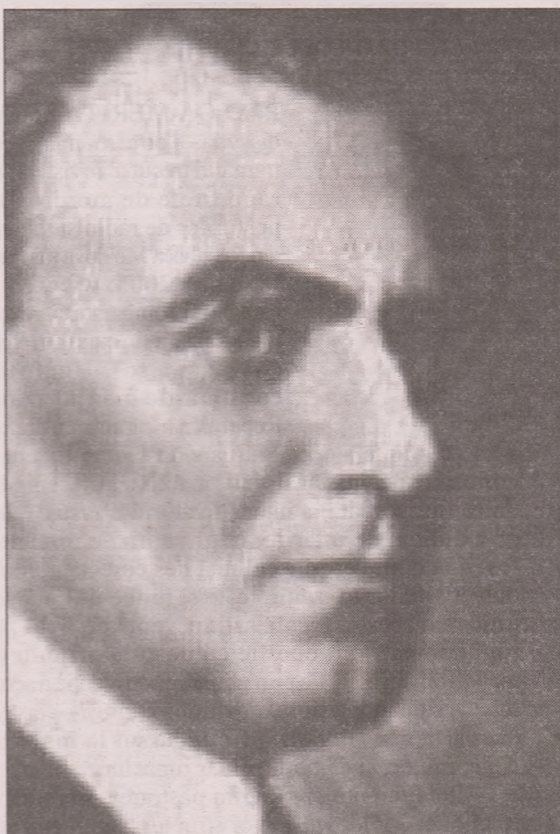
„Teoriile politice ale lui Nae, planurile economice ale lui Aristide [Blank] îl amuză [pe rege]. În realitate e mai inteligent decît amîndoi acești sfătuitoari [...]. Dar o să îl strice. Ambiția și devotamentul interesat al unora, lingușirile și supunerea servilă ale altora vor împinge pe acest băiat drăguț [...] spre o domnie capricioasă și arbitrară“.

Datorită acestei legături privilegiate a lui Nae Ionescu, pe care el singur și-o crease, prin îndrăzneală și intuiție politică, metafizicianul regelui și ziarul său au avut o putere enormă. Redactorii de la „ziarul regelui“, de asemenea.

Debutat în *Cuvîntul*, în calitate de comentator literar, Sebastian, care prin 1929 a început să scrie și editoriale politice, a sfîrșit prin a deveni unul dintre comentarii politici ai ziarului său. El scria, cu egală dezinvoltură, articole de politică internă și comentarii ale situației internaționale. În vara anului 1931, cînd s-a întors de la studiile sale pariziene, ziarul era în culmea înfloririi. Ca admirator fervent al patronului său și ca angajat al ziarului, tînărul ziarist a scris fără efort pe linia politică hotărîită de Nae. De pildă, din atacurile lui la adresa liberalismului, și mai ales la adresa lui Duca, s-ar putea alcătui o antologie consistentă. Încîntat că ziarul său nu este unul de informație, ci unul „de opinie“, ceea ce îi îngăduie o mare libertate de mișcare, Sebastian își dă cu părerea, cu mare vervă, despre orice, luînd în deridere cam tot ce-i cade sub condei, de la mișcarea feministă la întrunirile politice (liberale sau țărănești), de la convertirile politice din țară la ultima măsură eugenică luată de Hitler. Dacă are o problemă personală, de pildă ca student la Drept sau ca avocat stagiar, pagina întâi a *Cuvîntului* îi permite s-o transforme în problemă de interes național și să se adreseze direct miniștrilor sau primului ministru. Umorul lui, aplicat drăcește pe un fapt divers oarecare (de exemplu, pe știrea că niște eleve au citit cărți interzise) sau pe un eveniment politic de cel mai înalt nivel (de exemplu, că Moscova și Roma au luat contact politic la nivel înalt), devine negru și țintește din plin. Între aceste tablete îndrăcite și literatura lui delicat-melancolică nu pare să existe, cu excepția talentului, vreo legătură. Starea lui de grandoare îl face încîntător în mediul prietenilor – de pildă, Margareta Sterian și-l amintește, fericit, în grădina Floriei Capsali, alături de alți colegi din elita criterionistă a generației '27. În același timp, simțindu-

Diavolul și ucenicul său:

Nae IONESCU – Mihail SEBASTIAN

Un eseu de Marta Petreu

se cu spatele apărut, în polemicile sale literare este foarte sigur pe el, chiar antipatic; dintre acestea, polemica cu *Viața românească* și cu G. Calinescu ar merita o discuție separată, deoarece indică limpede ce bine și ce sigur se simțea Sebastian în pielea lui, în „casa“ lui de la *Cuvîntul* și în relația cu tot universul. În comparație cu imaginea lui din *Jurnal*, care a devenit oarecum imaginea sa standard, a unui Sebastian umilit și hătuit, figura lui din anii 1931-1933, reconstituibilă din articolele pe care le-a scris, este a unui ins sigur de el însuși, relaxat, chiar suficient și arogant, pentru care orice posibil adversar este o entitate neglijabila.

Marea cantitate de articole politice ocazionale, adică de reacție, de comentare a unor evenimente politice interne și externe, care ne-a rămas de la Sebastian ne permite să stabilim care au fost opiniile politice ale tînărului învățăcel de la *Cuvîntul*. Pînă la sfîrșitul anului 1933, poate chiar pînă ceva mai tîrziu, pînă la începutul anului 1935, Sebastian a fost – la fel ca mulți colegi de generație – un antidemocrat pe față (antiliberal înverșunat și permanent, antițărănist convins – în măsura în care ziarul său era antițărănist); la fel, a fost cuprins de starea „revoluționară“ a epocii și a locului; a fost un antihitlerist ingenios; a simpatizat fascismul mussolinian și pe revoluționarii spanioli (fie ei de stînga, ca Francesco Macia, sau de dreapta, ca Franco); a fost un antieuropean rece și, complementar, un adept înflăcărat al autarhiei României.

Democrația. Măcar din 1931, Sebastian scrie constant despre criza democrației și despre complementara necesitate a „revoluției sociale“; Nae Ionescu vorbea despre „revoluție națională“, iar ucenicul, ocolind în mod prudent nuanța „națională“, a vorbit doar despre revoluția „socială“. El era convins că

„ordinea capitalistă a pornit să se clatine de niște figuri [friguri?, n. M.P.] care par ale morții“.

Părerea lui este că „democrația și capitalismul“, care sînt cam unul și același lucru, sînt un anacronism, reprezintă lumea veche, înăbușitoare, ce trebuie schimbată prin revoluție:

„ceea ce se cheamă în România democrație, nu este

opoziție de luptă și nici măcar una de orientare, ci un refugiu al lumii vechi, care în disperata ei ațmărire de valorile răposate, acceptă orice alianță, orice compromis, orice confuzie“, scrie Sebastian (iar limbajul lui revoluționar ar fi valabil nu doar pentru extrema dreaptă, în care a fost tînărul ziarist, ci și pentru extrema stîngă, pentru comunismul cu care a cochetat, cum știm, măcar în august 1944). Democrația este depășită, cu valorile ei cu tot, iar comentatorul politic nu varsă nici o lacrimă pe mormîntul ei, deoarece o consideră imorală, coruptă, vorbăreață, echivalent cu „înfumurare, lipsă de omenie, desconsiderare salbăteacă a celor mulți“. Faptul că se bazează pe liberalism – pe care Sebastian, în tradiția *Cuvîntului*, îl detesta – este viciul ei de fond:

„Păstrător al statului democrat, parlamentar și juridic, liberalismul este formalist. Justificarea lui este condiționată integral de burghezie și de capitalism“.

După cum se vede din acest citat, ca și lui Nae Ionescu, lui Sebastian i se pare că parlamentul este o instituție desuetă.

Revoluția. În locul „formalismului“ și „legalismului“ liberal, tînărul ziarist așteaptă adevăratul radicalism, „de dreapta sau de stînga“, care va face revoluție. Iar în perioada de la *Cuvîntul*, Sebastian nu a rîs de revoluție, cum se va preface ulterior, în *Cum am devenit huligan*, că ar fi rîs; dimpotrivă, orice disfuncționalitate internă a statului este pentru el un semn de revoluție; șomerii, mulți dintre ei tineri intelectuali – și care au alimentat, probabil, chiar din cauza șomajului, extrema dreaptă – îi par un asemenea semn: „Sunt foarte multe șanse ca societatea de astăzi să moară tocmai prin seriile întregi de proletari și intelectuali“ șomeri. Statul român pare, de altfel, a pregăti tinerii licențiați pentru șomaj, punîndu-i să aleagă între „sinucidere“ sau „revoluție“, observă acut Sebastian. Și, cu lecția lui Nae Ionescu bine învățată, el diagnostichează „criza de structură“, „tragedia structurală a statului“ românesc, ce este

„Un sistem atît de vechi, de inert și de tenace cu forțele lui înțepenite, încît nimic nu-l va zgudui, decît poate o revoluție“.

Pe urmele lui Nae Ionescu (acesta, adept al teoriei formelor fără fond, în ceea ce privește instituțiile politice românești, dornic să elimine statul democrat-liberal în favoarea unuia țărănesc, nonparlamentar), Sebastian scrie despre ruptura dintre instituțiile politice și realitatea românească, despre „politica noastră” care are o „atitudine abstractă” și „democratică” față de realitate, fiind astfel „profund despărțită de indicațiile instinctive ale pământului pe care trăim”; și conchide că:

„E o prăpastie între politica românească și viața românească”.

Leacul este unul singur: revoluția. La fel ca mentorul său, care susținea că epoca contemporană este a revoluțiilor, și Sebastian mizează pe revoluție. Dar nu pe cea democratică – cum a încercat Spania, care în 1931 a făcut o tentativă revoluționară „democrată și liberală, care semăna ridicol de mult cu cea de la 1848” – pentru că aceasta este o „specie... anacronică în acest veac și inutilă”. Veacul este al revoluțiilor sociale, scrie hotărât Sebastian, pe care revoluționarii – de la Pilsudski la Mussolini, de la Franco la Francesco Macia – indiferent de culoarea lor politică, îl tulbură invariabil. Așa încât le justifică acțiunile, de pildă pe acelea ale lui Franco, în numele „neastîmpărului” revoluționar și al „dorului de aventură” (e un raționament de estet, pe care, la sfârșitul anilor 1930, îl va folosi și Cioran, pentru a justifica în general spiritul revoluționar). Oricum, revoluțiile și revoluționarii au meritul că țin cont de „direcțiile mari istorice, pe care se mișcă lumea”.

La fel ca directorul său, ale cărui editoriale pendulează între sumbre prevestiri de Cassandra politică și soluții scoase la minut din buzunar, și Sebastian are soluții pentru toată lumea: pentru Spania, pentru Austria, pentru România. În Spania, știe precis că e nevoie de o revoluție:

„Ceea ce i-ar fi trebuit unei Spanii noi ar fi fost o revoluție, dar o revoluție de valori spirituale și sociale, o punere a statului pe baze noi, o rezolvare curajoasă a problemelor nu de politică, ci de viață spaniolă”.

În Austria, în schimb, recomandă *Anschluss*-ul, socotindu-l o „fatalitate istorică”, pe care numai Dollfuss, cancelarul Austriei, n-o vede. Dollfuss nici nu ține cu „realitatea... vie”, ci cu un „contract” juridic. Deși adversar declarat al lui Hitler, Sebastian, ca tot redactorul obiectiv ce asimilase lecția lui Nae Ionescu despre inevitabilitatea *Anschluss*-ului, n-are nimic împotriva să vadă o Germanie hitleristă mărită prin înglobarea Austriei. În toamna anului 1933, când are loc atentatul contra cancelarului Dollfuss (atentat pe care presa, inclusiv aceea hitleristă, îl deplînge), Sebastian scrie și el articolul de fond la *Cuvîntul* despre *Atentatul de la Viena*. După părerea sa,

„Lucrurile au ajuns în Austria într-o fază în care o desfășurare a lor liniștită nu mai poate fi sperată. Tot ce era hibrid și neviabil în alcătuirea acestui stat a trecut din forma crizei latente la o formă acută, convulsivă și vehementă. [...] Și tot ce se încearcă pentru calmarea catastrofei este inutil”.

Dollfuss, care se opune unificării cu Germania, are „bună credință”, concede de data asta Sebastian, dar el este contra cursului natural al lucrurilor, stă „împotriva unei stări de fapt”, drept care... „plătește” falsitatea poziției sale. Opoziția lui Dollfuss la unirea cu Germania este nu doar „inutilă”, ci contra cursului realității, căci „Cincisprezece ani Austria a trăit pentru *Anschluss*, cu acest obiectiv, cu această justificare”, așa că „tînărul atentator” care a încercat (și nu a reușit) să îl omoare pe cancelarul austriac „trage în numele acestor 15 ani care nu mai pot fi anulați”. Textul acesta (ce se aseamănă cu unul cioranian, din 1934, în care autorul *Schimbarii la față a României* va justifica „noaptea cuțitelor lungi”, susținând că un dictator are dreptul, în numele revoluției, să omoare pe cei câțiva „netrebniți” care i se opun) sugerează că atentatul asupra cancelarului e o plată ce trebuia să vină, în numele realității și al cursului istoric, Sebastian susținând rece că Dollfuss plătește o eroare: „Toate nesinceritățile se plătesc, chiar cele mai strategice”.

Desigur, Sebastian este un „civilizat”, nu un „barbar” pasional precum Cioran, așa că are, în articolele de ziar sau în romanul său, *De două mii de ani...*, tonul atoateștiutor și sceptic al magistrului său, trafind problema austriacă drept o iritantă „chestiune în definitiv mărunță”; în *De două mii de ani...*, personajul ce dă verdictul pe tema austriacă este, de altfel, chiar Blidaru/Nae Ionescu,

care, jucîndu-se cu creionul pe harta lumii, indică Viena drept locul ce creează „rezistențe cu totul disproportionat”.

Sebastian preluase stilul directorului său și pretindea, precum acesta, că vorbește în numele realității și al semnelor timpului: că pune problema „obiectiv”, iar nu „sentimental”. Rezultă, ca și la Nae Ionescu, comentarii politice scrise de sus, pe un ton sentențios, atoateștiutor. De fapt, „știința” lui Sebastian se afla pe coloana înfi a *Cuvîntului*, în editorialele patronului său, pe care îl imita în mod patetic.

De pildă, Sebastian știe precis că în România e nevoie de o revoluție spirituală și socială. Fantasma ei este prezentă încă din 1929, cînd, examinînd starea României, recunoaște că revoluția – ce ar trebui să fie „o răscolire sufletească pomită din adîncuri, o desțelenire fertilă și bruscă, o ridicare lăuntrică pînă la credință și dincolo de fapte” – nu este încă iminentă. În 1933, în schimb, diagnosticînd „criza de structură” și un „germen de disoluție burgheză”, vede peste tot numai semne revoluționare; și, la fel ca directorul său, crede că „direcțiile mari istorice pe care se mișcă lumea”, adică revoluțiile colectiviste de stînga sau de dreapta, „nu pot fi nesocotite de nimeni”, nici în Spania, nici în România. Cine se opune cursului istoric este un reacționar pe care istoria îl pedepsește. A veni cu paliative (revoluția „democrată”, cînd timpul este al revoluțiilor „sociale” și „spirituale”) este de prisos. Liberalii sînt sistemul „vechi”, „inert” și „înțepenit”; iar țărăniștii, care au ratat în 1928 șansa lor revoluționară, adică de a distruge „statul liberal” și de-a pune în loc „un aparat de stat simplificat, țărănesc, gospodăresc, sprijinit pe spirit local și pe necesități provinciale”, nu sînt nici ei mai buni; așa că amîndouă aceste partide țin lumea în loc.

Fascismul mussolinian. Încă din 1929, Sebastian a fost un admirator – la început, prudent, apoi mai înflăcărat – al lui Mussolini. Într-un articol din *Cuvîntul* din octombrie 1929, *Reflexii nepolitice la o temă politică*, comentînd doi „conducători absoluți” din Europa, pe generalul Pilsudski al Poloniei și pe Mussolini al Italiei, observă, din ecuația colectivism-conducător, numai termenul ultim, conducătorul. Drept urmare, remarcă despre Mussolini, pe un ton ambiguu, că:

„E ceva de orgoliu uman în spectacolul unui ins, care peste cadre și impulsii contrare, peste realități sau intenții multiple, menține o singură intenție, care are privilegiul de a fi a sa. [...] Organizarea țării îl exprimă pe el, mecanica politică și formalitățile îl ascultă”.

Apoi conchide, cu un entuziam sesizabil:

„Dar tocmai în această concentrare, în această supunere totală sub o mîna și sub o minte, în această încordare sufletească de fiecare ceas stă îndemnul și orgoliul faptului”.

Acest elogiu al „conducătorului absolut” Mussolini este și pe linia *Cuvîntului*, și pe linia vitalismului lui Sebastian, și consună cu o amintire a lui Felix Aderca: în 1934, în timpul scandalului *De două mii de ani...*, Sebastian i-ar fi mărturisit lui Aderca una din dorințele lui tainice (cu un cod psihologic ușor de înțeles în condițiile în care se afla Sebastian atunci):

„– Cinci minute, înțelegi? Cinci minute (îmi spunea) aș dori să fiu și eu un huligan, să mă simt Stăpîn! Trebuie să fie o voluptate nietzscheană”.

La fel, în vasta și diversă lui publicistică am descoperit un elogiu al fascismului italian, tot din 1929, elogiu provocat de comentarea cărții *Fascisme an VII*, de Maurice Bedel; după ce deploră „lipsa de încadrare” din România, tînărul scriitor declară:

„Ceea ce admir de aceea în istoria tînăra a Italiei este tocmai procesul brusc de încadrare pe care l-a trăit. Revoluția fascistă a trecut linii și hotare, a diferențiat și a stabilit raporturi de viață distincte pentru oameni distincți. Evident, o asemenea ordonare colectivă și salutară nu e fără riscuri și injustiții. Dar cînd înseși resursele de viață ale unui popor sînt în joc, aceste riscuri și aceste nedreptăți sînt neglijabile”.

Pentru că probabil nu citise cartea pe care pretindea că o recenzează, tînărul comentator bate cîmpii și își ascunde înșelătoria sub perdeaua de fum a comparației dintre deplorabila Românie și minunata Italie mussoliniană. În această notiță, raționamentele sale colectiviste și apelul la „resursele vitale ale unui popor” seamănă grozav de bine cu raționamentele pe care le vor face, în anii treizeci,

tot pentru elogierea extremei drepte și a colectivismului, Cioran și Noica; autorul, care are numai 22 de ani, mai adaugă și cîteva vagi considerații despre carte, afirmînd că a găsit-o „agreabilă” ca lectură, dar „detestabilă” ca „reflexie politică”. Mussolini însă îi place și mai tîrziu, dintr-un motiv pe care îl putem înțelege: politica lui culturală. Apariția primelor 16 volume din enciclopedia italiană (proiectată în 35 de volume) i se pare, pe bună dreptate, o faptă „uluitoare” și îl conduce la o concluzie politică:

„Mi se pare că nu are nimeni dreptul să judece justificarea fascismului italian, înainte de a fi răsfoit aceste volume. [...] Întrebarea este dacă o asemenea operă nu ajunge pentru a legitima un regim”.

Nu peste multă vreme, la începutul verii 1933, expoziția avangardistă de pălării a lui Marinetti, patronată de guvernul fascist, îl face să reflecteze:

„Un regim care suportă fantezia, un regim care își permite mari copilării, mari neseriozități, un regim care înfruntă cu afită ingenuitate ridicolul, este un regim cu ascunse resorturi de viață, tînar, liber, inegal poate, dar capabil de nebunii creatoare. [...] E prea mult «spirit critic» în alcătuirea lumii vechi, lume care încă nu cunoaște salvatoarea putere de a fi ridicol”.

Hitlerismul. Dacă regimul colectivist mussolinian găsește în ochii săi o puternică și explicabilă justificare culturală, în schimb, regimul hitlerist, antisemit din start, a fost criticat de el continuu, fără nici o ezitare, facînd obiectul a numeroase „cursive” de îndrăcită batjocură.

Europa. Din bagajul de idei al lui Sebastian face parte și convingerea că Europa este o realitate desuetă, care s-a descompus fie sub loviturile „antieuropene” ale „mesianismului revoluționar” de extremă stîngă din Uniunea Sovietică și de extremă dreaptă din Italia, fie prin naturala ei îmbătrînire. Spiritul european, adică „spiritul democrat, industrial și libertar”, îi pare pe ducă. Cînd Benda vorbește despre „națiunea europeană”, Sebastian ricanează pe tonul lui Nae:

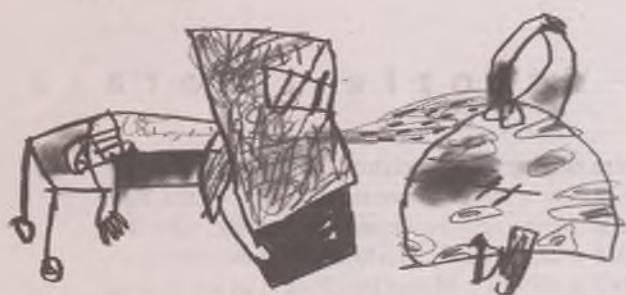
„European? Ce e aia? Noțiunea e vagă și anemică, cînd continentul acesta a rămas fără forțe directoare. Europa a fost pe rînd o formulă germană, una anglo-saxonă și în ultimul deceniu o formulă franceză. De ce nu, pînă la urmă, și una italiană? [...] Europa nu mai există efectiv decît în uniunile poștale și în congresele de filatelisti”.

Așa că raționamentele lui Benda despre un „om european” sînt din start false (o „construcție de cugetător cartezian”), pentru că „un om european nu există și nu a existat” vreodată; și, în cel mai neaș stil năist, Sebastian îi opune cartezianului Benda contraargumentul suprem: viața, viața „tumultoasă și prost crescută”, nu are nimic de-a face cu „confederația ideală” a Europei despre care e vorbit Benda. Tot sarcastic comentează Sebastian și declarația din vara anului 1933 a Pencluburilor, că vor apăra, „chiar în caz de război”, valorile europene de libertate, solidaritate, toleranță etc.; congresiștii erau după un dejun bun, cu „vin stimulator” (scrie Sebastian, cu năravul lui de-a transforma în derizoriu aproape orice atinge), ceea ce explică entuziasmul lor „lăudabil”.

Constatarea – rece și fără regrete – a decesului Europei și a valorilor ei (identică cu diagnoza lui Nae Ionescu: „Idea europeană a murit”) se completează la Sebastian în mod natural cu tema, de origine sută la sută năistă, a autarhiei României. Propunerea naționesciană de decuplare a României de la Europa a avut în Sebastian, așa cum am mai arătat, un supporter tenace. În comentariile sale politice, acesta a pledat, pe toate tonurile cu putință, pentru „dreptul să ne întoarcem acasă”, „să ne regăsim cadrele firești de acțiune și de viață”; la antipod de Cioran, care va lansa, peste cîteva ani, îndemnul să ieșim din geografie și să intrăm în istorie, Sebastian îndeamnă să „părăsim politica și să intrăm în geografie”, pentru că noi sîntem o țară mică și necăjită, care nu are „obligatia universalismului”. „Europeanul” Sebastian din *Journal*, care visa succese literare pe altă meleaguri, a fost la origine un autohtonist autarhic cît se poate de antieuropean: pentru că așa învățase de la Nae...

M. P.

(continuare în pag. 18)

istorie literară

(urmare din pag. 17)

POT DEMONSTRA că ideile lui Sebastian provin, în proporție de măcar 90 la sută, din laboratorul de gândire politică al lui Nae Ionescu. Nu avem, cu alte cuvinte, un ideolog original în persoana lui Sebastian. Avem numai un popularizator cvasicotidian și foarte talentat al ideilor – de extremă dreaptă – ale lui Nae Ionescu. Adesea, așa cum am arătat mai sus pentru ideea autarhică, cei doi funcționează în duet, basul interpretând *La potecă*, tenorul îngînându-l voios *La Balinț*... Cel mai spectaculos duet ideologic l-au interpretat însă în 9 iunie 1933, la aniversarea a trei ani de la restaurație. Ocazia era solemnă și fastă, iar *Cuvîntul*, care contribuise din plin la întoarcerea suveranului pe tronul țării, nu putea să-o lase neexploată.

Pagina întâi a cotidianului anunță în centru, cu litere de-o șchioapă, „A treia aniversare a restaurației”. Sub titlu este plasată o uriașă fotografie a lui Carol al II-lea, călare (adică în postura simbolică de *descălecător* și întemeietor de țară). Fotografia este color, fapt rar în epocă, ce marchează, de asemenea, importanța ieșită din comun pe care ziarul o acordă evenimentului. Pe coloana întâi se află editorialul lui Nae Ionescu, intitulat *Autarhia regională a... țărilor Agricole*. Sub fotografie, două citate din Carol al II-lea, unul la stînga, altul la dreapta, și un salut al redacției (paginat centrat). Iar ultima coloană, a șaptea, a ziarului, de sus pînă jos, avînd exact aceeași dimensiune ca editorialul lui Nae, se află textul *1900 în modernitate și politică*, de Mihail Sebastian. Pagina, foarte impresionantă și foarte cu dichis făcută, are practic trei autori: Nae Ionescu, Carol al II-lea, Sebastian. Pentru Sebastian, onoarea care îi era făcută, de a fi publicat alături de rege și de-a fi practic băgat sub ochii acestuia, este evidentă. E vorba de anul 1933, cînd Sebastian, redactor la *Cuvîntul*, nu are încă cine știe ce mari succese literare sau cine știe ce merite ieșite din comun – cum avea, pe vremea aceea, Eliade, cu stagiul lui în India și al cărui roman indian, *Maitreyi*, tocmai fusese lansat, ca mare succes, în mai, la „zilele cărții”. Or, publicat alături de rege, textul lui Sebastian urma, cu maximă probabilitate, să fie citit de acesta.

Textele lui Nae Ionescu și Sebastian sînt un binecalculat duet pe melodia autarhică. Astfel, directorul *Cuvîntului* își reafirmă răspicat paternitatea asupra ideii decuplării noastre de la Europa:

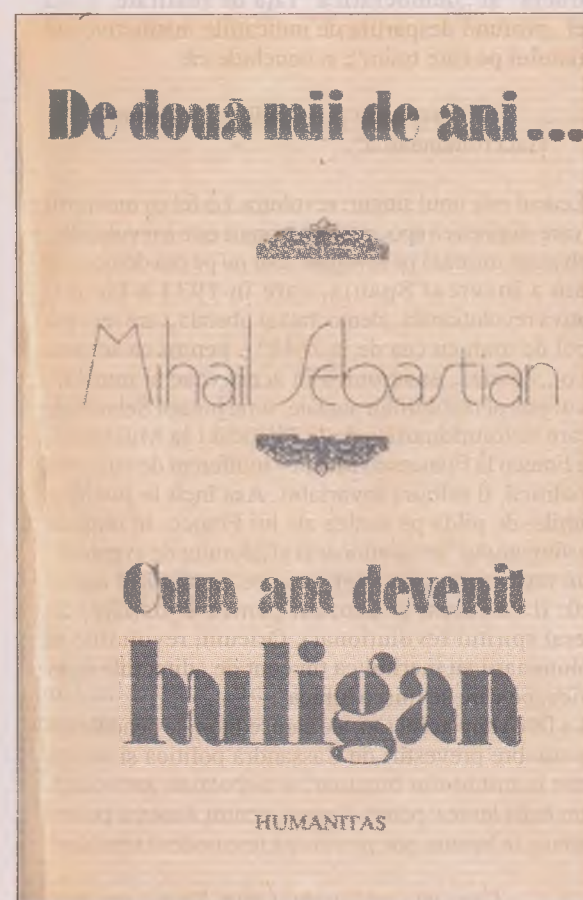
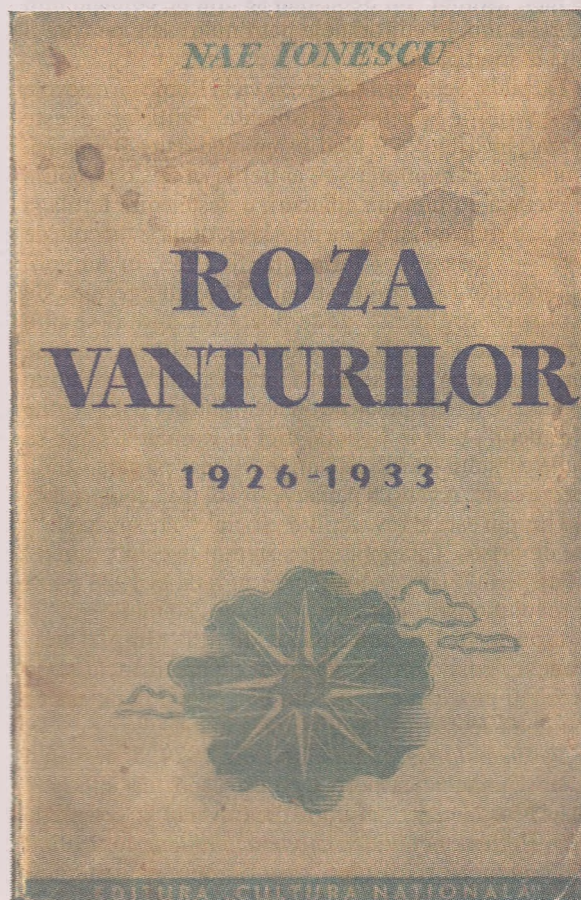
„...sunt acum aproape doi ani – noi am început a scrie aci în *Cuvîntul*, că [...] noi va trebui să ne închidem în granițele noastre proprii, organizînd rezistența pe baze de politică autarhică”.

Apoi, el îl ia la rost pe Virgil Madgearu, care, preluîndu-i ideea, i-a „schilodit-o” în aceea, inacceptabilă, de „autarhie regională”. Pe cealaltă parte a paginii, Sebastian scrie despre fel de fel de mondenități europene realizate în stilul începutului de secol, bun pretext pentru a conchide, în registru grațios-estetic, că e cazul să tragem obloanele țării, să ne închidem în granițele noastre pînă vor veni vremuri mai bune:

„Buletinul meteorologic al lumii e întunecat: vreme rea, vreme foarte rea. E greu pe asemenea timp să ieși afară din casă. Cine îți poate face o vină din faptul că în timp ce plouă cu grindină, furtună și fulgere, tu tragi obloanele ferestrelor, încui ușile și rămii să meditezi la zilele cu soare din trecut!”

Cu alte cuvinte, cei doi, într-o simbioză deplină, picură în urechile regelui, pe două stiluri, o idee unică: autarhia. Sîntem în iunie 1933, cînd Nae Ionescu mai era în grațiile camarilei, avînd acces în casa Elenei Lupescu, unde regele ținea cu el sfat de taină, iar *Cuvîntul* mai era socotit, cum ne spune Armand Călinescu într-o însemnare din 7 iunie, „ziarul regelui”.

În lumina acestor detalii, prezența lui Sebastian alături de Carol al II-lea, pe pagina întâi a ziarului, ne

Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian

indică importanța mare pe care o avea tînărul redactor în redacție, precum și încrederea și prețuirea pe care i le acorda Nae Ionescu. La fel, ne sugerează importanța lui Sebastian în lumea intelighenției bucureștene. Cînd Sebastian s-a lamentat mai tîrziu, în *Jurnal*, în 19 decembrie 1937, că în cîțiva ani a pierdut tot, inclusiv „o situație” („A pierde o situație – *Cuvîntul*”), ar trebui să înțelegem că el plîngea nu după o slujbă oarecare de cronicar literar la un ziar oarecare – el nici nu mai era comentator literar, devenise „coșcoaga hamal ideologic de pagina întâi” –, ci plîngea după tot ceea ce avusese la oficiosul regelui. Poate ar trebui să înțelegem că Sebastian într-adevăr a avut o situație, una reală, foarte onorantă, care a presupus o anume putere și un anume stil, excitant, de viață: pentru că Nae mergea la rege, apoi povestea totul în redacție, înflorind nițel lucrurile... Oricum, directorul său era, la începutul anilor '30 un om care se învîrtea în cercul cel mai de sus și cel mai restrictiv al puterii, împărțîndu-le și altora ceva din excitația acestei aventuri... făcîndu-i și pe alții părtași la firimituri... care nici nu erau așa de mici. Dacă citim mărturiile de epocă, ne dăm seama ce greu se putea ajunge la rege, de pildă, și ce aventură uimitoare a avut directorul *Cuvîntului*. Aventură în care l-a dus, măcar o dată, și pe Sebastian cu el.

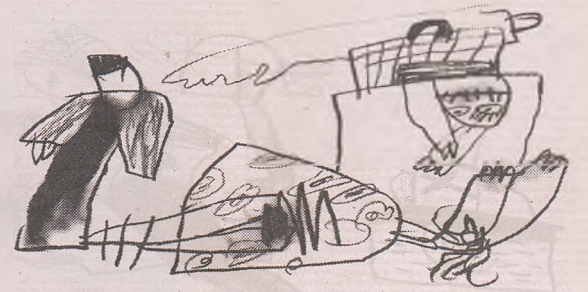
A fi coleg de pagină cu regele era într-adevăr altceva decît se credea despre prezența, presupus obscură, a lui Sebastian în redacția *Cuvîntului*. Pentru a treia aniversare a Restaurăției, e clar că Nae Ionescu l-a ales anume, că a avut încredere în el, în talentul lui, drept care l-a

împins în față, „l-a promovat”, cum se spune astăzi. Oare de ce? De ce nu l-a publicat lîngă rege pe unul din vechii redactori ai ziarului, pe Devechi, pe Onicescu, de pildă? Numai pentru a promova un tînăr? Eliade, care tocmai își lansase cu succes romanul *Maitreyi*, nu ar fi fost oare mai potrivit, chiar dacă era numai colaborator al ziarului, nu redactor, ca Sebastian? Ce avea Sebastian în plus față de Eliade pentru a fi preferat de directorul său într-o ocazie așa de solemnă? Ce avea Sebastian și Eliade nu avea?

Răspunsul e simplu: Sebastian avea evreitatea. Evreitatea, pe care nu și-a ascuns-o și nu și-a renegat-o niciodată, nici la *Cuvîntul*, nici altundeva.

Iar evreitatea tînărului și talentatului său redactor a fost, în anii de glorie ai lui Nae Ionescu, o calitate de care consilierul politic al regelui a ținut cont. Primit în vila Elenei Lupescu, Nae Ionescu nu putea scăpa ocazia de a-l flata subtil pe rege, arătîndu-i că, așa cum „Stăpînul” o are pe „Duduia” – pe care mediul românesc o detesta cvasiunanim, pentru că era evreică, acuzînd-o că îl conduce pe rege – și el, umilul său slujitor, are la gazetă „amanta sa spirituală”, cum l-a numit pe Sebastian un publicist de la *Adam*, îl are deci pe evreul Mihail Sebastian..., căci evreitatea nu e nici o problemă... iar tînărul este talentat, inteligent, impertinent, bun de etalat pe pagina întâi a numărului aniversar...

Nu știm dacă Sebastian și-a dat sau nu seama că este folosit, în mod foarte abil, ca material didactic: unul prin care Nae îi transmitea „Stăpînului” un mesaj liniștitor în privința evreității.

istorie literară

Aceasta este situația lui Sebastian și acesta este fundamentul gândirii sale în perioada de maximă glorie și putere a *Cuvîntului*. Din când în când, tînărul ziarist reprezintă ziarul la evenimentele mondene de rang înalt, la care participau regele – despre care întotdeauna Sebastian, altfel fîfnos, a scris reverențios – sau principele moștenitor; îl găsim de exemplu comentînd, la începutul verii 1933, Balcaniada, iar în septembrie 1933, Serbările Peleşului și Consiliul Miciei Antante.

Conform tabloului politic trasat de Nae Ionescu („La dreapta, forțele reacționare“, adică Partidul Liberal al lui Duca, Partidul Țărănist, Partidul Poporului; „la mijloc, formațiile radicale“, adică partidele lui Iunian, Argetoianu, dr. Lupu, poate Maniu, cu o ideologie „individualistă“, bazată pe „drepturile omului“; iar „la stînga, forțele revoluției, urmărind toate în fond un regim de dictatură a masselor“, adică comuniștii, legionarii, goghiștii), *Cuvîntul* era un ziar de stînga, revoluționar, deoarece era susținător al revoluției naționale. Sebastian a lucrat la *Cuvîntul* convins că e de partea noului și împotriva vechiului, de partea stîngii și a revoluției împotriva drepte și a stagnării. În 1934, în *Cum am devenit huligan*, el încă mai susținea că a lucrat la un ziar de stînga. Putem presupune că absența (de altfel relativă) a antisemitismului în politica și conținutul ziarului, pe durata prezenței lui Nae Ionescu în camarilă, a contribuit la confortul și anestezierea morală al ucenicului. Iar pînă în noiembrie 1933, Nae Ionescu nu s-a atins de chestiunea evreiască decît în trecut, și anume în mai 1933 (cînd, vorbind despre antisemitismul lui Hitler, l-a declarat o „aberație“, dar una... justificată, una ce nu contează cînd e vorba de soarta unei revoluții. Ideile din acest editorial au trecut apoi la Sebastian, dar cu problema evreiască pusă complet în paranteză, în articolul „*Dușmanii civilizației*“. La fel, au trecut într-un articol de mai tîrziu, despre arderea catedralelor, al lui Eliade. În schimb, revista evreiască *Adam* a reacționat, întrebîndu-se dacă Nae Ionescu ar accepta la fel de împăcat să fie spart capul lui cum acceptă evidența că Hitler sparge capul evreilor).

Acest tablou, foarte satisfăcător pentru Sebastian, s-a tulburat în toamna anului 1933, foarte curînd după întoarcerea lui Nae Ionescu dintr-o călătorie în Germania. Pe fundalul crizei politice care s-a anunțat încă din septembrie, și la care regele a dat semnale că îi va aduce la putere pe liberalii lui I. G. Duca, Nae Ionescu a fost expulzat din camarila regală. Tot acum, el a făcut cunoștință cu Corneliu Zelea Codreanu. Și tot acum, directorul *Cuvîntului* a dat mici dar constante semne că acceptă antisemitismul hitlerist, pe motiv că e o problemă care nu ne privește pe noi, românii, deoarece „evrei, pe cîte știu, nu suntem“, iar „mare democrație apuseană“, de asemenea nu. În vreme ce regele pregătea aducerea la putere a lui I. G. Duca, metafizicianul său pleda, în editorialele sale, contra, vorbind totodată despre revoluție națională și stat țărănesc neparlamentar și învățîndu-și cititorii că societatea liberală este „politic coaptă morții“. În 6 noiembrie, cînd *Cuvîntul* și-a aniversat intrarea în al zecelea an de existență și Sebastian a scris acel uluitor panegiric la adresa lui Nae Ionescu, directorul ziarului, încă se mai simțea destul de tare pe poziții ca să se laude că „doctrina politică“ pe care a creat-o aici, la ziarul său,

„a putut deveni îndreptar și program de guvernămînt pentru România de mîine – cea adevărată“.

Peste numai cîteva zile, în 14 noiembrie, se lămurește însă că a pierdut partida, căci, după demisia guvernului Vaida, regele anunță că îi aduce la putere pe liberalii duciști, cărora le încredințează organizarea alegerilor parlamentare. Instalarea guvernului Duca a fost precedată și însoțită de zvonul intens că e „un guvern adus de străini“, și anume că „Au venit să apere pe Lupeasca și să distrugă Garda de Fier!“. De la dreapta la stînga, aproape toată presa a vehiculat acest zvon. *Facla*, de pildă, scrie ca guvernul Duca a venit „prin fraudă“, și consemnează „indispoziția“ generală care a însoțit zilele și actele guvernului.

Supărarea lui Nae Ionescu la schimbarea de curs

din viața politică a fost mare și publică, așa că i-au înregistrat-o și presa (*Cuvîntul liber*, de pildă), și jumalele oamenilor politici. Armand Călinescu nota în 16 noiembrie 1933 că „Nae Ionescu e supărat pe camarilă din cauza soluției ce s-a dat crizei de guvern“; alte jumale politice vorbesc despre conflictele din interiorul camarilei și consideră numirea lui Duca drept victoria părții evreiești contra celei creștine. După expulzarea sa din camarilă, editorialele din *Cuvîntul* au luat, brusc, o tumură progardistă și antisemită. Riposta lui Nae Ionescu a durat aproape două luni, încheindu-se numai odată cu asasinarea lui I. G. Duca, cu suspendarea *Cuvîntului* (2 ianuarie 1934) și cu arestarea lui Nae Ionescu însuși. Este vorba despre acele ultime 45 de zile ale *Cuvîntului* la care se referă Sebastian în *Cum am devenit huligan*, zile pentru care el se considera răscumpărat, deoarece a publicat, în 23 noiembrie, „spre stupoarea antisemiților“, tableta *Ion Trivale*. Textul său despre Trivale există, fără cusur. Dar mai exista și alte texte de-ale lui Sebastian, altfel.

Să urmărim textele lui Sebastian, în paralel cu acelea ale lui Nae Ionescu și cu evenimentele politice interne, în ultimele 45 de zile ale *Cuvîntului*.

Ca toată presa bucureșteană, și *Cuvîntul* s-a jucat repetat cu zvonul că guvernul Duca are un „act de naștere“ dubios, fiind adus la putere de străini: „față de naționalismul gospodăriei colectivității rumânești – guvernul actual a căutat bunele grații ale bancherilor străini“, scrie insinuant Nae Ionescu. Iar Sebastian, care își desfășura ritualele sale atacuri contra „muzei“ sale preferate, I. G. Duca, nu putea să nu preia, delicat:

„Într-un fel, guvernul acesta, înainte de a fi al țării, este al creditorilor de orice fel. Și asta nu prin viciu de constituire (cum se șoptește pe ici pe acolo), ci prin necesitate de program, prin obligație ideologică“.

Alte capete de acuzație contra acestui guvern – că este „liberal, burghez și capitalist“, reprezentînd astfel de lumea „veche“ și artificial resuscitată prin aducerea la putere, lume care, pentru Sebastian ca și pentru Nae Ionescu, trebuie „lichidată“ în favoarea celei noi, revoluționare – sînt de convingerile antiliberales și revoluționare ale locului. În *Cum am devenit huligan*, carte scrisă în noiembrie-decembrie 1934, Sebastian spune cam același lucru, că venirea liberalilor la putere însemna că „totul era pierdut“, pentru că ei „reprezentau sumar «lumea veche»“, incompatibilă cu „noul curs“ sau cu ideea de revoluție. Într-o Românie frenetic antiliberală și profund nemulțumită – după cum se vede dacă răsfoiești presa acelor ani – de venirea din nou a liberalilor la putere, antiliberalismul lui Sebastian trebuie luat ca atare, ca o convingere la modă și ca o probă a influenței adînci a lui Nae Ionescu asupra lui.

După ce, în 14 noiembrie 1933, regele îl însărcinează pe I. G. Duca (fostul său contestatar, cu ocazia restaurației) să formeze guvernul și să organizeze alegeri parlamentare, Nae Ionescu contraatacă în editorialul... *Și un cuvînt de pace*, în care Duca este acuzat că vrea să reprime doar un „anumit extremism“, cel „de nuanță antisemită“. Brusc, fostului oaspete al Elenei Lupescu faptul acesta i se pare „grav“: „Asta, iată, e grav“. În pasul următor, editorialistul legitimează, rapid, antisemitismul:

„dacă avem dreptul noi, o parte din români, a fi filosemiți, atunci este evident că noi, altă parte de români, avem dreptul de a fi antisemiți“.

Apoi, subit deranjat de amestecul evreilor români în viața României, cere ca ei să se retragă din presă (e o mai veche dorință și a lui Goga) și din toate posturile de conducere politică, pentru că perturbă liniștea țării:

„cuvîntul acesta de pace nu va putea fi obținut. Nu numai pentru că evreii din rosturile conducătoare ale presei democratice confundă calitatea lor de evrei cu cea de conducători ai unor organe de presă românești [...]. Noi nu vrem să jignim pe nimeni – dar ca pacea cetățenească să nu fie

amenințată, mai general încă: pentru ca desfășurarea vieții politice să ia drumurile normale, ar fi nevoie de o măsură radicală: retragerea tuturor evreilor de la posturile de conducere politică“.

Nu a fost singura afirmație antisemită a lui Nae Ionescu, ci prima făcută în mod explicit. Cum a reacționat Sebastian la ea? În *Cum am devenit huligan*, el relatează că a avut o discuție clarificatoare cu directorul său „de conștiință“, apoi a publicat, pentru lămurirea publică a propriei sale atitudini și „spre stupoarea antisemiților“, tableta *Ion Trivale*. În *Cuvîntul* se găsește însă și o altă reacție de-a sa: la propunerea naeionesciană ca evreii să se retragă din viața politică a țării (ceea ce ar fi presupus cetățeni români de două categorii: cu drepturi politice, fără drepturi politice, deci un pas înapoi, înainte de *Constituția* din 1923), tînărul comentator politic reacționează prin articolul din 10 decembrie 1933, intitulat *Minoritățile în alegeri*. Aici, Sebastian pomenește de la o informație: faptul că liberalii au făcut cartel electoral cu sașii, iar partidul lui Iunian, cu ucrainenii. După părerea sa, situația este „gravă“, deci merită o discuție serioasă, nu „pe baze sentimentale“, ci „cu totul obiectiv“. Din punctul său de vedere, votul unui român și votul unui minoritar nu sunt egale, ci inegale și diferite, în sensul că electoratul „partidelor românești“ are în vedere „problemele de politică generală a țării“, iar electoratul „organizațiilor minoritare“ are în vedere numai „problemele particulare ale minorităților, probleme privind școala lor, confesiunea lor, cultura lor“. Sebastian concede că, deși „interesele minoritare pot fi legitime, juste sau acceptabile“, totuși „Ele sunt însă totdeauna de ordin particular“. Drept concluzie, el scrie, cu litere verzale, deci foarte vizibile în mijlocul articolului său de fond, că:

„Există o deosebire funcțională între votul politic propriu-zis și votul minoritar“,

„așa că alianțele electorale de tip cartel ale minoritarilor duc

„la o completă falsificare a situației parlamentare și deci a situației politice“.

Iată-i deci pe minoritari nu cu prea puține, ci cu prea multe drepturi, și, din cauza belșugului lor de drepturi, vinovați de falsificarea vieții politice românești! Și asta, sub pana lui Mihail Sebastian. El nu a pomenit în articolul său decît trei minorități – „maghiari, sași, ucrainenii etc.“ – , evitînd să numească minoritatea evreiască, pe care a cuprins-o în acel generic „etc.“. Dar este limpede că nu sporește drepturilor acesteia îl interesa, cum nu îl interesa sporirea drepturilor nici unei minorități, ci, dimpotrivă, ca un bun adept năist, rețezarea unora din drepturile minoritarilor – de pildă, al celui de a face cartel cu alte partide. Lăsînd la o parte faptul că el nu dovedește nici una din premisele demonstrației sale (nu e nicăieri probat că minoritarii au numai scopuri „particulare“) este evident că Sebastian tratează și el, precum directorul său, cetățenii României ca fiind de două categorii: români cu interese și preocupări generale, minoritari cu interese particulare, ultimii fiind un fel de handicapați care, paradoxal, fraudează, prin surplusul lor de drepturi (dreptul de cartel electoral), rezultatele alegerilor. Acuzația fătășă a lui Nae Ionescu, că evreii strică viața politică românească, e dusă mai departe de Sebastian în această variantă generalizată la toate minoritățile, iar soluția lui Nae Ionescu, ca evreii să se retragă din viața politică, sugerată de Sebastian, în această variantă contorsionată și generalizată la toate minoritățile, dar nu enunțată explicit. Acest pas, de-a susține că minoritarii cei falsificatori ai rezultatelor alegerilor să nu mai aibă nici un drept de vot, nu a fost mai fost făcut în mod direct de Sebastian.

M. P.

(continuare în numărul viitor)

l e c t u r i

IULIU RAȚIU (n.1930, Olteștești-Crasna, Vaslui), membru al Uniunii Scriitorilor la vârsta de 19 ani, cunoscut mai ales ca autor de cărți (peste 30) și reviste pentru vârste fragede, publică „O istorie a literaturii pentru copii și adolescenți” (Chișinău, Editura Prut Internațional, 2006, 392 p.) adresată în special profesorilor, autorilor de manuale, bibliotecarilor și nu în ultimul rând părinților de pe ambele maluri ale Prutului. Autorul își adaptează cursul ținut la Universitatea Pro-Humanitas din București și folosește informații varii, din zeci de istorii literare, enciclopedii, dicționare, cursuri universitare, reușind să dea o „sinteză analitică” a tot ce-ar fi trebuit să citim noi între șapte și șaptesprezece ani.

Cititorul atent constată o diferență, am zice de scriitură, între introducerea teoretică presărată cu locuri comune și solemne banalități de manual, instructaj, ore de dirigiență, sau cuvinte imposibile precum „apologizare”, „ideațional” sau „fortuit” (p.47) întrebunțat în cu totul alt sens decât cel corect de aleatoriu, și comentariul avizat la crestomația de texte exemplare, meritul principal al lui Iulian Rațiu fiind cel de a apăra „drepturile celor mici la o literatură mare”. Nu altceva spune Michel Tournier când, confruntat cu eticheta critică de scriitor pentru copii, nu ezită să se apere: „Eu nu scriu pentru copii, scriu însă animat de idealul lapidarității, limpezimii și al proximității concretului. Când reușesc să fiu cât mai aproape de acest ideal - vai, atât de rar - ceea ce scriu este atât de fluent încât până și copiii pot să mă citească”.

Iuliu Rațiu are idei clare, bine conturate și chiar memorabile momente de luciditate critică: „Nimic mai penibil - literar vorbind - decât asfixierea temelor generoase în moralități pedestre, nimic mai ratat decât plantarea ideilor vii în terenul arid, neemoțional al manufacturii”. Bine formulat acest edict în contra grafomanilor acestei specii și a tipăriturilor aferente suferind de „cloroză congenitală”. Autorul „Istoriei...” nu pregetă să dea totodată și rețeta cărților reușite pe

De la Ghilgameș la Harry Potter

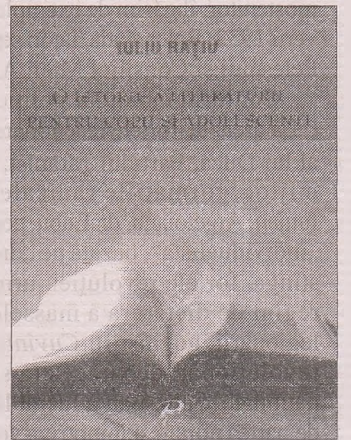
adresa copiilor și adolescenților: sentiment, melodramă, aventură („Singer pe lume”, „Pinocchio”, „Dumbrava minunată”), umor, bufonade, fantezie, feeric, fabulos, legendar (Creangă, Eminescu, Ispirescu). Oare această rețetă nu convine și cărților pentru maturi? Noi, cei mai vârstnici, nu citim oare cu aceeași emoție și uimire a copilului, „Făt Frumos din lacrimă” sau „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte”. Așa ca ne punem întrebarea. Oare Jack London sau Dickens au scris special pentru copii? Dar Saint-Exupéry, Hugo sau Jules Verne?

Om de bibliotecă. Iuliu Rațiu trece în revista aproape toate producțiile literare, din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre, orale sau culte, datorate geniului marilor civilizații, începând cu „Epopoea lui Ghilgameș”, «Mahabharata», «Iliada și Odiseea» și terminând cu operele unor Cervantes, Kipling, Sadoveanu, Tudor Arghezi, Elena Farago, Octav Pancu-Iași, Gellu Naum, Mircea Sântimbreanu, Marin Sorescu ș.a. Mituri și zei, eroi civilizatori, martirii și sfinții unor scrieri inițiatice și de cult, dar și zmei, căpșăuni, monștri luciferieni deghizați în fitecine, devin ulterior personajele unor basme, care basme, preluate de scriitori profesioniști, devin prin secularizare, proza noastră cea de toate zilele. Este o posibilă evoluție a imaginarului colectiv primordial, de la magie la realismul cel mai pur și dur.

Începând însă din 1997 trăim cu toții resurecția și confruntarea miraculosului și a magiei albe vs. magia neagră. Ne referim la acea saga literară fantasy, scrisă de Joanne Kathleen Rowling, protagonist fiind adolescentul magician Harry Potter. În aprilie 2007 tirajul mondial

al celor șapte volume traduse în 64 de limbi atinsese 400 de milioane de exemplare. Din 2004 asistăm și la succesul planetar al simpaticului colegian interpretat de Daniel Radcliffe. Mai putem oare convinge un copil, fan al lui Harry Potter, să se întoarcă nesilit de bibliografia școlară la Gârleanu, Ionel Teodoreanu sau Carlo Collodi?

Ceea ce nu înseamnă că lucrarea lui Iuliu Rațiu, care o ignoră complet pe doamna Rowling, nu stă pe propriile picioare, inclusiv prin analiza aplicată a unei extraordinare lucrări despre circulația universală a motivelor și tipologiilor literaturii orale, din păcate uitate. Este vorba de „Basmele românilor” de Lazăr Șăineanu (1859-1934), cel mai important discipol al lui Hașdeu. Impresionant este deasemeni indexul selectiv de nume și opere consultate sau citate (20 de pagini). Pe cât de bine articulată este biblioteca esențială a copiilor și adolescenților, pe atât de util este micul dicționar bibliografic de literatură română contemporană pentru copii și adolescenți, care, culmea, nu începe cu Abaluță, ci cu Ion Acsan, înregistrând majoritatea autorilor românofoni, oriunde s-ar afla, și cărțile lor dedicate cu precădere celor între 7 și 17 ani.

Geo VASILE

calendar

29.02.1928 - s-a născut Albert Kovacs
29.02.1936 - s-a născut Marin Sorescu (m. 1996)

1.03.1788 - s-a născut Gh. Asachi (m. 1869)
1.03.1904 - s-a născut Horia Robeanu (m. 1985)
1.03.1906 - s-a născut Lia Dracopol-Fudulu (m. 1985)
1.03.1911 - s-a născut Ionel Săndulescu (m. 1993)
1.03.1912 - s-a născut Tudor Ștefănescu (m. 1992)
1.03.1913 - s-a născut Emil Zegreanu (m. 1987)
1.03.1923 - s-a născut Arcadie Donos (m. 2000)
1.03.1925 - s-a născut Solomon Marcus
1.03.1926 - s-a născut Viniciu Gafița (m. 2005)
1.03.1930 - s-a născut Alecu Ivan Ghilia
1.03.1943 - s-a născut Magdalena Popescu
1.03.1947 - s-a născut Valeriu Veliman
1.03.1951 - s-a născut Ion Machidon
1.03.1954 - s-a născut Nicolae Panaite
1.03.1966 - a murit Alf Lombard (n. 1902)

2.03.1881 - s-a născut Eugeniu Ștefănescu-Est (m. 1980)
2.03.1905 - s-a născut Radu Gyr (m. 1975)
2.03.1905 - s-a născut Mircea Mancaș (m. 1995)
2.03.1932 - s-a născut Petre Ghelmez (m. 2001)
2.03.1936 - a murit Alexandru Ciura (n. 1876)
2.03.1937 - s-a născut Nelu Oancea
2.03.1940 - s-a născut Sanda Galopenția
2.03.1952 - s-a născut Vlad Neagoie
2.03.2002 - a murit Constantin Radu Zarifopol (n. 1921)
2.03.2004 - a murit Ioan Victor Pica (n. 1933)

3.03.1841 - s-a născut Iosif Vulcan (m. 1907)
3.03.1902 - a murit Samson Bodnărescu (n. 1840)
3.03.1924 - s-a născut Mihai Georgescu (m. 1995)
3.03.1925 - s-a născut Florian Potra (m. 1998)
3.03.1992 - a murit Emil Giurgiuca (n. 1906)

4.03.1915 - s-a născut Emanoil Copăcianu (m. 1996)
4.03.1919 - s-a născut Mihai Stănescu (m. 2005)
4.03.1921 - s-a născut Mihai Calmăcu

4.03.1921 - s-a născut Lucian Valea (m. 1992)
4.03.1927 - s-a născut Virgil Brădățeanu
4.03.1928 - s-a născut Nina Stănculescu
4.03.1949 - s-a născut Lucia Verona
4.03.1952 - s-a născut Gabriel Gafița
4.03.1960 - a murit Asztalos István (n. 1909)
4.03.1977 - a murit Ioan Siadbei (n. 1903)
4.03.1977 - a murit Nicolae Ștefănescu (n. 1921)
4.03.1977 - a murit A.E. Baconsky (n. 1925)
4.03.1977 - a murit Savin Bratu (n. 1925)
4.03.1977 - a murit Toma Caragiu (n. 1925)
4.03.1977 - a murit Daniela Caurea (n. 1951)
4.03.1977 - a murit Mihai Gafița (n. 1923)
4.03.1977 - a murit Alexandru Ivăsiuc (n. 1933)
4.03.1977 - a murit M. Petroveanu (n. 1923)
4.03.1977 - a murit Veronica Porumbacu (n. 1921)
4.03.1991 - a murit Ion Lăncrăjan (n. 1928)

5.03.1897 - s-a născut Barbu Solacolu (m. 1976)
5.03.1920 - s-a născut Radu Stanca (m. 1962)
5.03.1939 - s-a născut Ion Budescu
5.03.1943 - s-a născut Virginia Carianopol
5.03.1955 - a murit Hortensia Papadat-Bengescu (n. 1876)
5.03.1992 - a murit Gheorghe Dumbrăveanu (n. 1924)

6.03.1899 - a murit Ieronim G. Barițiu (n. 1848)
6.03.1920 - s-a născut Ion Apostol Popescu (m. 1984)
6.03.1924 - s-a născut Ben. Corlaci (m. 1981)
6.03.1934 - s-a născut Dimitrie Rachici (m. 1999)
6.03.1946 - s-a născut Vári Attila
6.03.1955 - s-a născut Aurel Maria Baros
6.03.1957 - a murit C. Rădulescu-Motru (n. 1868)

7.03.1845 - a murit C. Făca (n. 1800)
7.03.1905 - s-a născut Frida Papadache (m. 1989)
7.03.1920 - s-a născut Hornyak István
7.03.1929 - s-a născut Székely János (m. 1992)
7.03.1950 - s-a născut Valeriu Bărgău (m. 2006)
7.03.1973 - a murit Ovidiu Hotințeanu (n. 1942)
7.03.1977 - a murit Virgil Gheorghiu (n. 1903)
7.03.2002 - murit Alexandru Balaci (n. 1916)

8.03.1878 - s-a născut Elena Farago (m. 1954)
8.03.1895 - s-a născut Agatha Grigorescu-Bacovia (m. 1981)
8.03.1910 - s-a născut Radu Tudoran (m. 1992)

8.03.1917 - s-a născut Dimitrie Stelaru (m. 1971)
8.03.1923 - s-a născut Agop Bezerian
8.03.1925 - s-a născut Alexandru Vergu
8.03.1935 - s-a născut Radu Ciobanu
8.03.1937 - s-a născut Corneliu Șerban
8.03.1937 - s-a născut Marta Cuiabuș (m. 2000)
8.03.1952 - a murit Horia Furtună (n. 1888)
8.03.1961 - a murit Gala Galaction (n. 1879)

9.03.1878 - s-a născut Elena Farago (m. 1954)
9.03.1887 - s-a născut Ion Buzdugan (m. 1967)
9.03.1906 - s-a născut Radu Boureanu (m. 1996)
9.03.1907 - s-a născut Mircea Eliade (m. 1986)
9.03.1913 - s-a născut Bözödi György (m. 1990)
9.03.1920 - a murit Haralambie Lecca (n. 1873)
9.03.1925 - s-a născut Dimitrie Păcurariu (m. 2002)
9.03.1930 - s-a născut Ioan Adela Rodica
9.03.1931 - s-a născut Vitalie Tulnic (m. 1973)
9.03.1932 - s-a născut Traian Lalescu (m. 2001)
9.03.1936 - a murit A. de-Herz (n. 1887)
9.03.1947 - s-a născut Serafim Belicov
9.03.1961 - a murit Cezar Petrescu (n. 1892)
9.03.2001 - a murit Petre Ghelmez (n. 1932)

10.03.1856 - s-a născut Petre Dulfu (m. 1953)
10.03.1879 - s-a născut D. Caracostea (m. 1964)
10.03.1920 - s-a născut Traian Lalescu (m. 1976)
10.03.1929 - s-a născut Elena Gheorghiu
10.03.1930 - s-a născut Rodica Sălăgeanu
10.03.1935 - s-a născut Bokor Katalin
10.03.1993 - a murit Dan Simonescu (n. 1903)
10.03.2004 - a murit Mihai Ursachi (n. 1941)

11.03.1891 - s-a născut Ion Pillat (m. 1945)
11.03.1907 - s-a născut George Potra (m. 1990)
11.03.1919 - s-a născut Petre Bucșa
11.03.1920 - s-a născut George Radu Bogdan
11.03.1923 - s-a născut Grigore Tănăsescu (m. 1997)
11.03.1929 - s-a născut Florin Vasiliu
11.03.1932 - s-a născut Iosif Naghiu (m. 2003)
11.03.1936 - s-a născut Dumitru Ciobanu
11.03.1991 - a murit Octav Sargețiu (n. 1908)
11.03.1992 - a murit Nicolae Țic (n. 1929)
11.03.1999 - a murit Vlaicu Bârna (n. 1913)
11.03.2007 - a murit Vasile Dima (n. 1921)

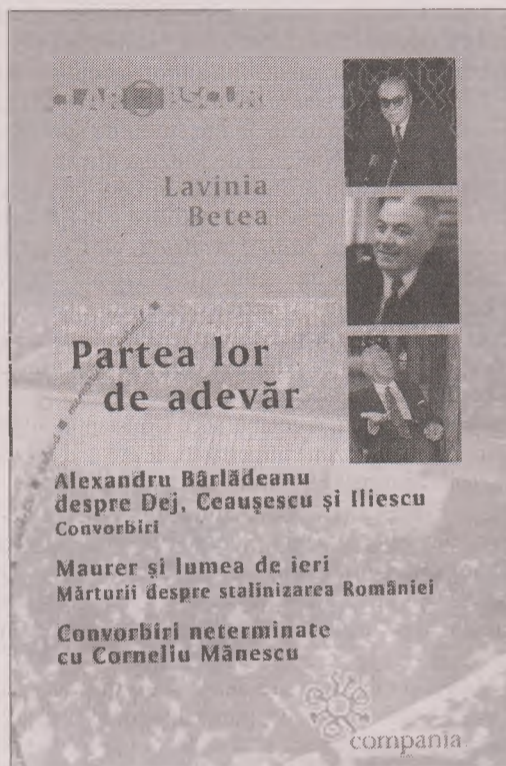
-na Lavinia Betea a reușit, prin promovarea acestor „mărturisiri” în care personajele își precizează selectiv implicările, obținerea unor excelente documente subiective.

COMUNISMUL nu a avut parte de un proces asemănător cu cel al nazismului. Dintre fostele „state socialiste” doar România l-a condamnat oficial, deși comunismul, durind mai mult, a distrus mult mai multe vieți și a provocat mai multă suferință decât nazismul. În secolul XX, în bătaia ideologiilor, doctrina sa a avut parte de susținători fanatici, dar și de paznici nemiloși. Susținătorii, mai ales cei vestici, erau obsedați de aparenta concretizare a utopiei și respingeau orice critică a ei. Cumplitele

semnale din „lumea estului” erau ignorate sau explicate și minimalizate teoretic. Iar „paznicii” aveau grijă ca nimic din marea tragedie pe care au pus-o la cale în numele ei să nu „transpire”, să nu fie dezvăluit la adevăratele dimensiuni. *Marea istorie* a comunismului nu a fost scrisă pentru că, deși a pierdut bătaia cu „capitalismul” (în fapt, cu democrația), arhivele sale nu au fost în întregime deschise, iar *conspirația* pe care a regizat-o nu a fost sesizată decât parțial. De la „vagonul plumbuit”, cu care Lenin a traversat Germania, aflată în război cu propria-i țară, la crimele de masă ale lui Stalin, de la teoria „suveranității limitate” a lui Brejnev, la „exportul de revoluție” din a doua jumătate a secolului XX, a trecut destulă vreme pentru ca lumea, Occidentul în special, să se convingă de realitatea unei tragedii fără precedent, de drama din spatele unei hidoase și universale mistificări. Documentele esențiale ale „scenariului” comunist nu au devenit însă publice, chiar dacă „piesa” a fost jucată și cortina a căzut. În peste o jumătate de secol în estul Europei, și aproape un secol în Rusia, acțiunea s-a desfășurat aproape automat, actorii s-au schimbat, iar spectatorii (Occidentul) au devenit, de multe ori, interactivi. „Lumea estului” a avut timp să și unidimensionalizeze captivii, cu participarea – câteodată – vinovată a „lumii vestului”. Moștenitorii comunismului sunt, de altfel, ei înșiși interesați să nu dezvăluie imensitatea unui sistem atroce, mai ales că, aproape peste tot unde el a funcționat, au fost ultima generație de actori ce l-au jucat. Ce s-a întâmplat în Parlamentul României la condamnarea comunismului a fost – din această perspectivă – extrem de semnificativ.

Nu sunt, de aceea, de acord cu teza autoarei volumului de interviuri *Partea lor de adevăr*, d-na Lavinia Betea, care susține că mărturiile culese de la Alexandru Bărlădeanu, Ion Gheorghe Maurer și Corneliu Mănescu, foști înalți demnitari ai regimului comunist din România, *micile lor istorii* ar fi reprezentative pentru *marea istorie* a comunismului și a secolului trecut. Cei trei nu au fost doar martori (deși asta vor cel mai adesea să sugereze), ci și actori ai „piesei”. Nici unul nu a jucat ca „figurant”, dimpotrivă, au fost personaje centrale, cu remarcabile prim-planuri, cu posibile „replii” ce puteau să schimbe „firul roșu” al acțiunii. Ion Gheorghe Maurer, primul-ministru comunist cu cel mai lung mandat, recunoaște – de exemplu – că numirea lui Ceaușescu drept succesor al primului dictator stalinist al României, Gheorghiu-Dej, i se datorează. Cu un alt urmaș, România ar fi arătat – poate – altfel. Bărlădeanu afirmă – alt exemplu – că a înțeles rapid precaritatea mecanismului economic etatist, dar, soldat disciplinat al „Partidului”, nu și-a permis să-l pună în discuție. Toți cei trei demnitari pozează în critici ai regimului, dar, în realitate au fost doar oponenții dictaturii personale a lui Ceaușescu. Nici unul dintre ei, din varii, dar „nobile”, motive (independența țării, unitatea „partidului”, păstrarea „deschiderii democratice” etc.) nu s-a răscolit împotriva sistemului atunci când aveau „pârghiile” lui în mâini. Opoziția față de „clanul de familie” al lui Ceaușescu a început să se concretizeze abia după ce dictatorul i-a „eliberat” din funcții, când beneficiile „sistemului” au încetat să se mai reverse din plin asupra lor. *Micile istorii* pe care le povestesc sunt, așadar, de la început, mistificări. Dl. Bărlădeanu recunoaște, la un moment dat, că „istoria nu i-a dat dreptate” și că adevărații eroi ai ei sunt anticomuniști veritabili, precum Corneliu Coposu, care au suferit în închisori și în zonele de deportare „dreptatea” regimului. Dar, același „actor” afirmă că, practic, nu știa mare lucru despre reprimarea „partidului” împotriva poporului (orice „revoluție” având – desigur – „victime colaterale”), și știa foarte puțin despre nemiloasa confruntare din interiorul formațiunii, despre lupta dintre „facțiuni”, catalogate de câștigători, după conjuncturi

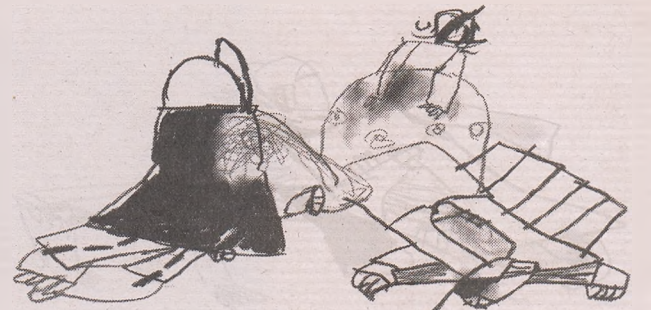
În umbra „marelui frate”

Lavinia Betea, *Partea lor de adevăr*, convorbiri cu Alexandru Bărlădeanu, Ion Gheorghe Maurer și Corneliu Mănescu, Ed. Compania, 2008, 648 p.

de stânga sau de dreapta, naționaliste sau cosmopolite. Din perspectiva *mării istorii*, zicerile lor sunt concludente deci numai indirect, ca documente ale unei psihologii deformată, ca mărturii despre „tehnicile de supraviețuire”, ca exemplificări ale dedublării și machiavelismului politic.

Interesul pentru carte poate veni tocmai de aici, din motivațiile (disimulate) ale opțiunii lor pentru comunism (toți trei având „stagii din ilegalitate”, adică dinaintea celui de-al doilea Război Mondial), din mărturiile lor despre structura și funcționarea „sistemului”, din observațiile și bârfele colecționate în cercurile de conducere ale „egalilor”. Cei trei au, până la un punct, un destin asemănător. Provin din clasa de mijloc, fac studii juridice, se simt atrași de idealurile stângii. Perioada interbelică este în România Mare una tulbură. Alipirea la Vechiul Regat a Transilvaniei, Banatului, Bucovinei și Basarabiei a pus țării probleme greu de rezolvat, iar presiunea externă a unor vecini incomozi le-a accentuat. S-ar fi putut, aproape, spune că, la granițe, România nu avea decât un prieten: Marea Neagră. În plus, dispariția prematură a celor doi „piloni” ai Marii Uniri, regele Ferdinand și premierul Ion I. C. Brătianu a destabilizat scena politică, lăsând loc ambițiilor „mântuitoare” ale unor aventurieri precum Carol al II-lea sau C. Zelea-Codreanu. Puțini intelectuali, în raport cu floarea „inteligheției” românești, irezistibil atrasă de dreapta totalitară, s-au situat în stânga comunizantă, în minusculul și conspiratul PC(d)R, partid ilegal (din 1924) pentru că susținea că statul român are „caracter imperialist”. Printre ei s-au situat și cei trei, mai puțin din convingere și mai mult din frustrări sau calcul politic, în contextul ascensiunii totalitarismului fascist fiind previzibilă ciocnirea cu „marele vecin de la răsărit”, URSS-ul. Mărturisirile despre raporturile din „partidul deplin conspirat”, despre presiunile Cominternului de la Moscova, despre luptele intestinale ale diverselor grupuscule (cel „din închisori”, din exterior sau cel „moscovit”) sunt însă extrem de interesante, dezvăluind

i s t o r i e

modul în care s-a gătit pentru asaltul puterii un partid aproape inexistent, dar care avea în spate o viitoare armată de ocupație, Armata Roșie. Abia după preluarea puterii, în urma înfrângerii în cel de-al Doilea Război Mondial, „partidul” se impune aplicând, în prezența ocupantului sovietic, modelul acestuia de construcție socială. Într-un partid în care „trecutul glorios de luptă” putea deveni oricând o „trădare mârșavă”, Bărlădeanu, Maurer și Mănescu și-au făcut carierele, cu suișuri și coborâșuri, pe baza apropiierii de cel mai calculat, cel mai vicelan și, probabil, în raport cu competitorii săi de marcă, cel mai puțin cultivat conducător comunist, Gheorghe Gheorghiu-Dej. Ascensiunea lui Ceaușescu, pe care au susținut-o după decesul lui Dej cu vaga speranță că îl vor domina, a marcat și începutul marginalizării lor în sistem, pensionarea reprezentând la comuniști o moarte civică, chiar dacă ea era una „aurită”.

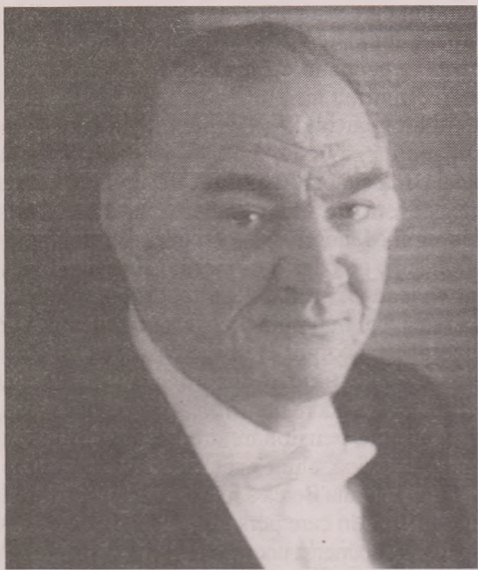
D-na Lavinia Betea a reușit, prin promovarea acestor „mărturisiri” în care personajele își precizează selectiv implicările, obținerea unor excelente *documente subiective*, ce trebuie însă luate cu titlu de inventar în reconstituirea *adevăratai istorii* a comunismului românesc pentru că, pe de o parte, regimul pe care-l slujiseră cu sârg nu mai exista și, pe de altă parte, la limita biologică a vieții, fiecare își proiecta într-un anume fel posteritatea. Există însă, dincolo de nuanțele specifice ale unor destine asemănătoare din pricina conjuncturilor în care, mai mult sau mai puțin întâmplător, au reacționat la fel, o ciudată atitudine comună a celor trei „baroni roșii” față de „Partid”, de conducătorul său, de deciziile acestuia. Nici unul nu știe, decât din bârfe și zvonuri, cum se luau deciziile în acest „partid al egalilor”, nici unul nu este dispus să își asume vreo responsabilitate individuală pentru marile traume provocate societății, nici unul nu are amintiri despre crimele împotriva ansamblului comunității, ce par mai degrabă a fi făptuite de alții, de necunoscuți. Crimele din Partid sunt însă explicate aproape ca o „selecție naturală”: în lupta politică, cine pierde dispăre. Câștigători cu Dej, pentru care au un fel de admirație necondiționată (chiar și slăbiciunile umane fiindu-i înțelese), ei au pierdut cu Ceaușescu, fără să accepte că, în fapt, și în cazul lor a funcționat aceeași selecție.

„Cele mai însemnate «dezvăluiri» ale interlocutorilor mei – scrie, în prefață, autoarea – au fost informațiile și opiniile ce nu apar niciodată în documentele oficiale din arhive: animozitățile ori simpatiile din cercul puterii, modul în care acestea sunt influențate de personaje aflate în plan secund prin intermediul unor legături afective, grilele de evaluare și selecție a actorilor din scenariile puterii, intențiile, temerile sau speranțele care au condus la adoptarea unor decizii.” Aceste „dezvăluiri”, centrate pe propria persoană în cazul fiecăruia dintre cei trei, sunt, mai degrabă, importante pentru refacerea imaginii organizației din care au făcut parte și pentru care „au activat” aproape întreaga lor viață: Partidul. Nici o formațiune politică din cele cunoscute (cu excepția, probabilă, a partidelor fasciste) nu a fost atât de strict ierarhizată, atât de clar dominată de arbitrarul liderilor, atât de parazitată de o „birocrație de partid” („activiștii”) precum Partidul Comunist. Doctrina marxistă, utopia inițială aproape nu a contat, liderii grupării – în majoritatea absolută de o mediocritate și o incultură crasă – necunoscându-le decât prin nenumărate filtre și numai în linii mari. Maurer visa să scrie o carte despre marxism, Bărlădeanu încerca să sintetizeze principiile unei creșteri economice sănătoase, dar nici unul dintre ei nu au lăsat, până la urmă, o „operă” (destinată doar șefului cel mare) și din cauză că știau instinctiv că în „Partid” totul se rescrie, că nu viitorul, ci trecutul este cel mai greu de prevăzut. Grupul de conducere al partidului este o adevărată „cupolă” în care fiecare îi suspectează și este suspectat de ceilalți, în care șantajul reciproc și alianțele de moment sunt curente. Exemplare sunt, din această perspectivă „mișcările” lui Ceaușescu după preluarea puterii, schemele prin care acesta își promova și controla fidelii, deși „mărturisitorii” pot fi – și chiar sunt – implicați, afectați. Experiența lor „istorică” este însă valabilă în înțelegerea *din interior* a mecanismelor puterii comuniste, inclusiv a funcționării lor după răsturnarea lui Ceaușescu în noul organism de putere, FSN –ul, condus de Ion Iliescu. Portretul pe care îl face acestuia Al. Bărlădeanu este esențial pentru explicarea acțiunilor celui ce a dominat scena politică românească în primele decenii de după 1989.

Toma ROMAN

a r t e

Valentin Gheorghiu la ceas aniversar

Ne-a învățat că libertatea, limitată în viața de zi cu zi, poate fi regăsită în lumea muzicii. Cu o singură condiție. Când îți urmezi cu credință calea, când îți respecti talentul, când dispui de demnitatea pe care ți-o conferă natura imbatabilă a profesionalismului.

A fost remarcat pentru darurile sale native de George Enescu însuși. A parcurs înalte studii de specialitate la Conservatorul Național de Muzică din Paris. Și-a continuat educația profesională în țară, cu maestrul cei mari ai muzicii românești, cu Constanța Erbiceanu, cu Mihail Jora, cu Mihail Andricu, cu Constantin Brăiloiu. A dispus de o educație muzicală completă în domeniul pianului, a muzicii de cameră, în domeniul componistic. Și-a făcut debutul în viața de concert la vârsta de 15 ani, la Ateneul Român, în compania Orchestrei Filarmonice bucureștene conduse de maestrul George Georgescu. A colaborat cu Constantin Silvestri în luminarea unor zone importante ale creației camerale enesciene. Împreună cu fratele sau mai mare, cu violonistul Ștefan Gheorghiu, a prezentat creația integrală pentru pian și vioară a lui George Enescu. A concertat în compania marilor ansambluri orchestrale ale vieții muzicale internaționale, a marilor personalități care au animat-o în perioada celei de-a doua jumătăți a secolului trecut.

Valentin Gheorghiu a dezvoltat o impresionantă cultură a pianului; atât din punct de vedere stilistic, cât și în ce privește cultura sunetului, bogăția coloritului timbral, transparența, consistența acestuia. A fost un mare și original interpret al creației lui Robert Schumann.

Iar pe această direcție în mod special se poate aprecia că Valentin Gheorghiu a dispus și dispune în continuare de o tinerețe a spiritului vitalizatoare a elanului său artistic. A fost și rămâne în zilele noastre unul dintre ultimii pianiști de natură autentic romantică.

A făcut parte din juriile unor prestigioase competiții internaționale dedicate tinerilor pianiști. A colaborat și colaborează în continuare, în concert, cu tinerii muzicieni, pe parcursul unor memorabile seri de muzică.

„Iubirea vârstă nu cunoaște” observa un personaj al lui Alexandr Pușkin. Nici iubirea, nici respectul pentru muzică pe care le observăm la Valentin Gheorghiu nu cunosc limitele vârstei. Poate că elanul, forța cu care atacă partitura *Sonatei în si minor* de Liszt sau pe cea a variațiilor *Rapsodie pe o temă de Paganini*, de Rachmaninov, nu sunt aceleași ca în urmă cu câteva decenii. A rămas neștirbită pătrunderea marilor adevăruri ale muzicii, sensibilitatea, înțelepciunea cu care acestea ne sunt revelate; ...așa cum am observat acest lucru pe parcursul recente reluări a ciclului celor zece sonate beethoveniene prezentate în compania violonistei Mariana Sârbu, așa cum apare în aceste zile la Ateneu, în compania colegilor, a muzicienilor Orchestrei Filarmonice bucureștene condusă de dirijorul Cristian Mandeal, a instrumentiștilor Orchestrei de Camera Radio, condusă de dirijorul Ilarion Ionescu-Galați.

În compania lui Valentin Gheorghiu însuși muzica nu are vârstă.

Dumitru AVAKIAN

Ciclu celor zece sonate pentru vioară și pian de Beethoven, un concert simfonic dedicat integral creației sale, concert în care – la Ateneul Român, în compania Filarmonicii bucureștene - apare inclusiv în calitate de solist al propriului *Concert pentru pian și orchestra*, mai apoi un concert de familie, lucrări de Bach și de Mozart, prezentate în Studioul de Concerte Radio în compania solistică a soției și a fiicei sale, în compania Orchestrei de Camera Radio, creații proprii, printre care cea de *a 2-a Simfonie*, un opus drag autorului, necântat în ultimele decenii, evoluții solistice și muzicale camerale... iată cadoul, iată adresarea pe care maestrul Valentin Gheorghiu ne-o face în aceste zile, în aceste săptămâni, la ceas de mare aniversare.

Nu pot să nu constat că mai bine de două generații de melomani, de iubitori ai muzicii - marele public de concert sau public de specialitate, am deschis ochii în viața muzicală avându-l drept prețios ghid pe Valentin Gheorghiu.

Foto HAIKU

De o vreme bună am renunțat la mersul cu mașina. Ceva incredibil, ar spune cei care mă cunosc cât de cât. Mașina îmi este, de multe ori, însoțitorul. Cel care îmi acceptă tăcerile, plînsul, izbucnirile, revoltele, înjurăturile, bucuria, cîntecul. Nu mă judeca niciodată. Mă tolerează. Așa cum sînt. Fără nici o mască pe figură, departe de roluri și convenții, fardată sau nefardată, cu capul în nori sau lucidă. Este refugiul meu absolut într-o furtună existențială ce nu pare să se mai domolească. Și, totuși... Despărțirea, temporară, după douazecisătrei de ani în care și la plîne m-am dus cu mașinuța mea, este o problemă. Este o modificare de stil, de adaptare la timp, la o altfel de relație cu el, cu orașul meu și oamenii lui. Cu mine însămi. Agresivitatea felului în care se conduce la noi, felul în care sînt sfidate deopotrivă legile și bunul simț nu este altceva decît prelungirea lipsei de educație, de civilizație din draguța noastră societate. La volan, tot românul se consideră șef, premiant, barosan. Și, în consecință, totul îi este permis. Haosul rutier este haosul României în care trăim.

Așadar, plecînd într-o după-amiază pe jos de la revistă spre casă, coborînd pe Calea Victoriei, pe lângă Palatul Regal, Biserica Kretulescu, admirînd noul fel ce păstrează forma intrării la Teatrul Național interbelic, înainte de bombardament, am făcut dreapta, ocolind Cercul Militar. Pe o laterală, în geamuri, afișe ce anunțau expoziția în curs: „Jules Cohn Botea – Prima expoziție de HAISHIN. 11.02.-24.02.2008”. Am intrat! De ce? În primul rînd, fiindcă mi-a atras atenția numele doctorului Cohn, o personalitate a medicinei pediatrie românești, un tip formidabil, de un atașament rar față de cei

mici și de universul lor. Pe urmă, fiindcă îi citisem, în 2001, o carte delicată, ca o mică bijuterie, *Imagini în boabe de rouă*, de haishin și tanka. Poemele în formă fixă au în volum și o superbă traducere în limba engleză semnată de Adrian Solomon. În Japonia am început să descopăr un alt fel de a vedea lumea. O cu totul altă filosofie pe care am avut iluzia că o pricep suficient din cărți. M-am apropiat de japonezi și ei m-au ajutat să dau de o parte prejudecăți, șabloane fel de fel, trasee ce duc pe drumuri bătătorite, în care nu există nici o șansă să întîlnești adevărul, autenticul, să călătorești liber în cel mai fabulos tărîm spiritual. Plimbîndu-mă prin expoziția dr. Cohn de foto-haiku, am dat timpul înapoi și m-am bucurat să simt ceva din experiențele mele fundamentale, popasul japonez, sobrietatea misterului, ludicul subînțelesurilor. „Haishin” sau „dezvăluie în poză, ce nu se vede-n ea”. Fotografia și haik-ul își completează tipurile de discurs. Tăcerea fotografiei care vorbește prin cuvînt. Două tipuri de căutare. Două ipostaze ale neliniștii. Imaginea și verbul îl exprimă complementar pe același creator. Spun ceva despre sensibilitatea lui, despre forța lui de a vedea

ce noi doar privim, de a esențializa în trei versuri o stare, un sentiment, un amănunt pe care ni-l revelă. Expoziția lui Jules Cohn Botea este ea însăși o formă de călătorie în aflarea sinelui. Fotografiiile extrem de variate îți prelungesc vibrațiile în sensul cuvîntului just, atent găsit. Poemele acestea cu dublă înfățișare, cu dublu limbaj creează o emoție specială, un fel de provocare spirituală bivalentă, în care energiile fiecărui cod se amplifică una pe cealaltă. Deși totul pare la vedere, există un timp secund, nostalgic, meditativ, al șoaptei interioare, al relației cu eul profund, cu experiența particulară chemată să intre în povestea celuilalt. Ieșind din haos și din zgomotul cotidian cu asupra de măsură de iritant și epuizant, spațiul acestei expoziții, puțin obișnuite la noi, aduce o ordine interioară binecuvîntată. O intimitate a liniștii tot mai pierdute. O tihnă ochiului și minții. Un alt ritm. O altă așteptare. Regăsire. Sau sublima ei iluzie. Departe de lumea dezlanțuită și, totodată, parte din ea. Am privit chipul celui care a născocit expoziția. În veghea feței lui un puzzle de stări. De foto-haiku...

Marina CONSTANTINESCU

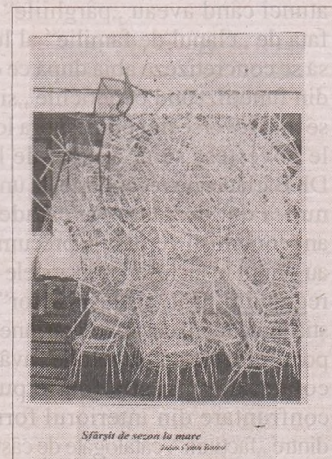
Sfârșit de noapte
când am luat lumină.
Nici un soare în noi.

The end of the night
when we took light.
No crowd inside us

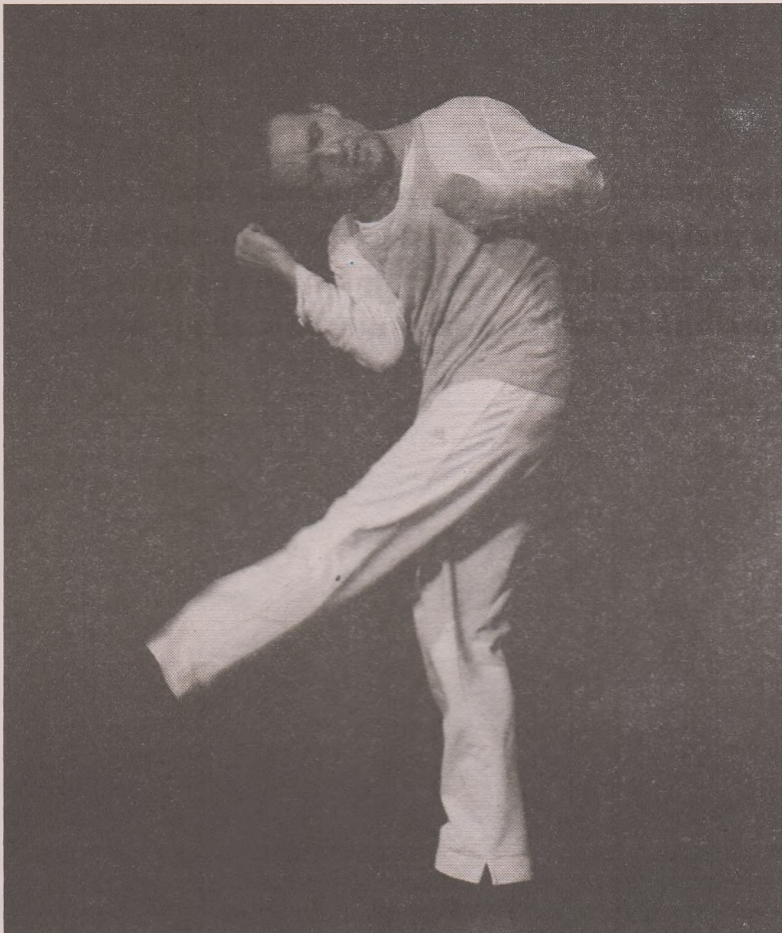

Sania a trecut.
Peze păburăa ninsă
din nou înțepce

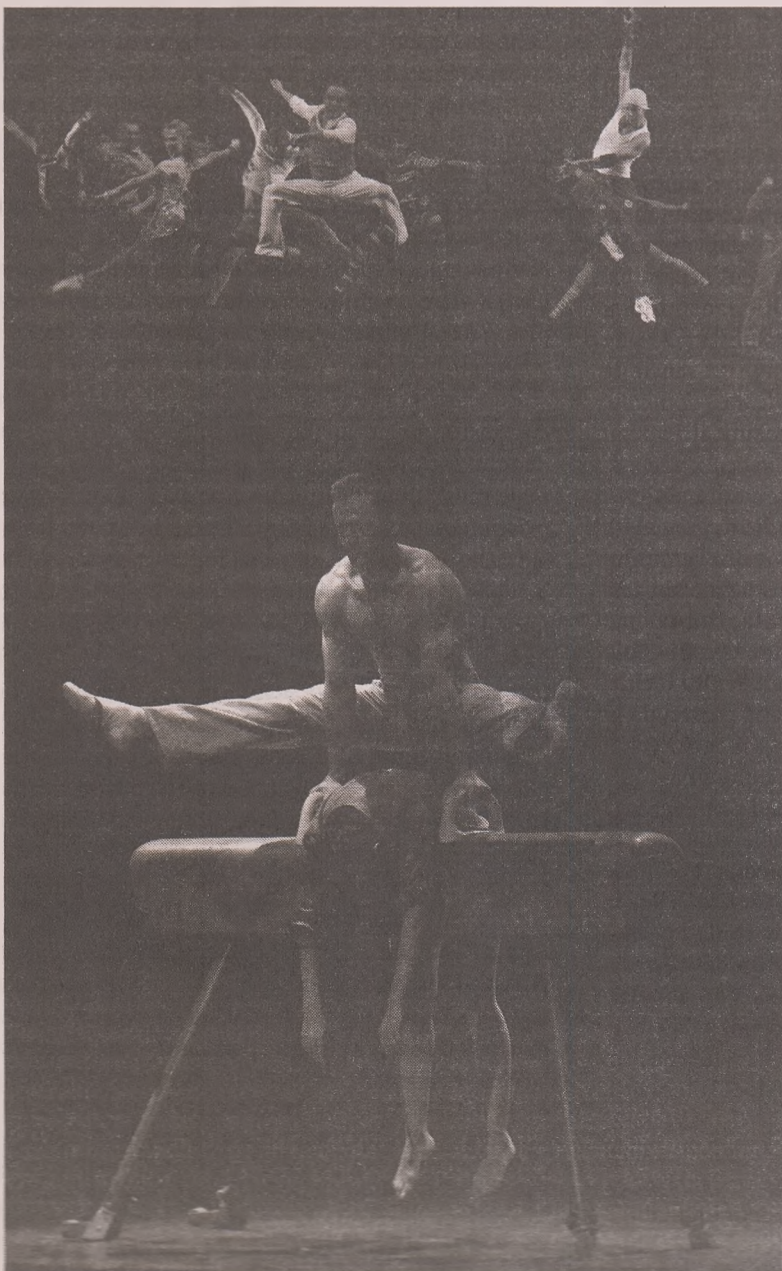
the sled has passed.
Over the snow-covered forest
Silence is falling

Sfârșit de sezon la mare
Jules Cohn Botea

URBAN KISS sau CUM RENAAȘTE O COMPANIE DE DANS

a r t e

A FLATĂ de ani buni în adormire, din vremea când monta acolo Mihaela Atanasiu, Compania de Balet a Teatrului de Operetă „Ion Dacian” a început să dea semne de dezmoțire încă de la începutul acestei stagiuni și s-a redeșteptat total, într-o manieră strălucitoare, de curând, ca și în poveste, ca urmare a unui sărut. Cel care a făcut-o să renască este, așa cum era de așteptat, un coregraf, Răzvan Mazilu, iar ceea ce au reușit să realizeze împreună, el și compania, este un spectacol de dans contemporan, care, parcă semnificativ, poartă numele scenic de *Urban Kiss*.

Am urmărit, la sfârșitul anului trecut și apoi la începutul acestui an, o serie de spectacole ale Teatrului de Operetă „Ion Dacian”, *Contesa Maritza*, *Dragostea celor trei portocale*, *Cabaret* și am participat și la conferințele de presă premergătoare, bucurându-mă, în primul rând, de atmosfera efervescentă pe care a imprimat-o teatrului noul ei director, Răzvan Ioan Dincă, iar mai apoi de armonia unor voci, precum cea a lui Alfredo Pascu, de frumusețea și fantezia unor costume, ca cele create de Doina Levintza, sau de calitatea unei regii ca cea semnată de Beatrice Rancea. Dar, de fiecare dată, am urmărit, în primul rând și cu cel mai mare interes, modul cum se prezenta trupa de balet. Am putut observa că ea are acum o serie de bune dansatoare, iar între dansatori se află și un balerin cu o plastică și o tehnică remarcabile, Traian Vlaș. Am mai putut vedea că trupa a început să se muleze și pe alte stiluri de dans decât cele caracteristice genului, cum ar fi cel de dans contemporan, propriu lui Florin Fieroiu. Dar, în acest caz, apropierea s-a făcut cu unele concesii. Coregraful s-a lăsat atras de maniera obișnuită a unor dansuri de operetă, nerecunoscându-i integral stilul decât într-un singur moment, cu aparență de vis, din *Contesa Maritza*, moment interpretat numai de dansatoare. Iar în ceea ce privește dansul de tip musical, din piesa *Cabaret*, compozițiile datorate Danei Serafimovici, vizibil marcate de coregrafia filmului *Cabaret*, lucru explicabil, s-au deosebit însă de aceasta printr-o notă de vulgaritate. Mângâierea continuă a sexului este un gest ieftin, practicat în alte spații decât cel al unui teatru.

Împlinirea și reușita deplină a unui spectacol integral de dans, creat pe scena Teatrului de Operetă, s-a petrecut sub bagheta lui Răzvan Mazilu. Este drept, el a avut și câțiva invitați, bine aleși, procedeu oricum folosit adesea, pe mai toate scenele, important fiind însă faptul că el a imprimat teatrului și companiei sale de dans un stil contemporan, de valoare. Sunt mulți anii de când urmărim creațiile de interpret și de regizor-coregraf ale lui Răzvan Mazilu, așa că putem spune, fără nici o reținere, că *Urban Kiss* este cel mai important și mai bun spectacol conceput până acum de el. Este, în primul rând, un spectacol care îi aparțin integral, ca idee, concepție, regie, costume, coregrafie și în parte și ca interpretare. Este apoi, după *Un Tangou Mas*, un alt spectacol integral de dans pus în scenă la București, dar mult mai amplu. Nu cunoaștem baletul *Coppelia*, montat la Timișoara, care oricum reprezintă reluarea unei teme vechi, tratată probabil într-un spirit nou. Dar, în spectacolul *Urban Kiss* totul este contemporan. Ni se înfațesează aici modul cum este privită astăzi viața citadină, cu neliniștile, căutările, aspirațiile ei și cu umorul specific. În mod cât se poate de potrivit, Răzvan Mazilu și-a asociat, pentru aspectul vizual al spectacolului, doi plasticieni de ultima generație, pe Daniel Gontz și pe Dumitru Gorzo. Nu este vorba

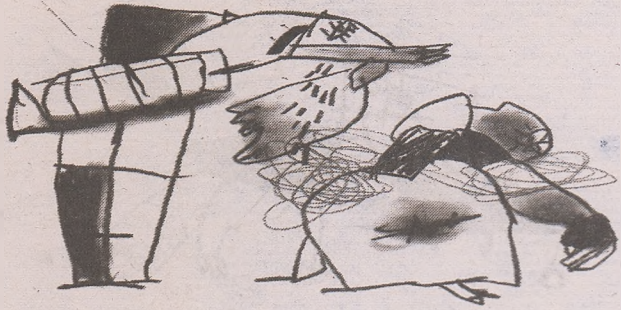
numai de artiști bine cotați astăzi, ci și de demolatori de clișee, adică exact de ce avea nevoie coregraful pentru a-și pune mai bine în pagină concepția. Iar muzica este și ea una originală, contemporană, aparținându-i lui Vlaicu Golcea. De altfel, de când iei în mână programul de sală, intuiești, atât datorită textului dar mai ales datorită imaginilor (foto Marta Hristea), că vei avea de-a face cu un altfel de spectacol. Și imaginea scenică confirmă total așteptările. Însă ceea ce dă cu adevărat greutate valorică spectacolului este că realizarea lui coregrafică servește întru totul ideile pe care și le-a propus. Și ceea ce și-a propus nu este deloc un lucru simplu de realizat. Dacă secvențele intitulate *Sărutul* sau *Singurătate în doi* sunt relativ mai ușor de abordat, în schimb să crezi o partitură de dans cu titlul *Orgasm* și să reușești să nu fi vulgar, fiind în schimb expresiv, este o performanță. Și tot astfel, să concepi o altă secvență coregrafică denumită *Fericire* și să reușești să-i imprimi starea de spirit adecuată este tot o performanță. Zoe Dumitrescu Busulenga spunea că cel mai greu de realizat, ca veridicitate, într-un text literar, sunt personajele pozitive. Nici în dans lucrurile nu stau altfel. Ori, în ultima secvență amintită, această dificilă cerință este îndeplinită, spre realizare, întregului grup de dansatori, care-l cuprinde și pe coregraf, și ei toți reușesc să o exprime. Revenind însă la unele partituri coregrafice, delicat situate pe o muchie de cuțit, cele intitulate *Sex* sau *Orgasm*, care puteau ușor să alunecă în obscenitate, ceea ce le face să se păstreze în spațiului artistic este buna lor măsură, buna lor cumpănire, calitate nu ușor de găsit astăzi, atât în artă cât și în viață.

Și cu ce mijloace coregrafice realizează Răzvan Mazilu întregul spectacol? Stilul sau, care în alte creații a folosit ca vocabular un amestec de neoclasic și modern, bine sudat, are de astă dată o perfectă unitate, așezându-se limpede în aria dansului contemporan, în deplină concordanță cu atmosfera întregului spectacol. Și, bineînțeles, cei care pun în valoare tot ce a gândit autorul acestei creații sunt interpreții. În primul rând coregraful, intrat și el în rândul acestora, și cumva imprimând fiecărui moment amprenta dorită, și alături de el, secundându-l în mai toate secvențele, Monica Petrică, partenera sa de câțiva ani buni, o dansatoare cu o plastică șerpuitoare, când nostalgică, când vivace, mult mai bine pusă în valoare în spectacolele de dans contemporan, decât în cele clasice, de la Operă. Apoi cei patru dansatori, Florin Tănase, Istvan Teglaș, Daniel Dobre și Andrei Ciobanu, care, fiecare într-un fel propriu, au adus în scenă un parfum de dans al străzii, dar cu măsură și în mod inspirat. Și, în fine, toate dansatoarele, Monica Ștraț, Diana Ferencz, Sorina Tiron, Violeta Dumitrașcu, Diana Petrache și Teodora Ghinea, care și-au însușit integral stilul coregrafului, făcând un salt remarcabil către zona dansului contemporan. Monica Ștraț a avut și un foarte bun duet, împreună cu invitatul special al spectacolului, sportivul de performanță Marius Urzică, care, dincolo de câteva scurte secvențe de performanță, întru totul încorporate logicii coregrafice, a reușit să creeze, alături de partenera sa, unul dintre cele mai calde și firești momente ale spectacolului, depășindu-și astfel condiția de sportiv.

Urban Kiss se constituie, în acest fel, într-o dublă fericită realizare, care marchează un punct de referință în cariera unuia dintre cei mai importanți artiști ai dansului de astăzi și, în același timp, reduce compania de balet a Teatrului de Operetă „Ion Dacian” în zona de interes a iubitorilor acestei arte, după o prea îndelungată eclipsă.

Liana TUGEARU

a r t e

Angelo Mitchievici

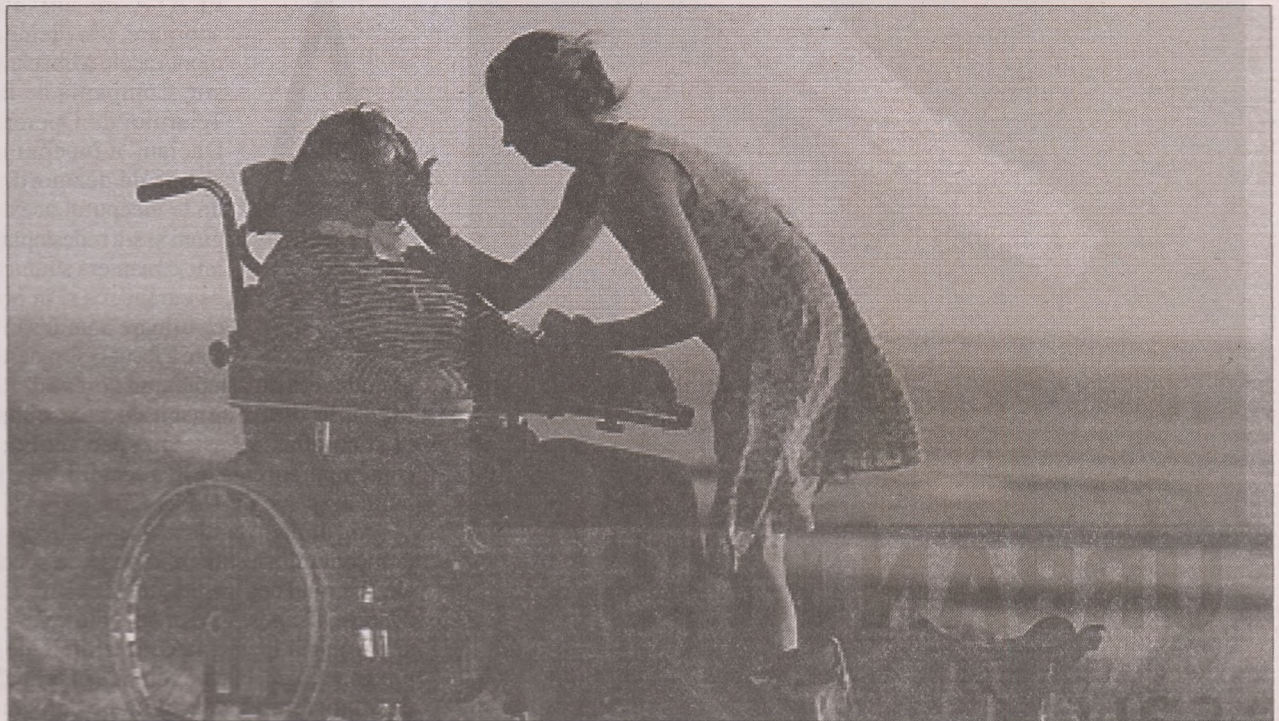
CRONICA FILMULUI

Fluturile din acvariu

BĂTAIA pleoapelor peste un ochi ciclopic, revulsat, aproape monstruos și tremurul cleios încă al aripilor unui fluture care iese din crisalidă, cele două imagini se suprapun pentru o clipă în filmul lui Schnabel care o reține pe cea de-a doua ca o metaforă a unei transfigurări, o metaforă a unei scriituri speciale unde ochiul devine peniță/stil și aparat de proiecție. Dacă există afiția „artiști” care scriu sau pictează cu diferite organe, din seria de exhibiționisme îndosariate la rubrica curiozități precum invitația la circ, penis-painter-ul Tim Patch supranumit Picasso, scriitura în acest film dobândește o aură enigmatică. Asemeni lui Gregor Samsa, eroul metamorfozei kafkiene, Jean-Dominique Jean-Do Bauby (Mathieu Amalric), redactor-șef al popularei publicații *Elle*, bărbat răsfățat ducând o viață frivolă de boem, vizitându-și ocazional fosta iubită Céline Desmoulins (Emmanuelle Seigner) și cei trei copii se trezește într-un coșmar. În urma unui accident cerebral a devenit o legumă, nu se poate mișca, nu poate vorbi, în schimb aude și vede, iar vătămarea corneei la ochiul drept nu-i mai lasă decât o singură poartă spre lume, un singur ochi. Într-o clipită, Jean-Do a plonjat în abis, asemeni scafandruului închis în carapacea sa metalică asemeni unui enorm crustaceu, imaginea care reflectă obsesiv noua sa condiție. Suntem la spitalul naval de la Berck-sur-mer, unde cândva erau tratați bolnavii de tuberculoză și nu putem să nu ne amintim de Max Blecher, bolnav de morbul lui Pott care avea să-l ucidă la numai 29 de ani, imobilizat la rândul lui într-un cofraj de ghips și de imaginile de o maladivă și tandră senzorialitate culese în romanul său, *Inimi cicatrizate* (1931), după care foarte bine putea fi turnat un film. În prima parte a peliculei avem doar perspectiva lui Jean-Do, limitativă, claustrofobă, disperată; prin fața camerei, la propriu o camera-eye, personajele apar difuz, fragmentat sau în gros-planuri deformate parcă de o lentilă convexă, așa cum îi apare reflectată hilar propria sa imagine cu rictusul paretic într-o oglindă strâmbă. Comentariile sale ironic-disperate contrastează cu mesajele voit liniștitoare ale unui personal profesionist, devotat din care se distinge pe parcurs medicul logoped, Henriette Durand (Marie-Josée Croze) și ulterior cea care-i „transcrie” romanul, Marie Lopez (Olatz Lopez Garmendia). Regizorul a evitat patetismele, dar și reflecțiile sulfuroase pe marginea cazului, însă, uneori

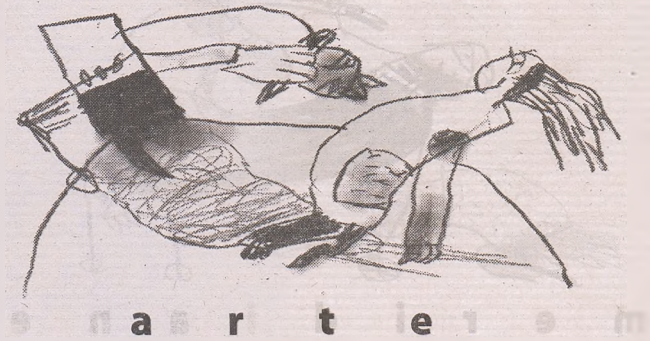
ai impresia că reacțiile firești sunt surdinizate, excesiv liricizate poate și pentru că trecerea de la frustrarea primelor momente de vid carceral spre respirația calmă, de amplitudine a scriitorului în fața mării se face prea repede. Schnabel evită tocmai autenticismul situațiilor bizar-rizibile care decurg din condiția de imolat a pacientului în favoarea unei poezii a nostalgiei și a jocului viu și liber al imaginației surprins aflat prin clișeu documentar – o imagine alb-negru cu sfinxul de la Giza în Egipt – cât și, artificial, din păcate, prin imaginile exotice reflectate nu retinând, ci de un alt ochi, cel al reclamei soporifice. Pare mai convingătoare, dacă facem abstracție iar de clișeu, răsfoirea albumului de familie cu fotografii îngălbenite, cu patina timpului, decât extrasele calofile, standardizate dintr-un *guide du routard*. Sarcastic-realist și nuanțat-provocator devine regizorul în câteva scene „crude”, gluma grosolană pe care o fac doi instalatori și care-l amuză numai pe Jean-Do sau momentul de furie al pacientului când cineva îi închide televizorul la care urmărea febricitat un meci de fotbal, scene care contrabalansează inspirat impresia de static care survine firesc în film. „Micile” neajunsuri spitaliere sau conversațiile în familie transmit mai puternic emoția decât orice orchestrație stilistică de care filmul nu duce lipsă, ele conferă acea priză sensibilă la realitate care nu trădează niciodată. *Moartea domnului Lazărescu* (2005) al lui Cristi Puiu cu plonjeul kafkian în labirintul instituțional al sistemului medical românesc ilustra prin revers anti-poetic substanța dramatică a faptului cotidian exorbitat de un absurdism caragialesc al lui „simt enorm și văd monstruos”; din filmul lui Schnabel se desprinde, mai degrabă, o imagine idilizată a unui loc în care caritatea și devoțiunea fac corp comun - vezi scenele fantasmale cu împărțeaua Eugénie (Emma de Caunes) patroana spitalului. Pentru o clipă pe coridoarele spitalului își fac apariția personaje în costume de epocă, un Nijinski în costum de Arlechin desprins din spectacolele miriskustnicului Diaghilev baletează pe coridor printre invalizi. Spitalul s-a transformat într-o scenă pe care rulează filmul pacientului, terasa pustie este denumită Cinecitta, - de apreciat fina aluzie la Federico Fellini, deși locația a servit filmărilor la câteva superproducții americane - suburbiile orașului asemănate cu decorurile pentru un film de western, iar undeva, la subsol, în culise printre *debris*-uri și mulaje avem parcă un atelier de artă sau un depozit de efecte ale unui teatru sau studio. Este normal ca scriitura oculară a lui Bauby să privilegieze imaginea în locul literaturii, însă adesea literatura și imaginea reușesc să dedramatizeze filmul, dând impresia unei lecturi ambientale, a unei poezii însoțite de imagine, într-o relație aproape simbiotică. Este loc și pentru ironia subtilă, de conținut, audiind propria producție literară, Bauby conchide, „Nu e Balzac”; prietenul Laurent îi citește din Graham Greene,

Micile” neajunsuri spitalicești sau conversațiile în familie transmit mai puternic emoția decât orice orchestrație stilistică de care filmul nu duce lipsă, ele conferă acea priză sensibilă la realitate care nu trădează niciodată.

Consulul onorific, fostului redactor-șef specialist în evenimente mondene, care se pregătea să scrie o variantă cu erou feminin al romanului dumasian, *Contele de Monte-Cristo*, în al cărui personaj, bătrînul Noirtier paralizat pe lângă care caritabila Valentine joacă rolul de interpret, scriitorul se vede. Tot în acest registru al subtilităților în contrast cu imobilizarea carcerală a redactorului se află lucrurile volatile, de la filfierea diafană a perdelelor și rochiile fluturînde în freamătul brizei care dezvelește coapsele lui Céline la zborul mătăsoș al fluturilor și cuvîntul pe care cam pripit Marie Lopez, devenită secretarul său literar îl ia drept un compliment adresat exclusiv ei: *douce*. Filmul lui Schnabel emană această blîndețe fără a deveni dulceag și te face în același timp, să realizezi ce-i lipsește, dincolo de ictusurile ironice sau racursurile nostalgice: tragicul. Surprinzător, în universul oniric sau de reverie al lui Bauby este loc pentru regret, dar nu și pentru coșmar, imaginea scafandruului în apa tulbure nu creează anxietatea scontată, ci apare mai degrabă cu rolul unui refren, mai alerte sunt focalizările globului ocular revulsat, cu ceva terifiat, care alături de rictusul paretic schimonosește pînă la strîmbătura clownească chipul lui Bauby. Excelent construită în film este relația dintre tată, Papinou Bauby, și fiu, care, grație unui mare actor, Max von Sydow, se transformă într-un moment antologic pentru filmul de artă. Fiul joacă rolul de bărbier într-o scenă de o mare sensibilitate, dragostea transpare printre rînduri, printre lăudăroșiile conștient șarjate și autoironice ale tatălui care-și servește astfel fiului și o serie de sfaturi de viață în timp ce acesta mai croșetează mici retușuri numai pentru a prelungi apropierea. Deși filmul nu dă curs unei aventuri psihedelice ușor si-fi și artificiale precum *Awake (Sub anestezie)*, 2007 al lui Joby Harold, nu atinge nici intensitatea pe care o are, spre exemplu, minunatul film al lui Penny Marshall, *Awakenings (Revenire la viață)*, 1990 unde Robert de Niro, Leonard Lowe în film, joacă rolul unui bolnav de Parkinson complet litificat trezit temporar la viață printr-un tratament experimental ale cărui efecte benefice nu pot fi menținute. Nu trebuie uitat nici că *Scafandru și fluturile* urmează un fapt real, iar scenariul care-i aparține lui Ronald Harwood adaptează cartea omonimă a lui Jean-Dominique Bauby. Cu toate acestea, filmul lui Schnabel ne livrează mai mult o poezie a percepției dilatate cu accente onirice, o poezie a unor stări catalizate nu de alcooluri apollinariene, nici de fumul de opiu al lui Thomas de Quincey sau Jean Cocteau, ci de închiderea definitivă și radicală a tuturor canalelor de comunicare ale corpului devenit sarcofag care lasă deschise doar trei ferestre spre lume: un ochi revulsat, memoria și imaginația. Iar ultimele două trăiesc suspendate într-o clipire. ■

Le Scaphandre et le papillon (Scafandru și fluturile), 2007; Regia: Julian Schnabel; în rolurile principale: Emmanuelle Seigner, Mathieu Amalric; Gen: Biografic, Dramă; Premiera în România: 29.02.2008; Durata: 112 minute; Produs de: Pathe Productions; Distribuitor în România de: Prooptiki Romania.

Formele arhaice se convertesc subit în repere ale unei surprinzătoare avangarde, clasicismul se instalează confortabil în forme de lut sau în lemnul cioplit sumar.

Pavel Șuşară

CRONICA PLASTICĂ

DIN EXPOZIȚIA pe care Max Dumitraș a deschis-o recent la Galeria *Senso*, patronată de Anca Vlad și administrată de Rodica Xenia Constatntin, se observă limpede că avem de-a face cu un artist atipic. Într-o lume a improvizației locvace și a mimetismelor de tot felul, care creează iluzia confortabilă a unei existențe pline de vitalitate și ale cărei proiecte sînt mai mult enunțuri decît finalități, el a optat pentru construcția solidă, pentru reveria aplicată și pentru lucrul dus pînă la capăt. Așezat decis în categoria celor care înțeleg creația artistică drept o cercetare continuă a realității fizice și a imaginării, a materialelor, a tehnicilor și a tehnologiilor, și nu în aceea care formulează concepte în fugă, pe care le scoate apoi la vînzare în mare grabă, adică înainte de a li se fi descoperit sursa, și care nu ajung niciodată să capete o formă autonomă, Dumitraș imaginează și construiește cu vocația celui ce simte simultan marea creației, în general, dar și lacunele ei, așa cum pot fi ele percepute în experiența individuală. Din această pricină, mai curînd existențială decît determinată de problematizări estetice, el simte o nevoie irepresibilă de a lua lucrurile de la capăt, de a reconstrui lumea la o altă scară și într-o altă ordine. Prins între două tentații la fel de puternice, aceea de face din artă un fel de elogiul al energiilor primare și al substanțelor ingenue și aceea de a raționaliza stihia și de a codifica amorul pînă la dobîndirea unei vieții de sine stătătoare a formei, Max Dumitraș sîrșește, previzibil pentru temperamentele insașiabile și pentru caracterele neliniștite, prin a ceda amîndurora. Astfel, discursul lui artistic devine unul integrator și totalizator, atît în ceea ce privește latura creatoare, morală și expresivă, cît și aceea tehnică și materială. Inesizabil, dar în mod fatal, el trece de la un gen la altul, de la un limbaj la altul, de la un material la altul, de la o tehnică la alta, de la o atitudine la alta și de la o viziune la alta cu un soi de urgență care transformă exercițiul ludic și dorința de primenire într-o adevărată misiune. La originea acestei enorme nevoi de mișcare și a capacității de a privi panoramic și unificator o realitate esențialmente fragmentată stă, în mod indubitabil, dualismul profund al artistului, unul născut din chiar regimul său existențial.

Format la intersecția unor realități divergente, a naturii fruste cu mesajele culturii, a ruralului cu urbanul, a arhaicului cu modernitatea și a obiectualității cu virtualul, Max Dumitraș a spart barierele, a împăcat contrariile și a remodelat limbajele. Toate reperele culturii tradiționale mai mult sau mai puțin localizate istoric și etnografic, dar și acelea ale arhaicității pur și simplu, în special cele ce țin de tehnică, de materiale și, pînă la un punct, chiar de lumea consacrată a formelor, cum ar fi lemnul, lutul, nuiielele, cioplitul, modelatul, împletitul etc. se armonizează și intră într-o altă dimensiune prin coliziunea cu materiale, tehnici, medii și ideologii noi. Dacă aici amintim metalul, polimerii, formele industriale gata constituite, ceramica, porțelanul, mediile electronice, în special foto și video, sudura, asamblarea, polisarea, intervenția etc., avem deja enunțul unei alte realități artistice și un nou cadru pentru reconfigurarea formelor. Împăcînd contrariile și unificînd cronologiile, recontextualizînd istoria și încorporînd virtualul, Dumitraș se așază incontestabil în plin enciclopedism postmodern, acolo unde succesiunea se varsă în simultaneitate și unde memoria lasă tot mai mult loc percepției nemijlocite. Din această pricină parcursul artistic însuși este unul sintetic și globalizator, el integrînd firesc în sincronie toate reperele unei diacronii încetoșate.

Max Dumitraș este, rînd pe rînd, dar și simultan, pictor și sculptor, provocator și actor, fotograf, cercetător și curator. El manipulează, cu o maximă dexteritate, toate limbajele consacrate, construiește,

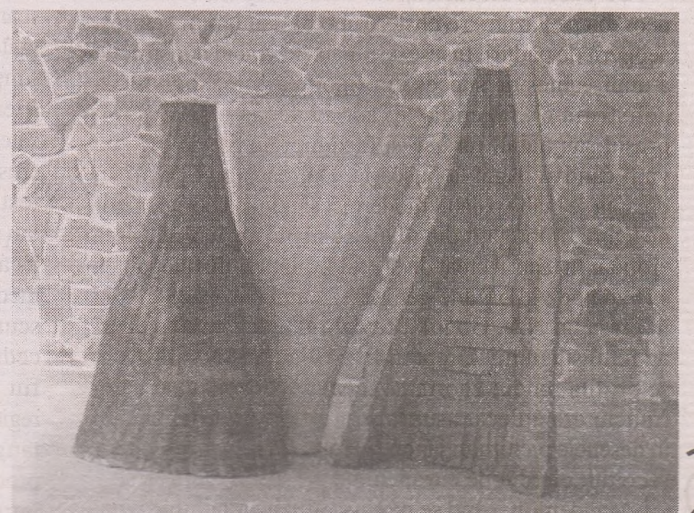
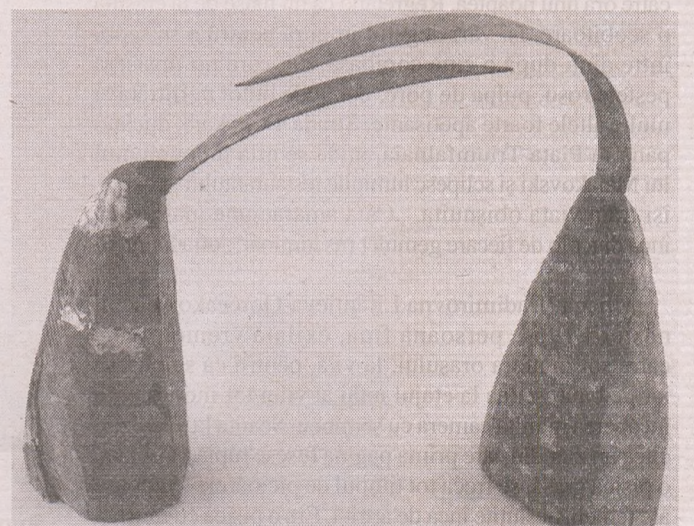
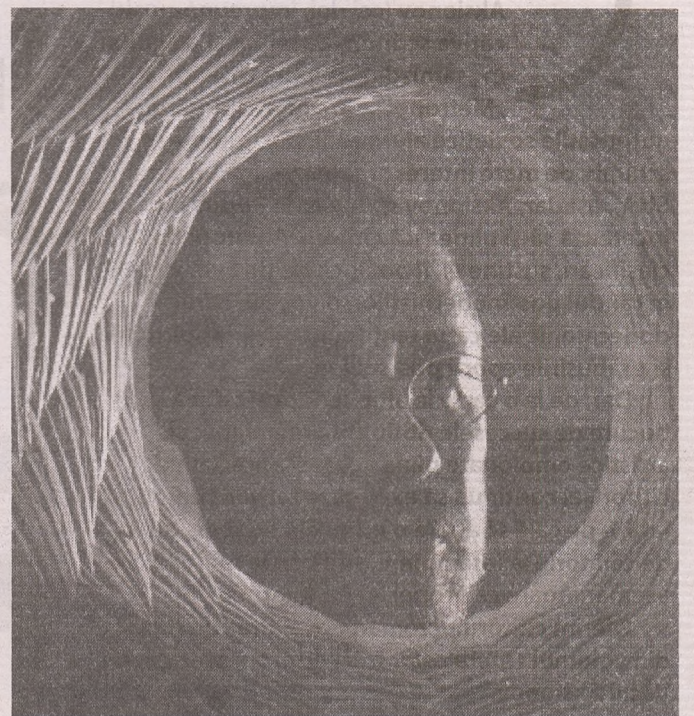
Un discurs despre materie

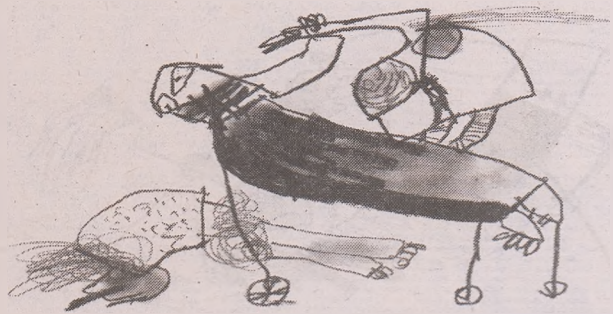
prin absorbția textului în imagine, cărți halucinante, concepe și dezvoltă acțiuni, creează instalații, intervine în spații publice, folosește camera foto și video, adaptează cele mai vechi și banale materiale și tehnici la cele mai subtile provocări ale contemporaneității. Formele arhaice se convertesc subit în repere ale unei surprinzătoare avangarde, clasicismul se instalează confortabil în forme de lut sau în lemnul cioplit sumar, barocul se revarsă din împletitura de nuiiele, romantismul se naște din coloratura afectivă a obiectelor, iar tipătul expresionist poate fi perceput, aproape la fiecare pas, solidar deopotrivă cu forma și cu tonul cromatic. Dar dincolo de această simultaneitate transitorică și postideologică, dincolo de generozitatea unei priviri ample și atotcuprinzătoare, Max Dumitraș are un parcurs personal și o succesiune a secvențelor în propriul său discurs cu totul spectaculoase și de o logică interioară infailibilă. Itinerariul său este unul al simplificării, al purificării treptate, de la formele masive și de la materialele compacte pînă la limita disoluției în eter. În acest sens, el reface cumva, la alt nivel expresiv și pe un alt vector moral, parcursul brâncușian al degravitaționalizării sculpturii, al depozării materiei de masă pînă la atingerea imponderabilității.

Cel mai recent ciclu al lui Dumitraș, acela care a fost inaugurat acum cîțiva ani, în cadrul expoziției de la Galeria *Lima* din Timișoara, și în care intră temele *Adam și Eva*, *Treceri*, *Pasărea*, *Arcul*, *Melcul* etc., este, prin esențializarea maximă, prin disoluția materiei, prin substituția substanței cu lumina, prin negarea materialului și transformarea lui în conturul grafic al unui spațiu gol, în ipostaza perceptibilă a spațiului în sine, echivalentul păsării în văzduh a lui Constantin Brâncuși. Numai că în vreme ce Brâncuși desubstanțializează obiectul spre a-i păstra calitatea absolută și a-i afirma esența, suprimînd, în speță, morfologia particulară a păsării pentru a detașa axiomatic ideea de zbor, Max Dumitraș rupe orice legătură cu formele preexistente, suspendă orice posibil reper exterior și, printr-o acrobație surprinzătoare a enunțului plastic, remodelează *Neantul*, face vizibil *Golul*, conturează *Absența*. Dacă sculptura lui Brâncuși recuperează esențialul materiei și repune în discuție natura tridimensionalului pomînd de la nonfigurativismul Vechiului Testament, cele mai recente preocupări ale lui Max Dumitraș depozitează sculptura de propria sa corporalitate și o apropiere de minimalismul absolut al expresiei Zen.

Diverse ca materiale, de fapt o aluzie la multitudinea și complexitatea substanțelor care se subsumează conceptului de materie, lucrările din acest ciclu încorporează simultan lemnul, bronzul, rășinile sintetice, praful de marmură, porțelanul, tonuri și patine diferite. Dar întregul discurs al materialelor și al formelor, al culorii și al traseelor, de la cerc la elipsă, de la arc la linia frîntă, nu face decît să sublinieze legătura subtilă și inseparabilă dintre substanță și absență, dintre existență și nonexistență, dintre voluptatea Vieții și expresivitatea blîndă și perversă a Morții. Sinteză extremă, la limita disoluției formei și a materiei, *Arcul*, *Adam și Eva*, *Trecerea*, *Pasărea* și *Melcul* plasează sculptura pe o treaptă a aspirației artistice în care singurul material este Spiritul. Restul nu-i decît conturul amplu al unui desen pe bolta cerească. După Brâncuși, Max Dumitraș afirmă din nou, prin aceste propoziții eliptice, că sculptura a ieșit de sub determinarea lui Newton și s-a așezat, cu o măreție discretă, în ecuația la fel de eliptică a lui Einstein, în aceea care concentrează întreaga epică a Relativității generalizate. ■

P.S. În numărul din săptămîna trecută al **României literare**, în textul meu consacrat picturii lui Florin Ciubotaru, s-au strecurat două greșeli inacceptabile. Prima, de redactare, se găsește în preambulul textului, sub forma ineptă „foarte obligatorie“, în loc de *foarte importantă*, iar a doua, de informație, chiar în debutul textului propriu-zis, în formularea „Cu trei ani în urmă“, în loc de *Cu peste un deceniu în urmă...*. Această precizare conține, pe lîngă legitima corectură, și scuzele mele adresate cititorului atent, atît pentru informația eronată, cît și pentru bruscare a ochiului, a urechii și a inteligenței sale.

m e r i d i a n e

FVGHENI POPOV spune despre sine că s-a născut în orașul K., situat pe marele fluviu E., care-și poartă apele în sus, spre oceanul I. Despre același Evgheni Popov, Vasili Aksionov (cei doi, împreună cu alți câțiva scriitori, au inițiat și au editat în „samizdat” celebra revistă „Metropol”, care mult a supărat

autoritățile sovietice ale vremii, bucurându-se, în schimb, de mare interes și simpatie în Europa și SUA), așadar, Aksionov spune că E. Popov nu încetează să-și uimească cititorii. Amatorii de clasificări, susține el, îl pot include pe Evg. Popov în rândul postmoderniștilor, o voce în corul dodecafonic ale cărui teme sunt mizeria spirituală și prăbușirile epocii postsovietice.

Dar, de la o carte la alta, scriitorul refuză să se bucure de succesele obținute prin mijloacele artistice omologate până acum și apreciate de cititori, el continuă să exploreze teritorii noi și, iată, e pe cale să apară o originală epopee, un fel de călătorie la întâmplare, sub pânze multicolore, asemănătoare călătoriei lui Pantagruel.

Oferim cititorului român povestirea de față, din volumul *Opera celor trei cerșetori*, prefațat de Vasili Aksionov.

Omul de litere Gdov a ieșit de la restaurantul „Bavaria” către ora unu noaptea. Regretând că nu luase de la crâșmă o scobitoare, își vârî degetul în gură pentru a se scobi între dinți după o cină copioasă, din care nu lipsiseră peștele roșu, pulpa de porc, berea de butoi nefiltrată și multe altele foarte apetisante. Strada Tverskaia, ducând până în Piața Triumfalnaia, unde se află monumentul lui Maiakovski și sclipesc luminile restaurantului „Pekin”, își trăia viața obișnuită. „Câta amărăciune mai există încă dincolo de fiecare gemuleț rus luminat”, oftă literatul.

Uliana Vladimirovna Lifantieva-Gorceakova, anul nașterii 1964, persoană fină, exilată vremelnic de către soț în afara orașului, la vilă, pentru că se pusese iar pe băut, ședea la etajul întâi al vilei lor modeste, în încăperea numită camera cu șemineu. Se uita la televizor, citea un ziar din care prima pagină fusese ruptă. Kîsenka, o pisică grasă, se freca tot timpul de picioarele frumoase ale femeii, nesluțite încă de artrită. Era o pisică cu mustați lungi, neagră, și ea frumoasă, ai cărei ochi verzi ba se aprindeau, ba se stingeau în semiobscuritate, în funcție de imaginea care apărea la televizor. Cu vârful piciorului gol, stăpâna casei împingea pisica și-și turna pe fundul paharului câte un pic de „Ballantine” s”. Din sticla de un litru, cumpărată pe furis de soț la „Tax free shop” de pe aeroportul Sharm-el-Sheik (Egipt), chiar înainte ca charter-ul să decoleze, iar apoi să aterizeze pe aeroportul Domodedovo (Moscova). Nu adăuga sifon sau vreo altă apă, bea cu înghițituri mici.

Ca de obicei, la televizor cântau și dansau mutre boite, glumeau glumeții, analiștii analizau, ba însuși președintele pleca într-o vizită sau îi spunea ceva important obositului său popor. Pe Uliana Vladimirovna o durea în cot de toate astea.

Se duse la fereastră, dar nici acolo nu era nimic deosebit de văzut. Priveliștea superbă a ținutului deluros, acoperit de păduri, fusese astupată de vila în construcție a unui vameș de succes din Capitală care, spunea, își construia o „fazandă” exact ca aceasta și la Soci, orașul său natal, fără să-și facă nici un fel de griji că va fi cândva băgat la pușcărie. Dar dacă nu-l bagă? În dreapta se înălța palatul modernist al unui celebru regizor de teatru, îmbogățit din munca cinstită întru propășirea eroticii. În teatrul creat de el, orice plătitor de bilet putea să vadă pe viu organe genitale de ambele sexe chiar și în piesa lui N.V. Gogol „Revizorul”, devenită în acest an hitul stagiunii. Drept în fața Ulianei Vladimirovna, se profila fundul enorm al vecinei Kodzoeva, al cărei trunchi era aplecat asupra straturilor din grădina. Ca în desenele pictorului japonez Hokusai, care a descoperit secretul, pierdut de europeni, al perspectivei inverse.

Mai demult, când se născuse Uliana Vladimirovna,

trada Tverskaia, ducând până în Piața Triumfalnaia, unde se află monumentul lui Maiakovski și sclipesc luminile restaurantului „Pekin”, își trăia viața obișnuită.

Evgheni Popov

În căutarea spiritualității pierdute

în marele oraș K., de pe marelui fluviu siberian E., care se varsă în Oceanul Înghețat, totul era mai vesel. Citea mult, scria versuri, își petrecea zorii tinereții ei cețoase pe strada Fundanura Comunistă, fosta Lagărului, fosta August Bebel. Era fiica muncitoarei orfane Katia, din gara F. de pe linia est-siberiană, unde mica-burghezie a orașului își păștea vacile chiar sub privirea lui Lenin, cel din beton armat, și fiica a lui Vovik, fante de oraș, care la rândul său era odrasla lui Lifantieva, șef de partid în administrația locală, care, provenind din colhoznicii, ajunsese și el în rândul oamenilor de anvergura și dobândise totul prin munca sa. În schimb Vovik fusese de mic o pușlama. Bea, fuma, se purta huliganic, cânta la instrumente de jazz. Așa că tatăl, temându-se de scandal, l-a silit să o ia de nevastă pe Katka, după ce licheaua de fiu-său a lăsat-o grea. Pe vremea aceea, scandalurile erau privite cu asprime, nu ca acum, când viața spirituală a scăzut la zero, dar, din fericire, atâta timp cât n-a trecut dincolo de cota zero, mai există speranțe. Mama lui Vovik o ura – cum altfel? – „pe câteaua de la țara, care l-a nenorocit pe băiatul neprihănit, crescut sub ochii ei”. Cu tot tatăl lui sus-pus, Vovik a fost totuși condamnat la doi ani de pușcărie. Decorațiile din metale prețioase pe care le cumpăraseră de la veterani încă i s-ar mai fi trecut cu vederea, dar, în stare de ebrietate medie și de față cu publicul, aruncase în râul E. aparatul scumpă a rock-grupului de jazz concurent, „Voci de cedru”. Iar pe liderul grupului, o lichea și ăla, dar și fiu al Efrosinei Matveevna Dukeeva, din comitetul regional al P.C.U.S, l-a cotoșit cu picioarele, trântindu-l lângă monumentul orașenesc al aceluiași Lenin. La proces, tânărul a plâns, a cooperat cu anchetatorii. La întrebarea „Ce-ai făcut cu sintetizatorul?” – a răspuns

cu voce tremurândă: „L-am predat apei”. Din detenție, Vovik nu s-a întors. Mai exact, s-a întors dar nu acasă, ci a început să trăiască la alta femeie, o tadjică cu dinți de aur și cu fața ca o lună, șefă de sală la restaurantul „Sever”. De tatăl lui nu se mai temea, treburile bătrânului Lifantieva începuseră să scârțâie mai ales după reținerea fiului, și era cât pe ce să fie chiar el săltat după jaful de la construcția unei importante magistrale la care a diminuat cu 10 centimetri stratul de pietriș necesar la crearea unei fundații de calitate a drumului. Iar în loc de nisip calibrat, a folosit unul obișnuit, dintr-o carieră apropiată, situată lângă cimitirul Badalîk.

Înainte de a ieși la pensie, omul acesta, în fond un tip de treabă, a reușit totuși „să rezolve” pentru noră și nepoată o garsonieră: în strada Fundanura Comunistă, de care s-a mai pomenit, undeva la periferie, un Ceriomușki local, unde muierile din împrejurimi în loc de „pipi” spuneau „pișat” [...].

Uliana Vladimirovna, care dobândise la Moscova o diplomă de absolventă a unei facultăți, dar nu lucrase nici măcar o secundă în specialitatea sa, îi turnă Kîsenkăi în farfurioara mâncare pentru pisici „Royal canin persian”. Animalul începu să ronțâie voios grăunțele astea tari, maronii, urât mirositoare. Uliana Vladimirovna își făcu un sandwich cu icre negre, sorbi din nou din pahar, deschise din nou ziarul.

„... respectatul regizor de film Nikita Mihalkov, fiul lui Mihalkov, a plecat în Africa.” (Bine ar fi pentru totdeauna, își spuse cu dezgust Uliana, care considera că filmul „Bărbierul din Siberia” e un kitsch). „Moderatorul de televiziune Vladimir Pozner, împreună cu fratele său Pavel, a deschis la Moscova un restaurant franțuzesc, unde se mănâncă broaște și stridii”. «Suma care i se

Televizorul orăcăia și totul a fost bine până când Uliana Vladimirovna a dat brusc în ziar peste o informație care o ului.

impută „Iukos“-ului se ridică la 3,4 miliarde de dolari. Dacă ai pune pe muchie, strânse una lângă alta, noile bancnote de un dolar, lungimea lor totală va fi aproximativ de 340 de kilometri. Ceea ce înseamnă de trei ori șoseaua de centură construită de guvernatorul Moscovei, Iuri Lujkov, a căruia soție, care are un capital de 1,1 miliarde de „verzișori“, figurează și ea în lista miliardarilor din revista „Forbes“.»

– Arată a om bun Hodorovski cu ochelari, se înduioșă ea și descoperi cu uimire că mai jos de pântec se trezise ceva ca un sentiment viu față de acest oligarh căzut în dizgrație.

„Cu cât mai mare va fi ajutorul dezinteresat pe care-l acordați celor nevoiași, cu atât mai pozitive vor fi schimbările din viața voastră“.

– Așa e! se înduioșă ea și începu s-o mângâie pe Kîsenka, strânsă ghem. Kîsia torcea fericită. Televizorul orăcăia și totul a fost bine până când Uliana Vladimirovna a dat brusc în ziar peste o informație care o ului și anume că în Rusia, în sfârșit, s-au acceptat pentru unele produse alimentare oarecari modificări genetice în culturile agricole. Un soi de orez și de sfeclă de zahăr, trei soiuri de soia, două de cartofi, șase de porumb.

– Ce înseamnă produse modificate genetic? se perpelea ea. Îmi vor provoca moartea înainte de a fi să mor de moartea mea, sau dimpotrivă?

„și iată că într-o zi, din cauza dificultăților economice ale perioadei de tranziție, a fost emis un ordin să fie omorâți toți urșii. Au fost duși în afara orașului, cuștile au fost înșirate pe un maidan, a sosit un detașament de milițieni. Când o ursoaică mare a fost rănită la cap, aceasta s-a ridicat pe picioarele dinapoi, a început să urle și să sfâșie cu labele plasa de sârmă a cuștii. Mulți dintre milițieni plângeau“.

– Nemernicii! Nemernicii! începu să bată cu pumnii ei mici pe suprafața de ceramică a mesei modulare, piesa cea mai decorativă a salonului cu șemineu. Ce nemernici sunt în jurul nostru, cu toții:ucid și plâng, plâng șiucid!

Un strop de salivă produs de furie îi rămase în colțul buzelor, Uliana Vladimirovna reuși să se stăpânească și să continue lectura.

... „la o sută de ani ai săi, chirurgul Feodor Grigorevici Uglov susține că de două ori pe săptămână, negreșit, face sex, dar iată că Zinaida Baranova, o femeie fenomenală din Krasnodar, afirmă, iar martorii confirmă, că de patru ani trăiește fără hrană și fără apă. Femeia susține că celulele corpului ei s-au obișnuit să se hrănească cu așa-numita energie neblocată a soarelui și să o transforme în substanțe necesare organismului“.

Uliana Vladimirovna spuse:

– Acuma mă aflu în cer și vă scriu de pe lumea cealaltă pentru a susține ceea ce am știut dintotdeauna – viața e veșnică!

De fapt însă, nu gândea așa întotdeauna, deoarece în general mult timp nu gândise. Persoană fină, un produs straniu al poporului sovietic modificat genetic de către comuniști, la început pur și simplu a trăit ca o floare sau ca o legumă, crezând în steaua ei norocoasă, a intrat într-unul din institutele pedagogice care, firește, după perestroikă a devenit universitate. Fiind deșteaptă, a fost foarte slabă la învățătură, în schimb a continuat să citească foarte mult, ceea ce mai târziu nu i-a fost absolut de nici un folos. Era încă – de ce să n-o spunem? – frumoasă. Talie subțire, piept generos, pe acest piept o cruce, fețișoară de păpușă, cu buze subțiri, capricios arcuite. Iar când puterea sovietică apucase să se sleiască, când pentru valută se mai făcea închisoare, începuse să se gândească serios dacă n-ar fi bine să se prostitueze pe valută. Tocmai atunci însă s-a îndrăgostit de ea Iuri Gorceakov, cu studii de fizică neterminate, un student veșnic din nobilii nelichidați total; cu zece ani mai mare decât ea, lucra ca portar, mergea la biserică, bea vin alcoolizat, răspânda tipărituri samizdat și visa să scrie continuarea la „1984“ a lui Orwel. Răspânda și ea tipărituri samizdat, ba chiar a scris o poezie care a avut o largă notorietate în cercuri restrânse. „Comuniștii sunt călai“! Ar fi ajuns, vezi bine, amândoi la închisoare, dar tocmai atunci au bubuit vremurile noi și, după pelerinajele „la Pușkin“ și confruntările cu „sovieticii fanatici“ pe „Vasilievski Spusk“, Iuri s-a apucat deodată să cumpere terenuri și să mute locatarii din marile

apartamente în comun, a început să-și dea importanță spunându-și *rielter* – agent imobiliar.

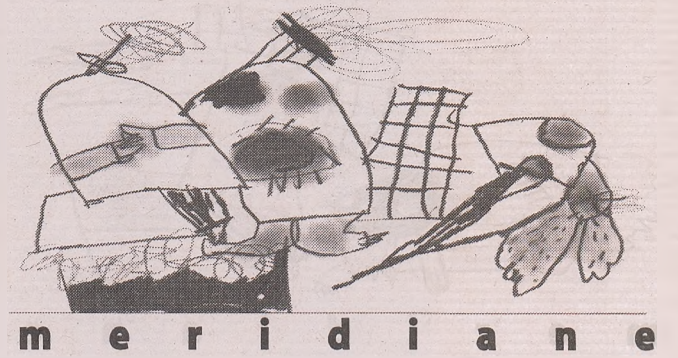
Anii au trecut. Iuri Ilarionovici a învățat să pună osul la muncă, avea chiar și o firmă imobiliară, copii, din păcate, nu aveau, nu aveau, nu aveau. A existat, e drept, o împrejurare când ar fi putut să fie un copil, dar au transferat posibilitatea aceasta pentru un viitor mai îndestulat, numai că un asemenea viitor un există niciodată. În schimb, aveau acuma un superb apartament de trei camere într-un raion-dormitor din Moscova, un imobil la „Knajinii les“, – așezare de bogătași –, o mașină „Peugeot 347“, fabricat în 1999. Iar în loc de copil, a apărut Kîsenka. Uliana Vladimirovna, lăsată ani de zile de capul ei, trăia liber, ca vântul sau ca iarba. Mergea la expoziții, la vernisaje, la prezentări. La Moscova era cunoscută ca un sponsor generos, în stare uneori să dea pe lucrarea unui pictor începător 200-300 de dolari. După ce bea, se simțea încă și mai stăpână pe sine, mai liberă. Se desfăta cu această siguranță de sine, cu libertatea. Ca un pescăruș, sau o barză. Ca o pisică, străină de lumea umană în care trăiește, având, de fapt, propriul ei cosmos, într-o altă dimensiune. Notabil e că Uliana Vladimirovna nu și-a înșelat niciodată soțul, în ciuda multitudinii de propuneri măgulitoare și profitabile. Fostului disident îi convenea, în general, starea de lucruri, îl apucau furiile numai când, încet-încet, ea începea să bea mai mult decât de obicei. Viața agentului imobiliar-democrat e complicată, el însă – și se cuvine să-i recunoaștem meritele – nu era un fraier care să n-aibă după ce bea apă, stia să se învârtă pentru a trăi. Era întreg la mansardă, nu i-o găuriseră găștele, cum plastic se exprimă poporul postsovietic. Când a început sfârșitul perestroikăi, a primit de câteva ori amenințări, iar într-o noapte, chiar la firma lui, i-au fost legate mâinile și picioarele, orificiul gurii i-a fost lipit cu scoch, i-a fost golit seiful. Așa s-a călit oțelul capitalist. Nici el nu și-a înșelat niciodată soția. Și, în general, se iubeau, iar cel ce va spune că așa ceva nu e cu puțință e un prost. Pur și simplu, fericirea lor se erodase, era prizărită, spalăcită de parcă trecuseră apele peste ea, cum practic, prizărit, erodat era totul în jur, în pofida speranțelor oamenilor muncii și a trândavilor care, întâmplător, se eschivaseră de la comunism. Când se îmbăta, Uliana Vladimirovna medita îndelung la timpul acela straniu când ziarele erau buimace de propria lor cutezanță, ca niște fântâni îmbătați de sânge, iar bani încă nu avea nimeni. Bine ar fi fost să poți întoarce vremurile acelea, poate atunci li s-ar fi născut și lor un copilăș! O fetiță, de exemplu, ar fi avut acuma șaisprezece ani. Câte griji, nu cumva să-i apară în calea vieții vreun bărbat stricat, nu cumva, lipsită de experiență, să-și rateze viața!

Iar Kîsenka a apărut pe neașteptate, venind din universul ei paralel și oprindu-se în pragul universului uman. Au luat în apartament pisoiașul care mieuna disperat, cu lăbuțele lui fragile, i-au dat lapte într-o farfurioară. Pisoii a adormit fără griji, pe un pulover vechi. Au castrat pisica. După aceea niciodată n-a mai ieșit în stradă.

Și uite, Uliana Vladimirovna n-a ajuns niciodată la ospiciu și nici n-avea de gând să ajungă vreodată. Bețiile ei erau rare și pașnice. Bea „câte un strop“, tolnită în pat, citea ziarul, se uita la televizor, uneori discuta cu el. Atâta tot! și chiar nu pricepea de ce oare bărbatul ei își ieșea din minți? Urla cu o voce neplăcută, alerga așa burtos prin apartament, pe picioarele lui scurte, agitându-și pumnișorii neputincioși, o numea cățea, element parazit, alcoolică.

În replică, își scotea și ea ghearele. I-a stricat viața și câștigă prea puțin pentru a se purta cu atâta impertinență, e un om de nimic, babalâc, bătăran, un impotent cu ochii holbați prostește ca două blide de tinichea. Ce nu sunt în stare să spună femeile dacă vor neapărat!

Replica și el, pufnind de enervare dar din principiu refuzând s-o lovească, repeta trist, ca un ecou, că viața e complicată, iar Uliana e un element care trăiește veșnic pe banii altuia, că patima beției o apucă tocmai în momentul când el se străduiește din toate puterile pentru a urca încă o treaptă spre bogăție. Ca vameșul, ca regizorul, asemenea Kozdovei sau ca un electron. Pe treapta aceea vor uita în general să se gândească la bani, așa că rău a făcut ea că a ucis în el un mare om, făcând un demiurg să coboare la nivelul unui mitocan, mereu în goană după

m e r i d i a n e

arginți pentru a asigura un mod de viață care lui îi e nesuferit. „Om de nimic, ce ești, căcăciosule, ce poți tu să știi despre viață?“, râdea, beată, nevasta. Și așa mai departe. Mulți dintre cei ce citesc aceste rânduri înțeleg despre ce vorbesc, iar celui care nu înțelege, n-ai ce să-i explici.

„Acuma mă aflu în cer și vă scriu de pe lumea cealaltă ca să confirm ceea ce am știut dintotdeauna – că viața e veșnică“. Repetă din nou fraza aceasta care, trebuie s-o spunem răspicat, e prostească, bombastică și, stilistic, agramată. Oftă din rărunchi, privind în jur. În „camera cu șemineu“, era curat, plăcut. În jurul ei totul era strălucitor – și geamurile, și vasele, și suflul, și gândurile. Doar viața spirituală fusese pierdută.

– E timpul prietene, e timpul să terminăm cu toate astea, spuse Uliana Vladimirovna.

Pisica o privea atent în ochi. Uliana Vladimirovna coborî la subsol. Luă din debara o sfoară de rufe nouă. Tot acolo, la subsol, aveau și o saună. Și, imaginativă, chiar și o mică piscină, de dimensiunile unei căzi mari de baie. Să tot trăiești. Urcă din nou în odaia cu șemineu. Sfoara era prea scurtă, puse un scaun pe masă. Inspiră. Expiră. Oftă pentru ultima oară și...

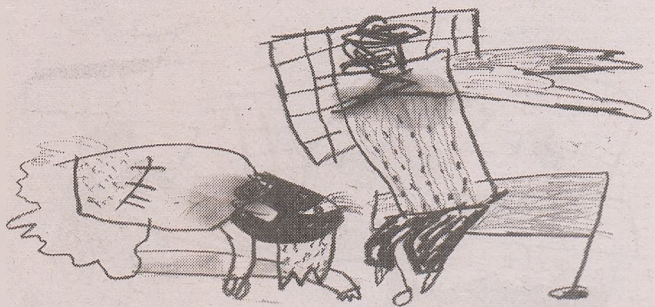
– Ce faci acolo, curvo? suieră deodată cu mânie, clar, Kîsenka, arcuindu-se toată, cu ochii-i sticloși scâpărând, și lepădând în sfârșit obișnuita-i mască de animal nevorbitor de limba rusă. Ce-i, ai înnebunit cu totul, lepădătură ce ești! Ce-ți lipsește? Ce viață spirituală? Ce vă tot lipsește, rahaților? Ce, ai uitat ce te-a învățat Ignati Brianceaninov? Păcatele capitale, care îl fac pe om vinovat de moarte veșnică sau de pieire sunt: trufia, care aruncă disprețul asupra tuturor, care cere din partea altora slugărnicie, gata să se înalțe la cer și să fie asemenea Atotputernicului, sufletul nesătul sau setea de arginți a lui Iuda, care nu-i lasă omului măcar un minut să se gândească la viața spirituală, pizma, care te împinge la tot felul de ticăloșii față de aproapele, mânia de neînfrânt, gata să săvârșească îngrozitoare fărâdelegi, lenea, sau totala desconsiderare a sufletului, nesocotirea căinței până în zilele ultime ale vieții și, în sfârșit, disperarea sau sentimentul contrar nădejzii totale în Dumnezeu, în mare mila Domnului, tăgăduind în Domnul bunătatea tatălui, mergând până la gândul sinuciderii, bombăni pisica.

Uliana Vladimirovna încrămeni. Uliana Vladimirovna se clătina pe picioare. Apucă să bage de seamă că peste fereastra camerei cu șemineu se întinsese deodată un vâl strălucitor, pe care, în fagașul luminii cerului se contura o biserică albă, deasupra apei întunecate. Și la biata sinucigașă se uita cu blândețe chipul copilășului nenăscut, mielul Domnului, chemat să-și salveze măicuța. Un fulger. Bubuitura unui tunet. Vedenia dispăru. Uliana Vladimirovna se prăbuși de pe scaun, peste masă, căzu pe podea.

Dar, din fericire, nu și-a făcut nici un rău, în afară de o mică vânătaie, pe care i-a fost ușor s-o acopere cu pudră înainte de a veni timpul să aibă o explicație cu soțul ei. Uliana Vladimirovna a susținut mai târziu că în timp ce trupul ei plana spre podea, pentru o clipă, i-au crescut aripi. În prezent, nu mai folosește băuturi alcoolice, o dată pe lună însă fumează marihuana până la buimăceală, după care borăște.

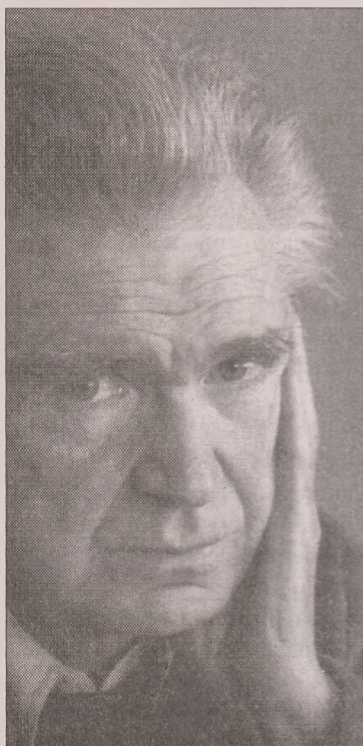
– Da, câtă amărăciune mai e în spatele fiecărei ferestre rusești luminate, repetă Gdov, scobindu-se cu o mână între dinți și ținând cu cealaltă, în buzunar, un teanc subțire de bancnote rusești, pe care tocmai ce le primise de la editorul său, în restaurantul „Bavaria“, pentru această povestire, menită să înalțe sufletul. Omul de litere renunță să oprească un taxi, hotărându-se să meargă pe jos, să respire aerul înviorător al nopții moscovite. Și rău a făcut. Aproape de casă, s-au luat de el doi curcani, i-au cerut actele. Le-a răspuns impertinent, în sensul că întâi să și le prezinte pe ale lor. Curcanii l-au legat pe scriitor și l-au dus la punctul sanitar de trezire a bețivilor. Iar dimineața, până și acei bani puțini dispăruseră. Nu mai erau, nu mai erau, nu mai era nimic.

Traducere din limba rusă de
Margareta ȘIPOȘ

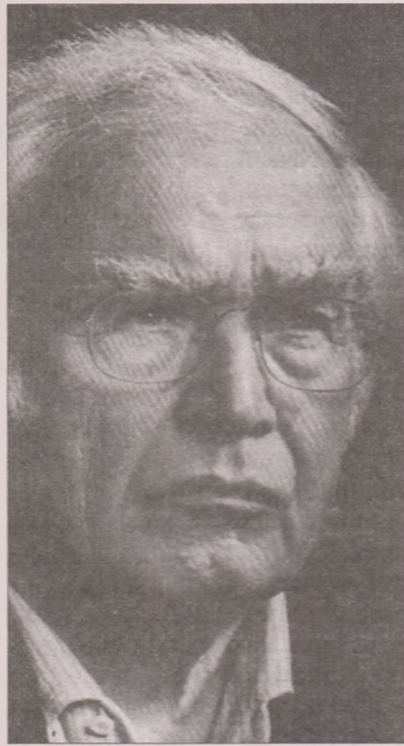

m e r i d i a n e

Început de primăvară literară

Emil Cioran

Martin Walser

Jonathan Littell

ARNA a trecut blînd peste ținuturile renane luîndu-și un adio furtunos exact la 1 martie cu un uragan purtînd, din motive doar de meteorologi știute, de astă dată un nume feminin cu rezonanțe literare – „Emma“. Cu doar cîteva zile înainte, peste Germania începuseră să bîntuie Eriniile, eufemistic poreclite *Eumenidele* în titlul romanului lui Jonathan Littell, decretat „cartea primăverii“ de către cronicarii literari în paginile marilor ziare și reviste, la radio și la televiziune. Traducerea în germană a poveștii fictive a ofițerului SS Max Aue, personaj cultivat, cinic, sadic, incestuos, matricid, homosexual, pervers, a fost lansată în librării pe 23 februarie. Cinci zile mai tîrziu, evenimentul editorial a avut o variantă dialogică abil înscenată dar lipsită de efectul scontat: autorul a apărut la teatrul Berliner Ensemble, în compania lui Daniel Cohn-Bendit, fost rebel 68-ist, actualmente șeful fracțiunii ecologiste din Parlamentul European. Ca și lansarea romanului, și dialogul, altminteri greu încropit în fața unei săli arhipline, a fost precedat de o adevărată vijelie mediatică soldată pînă acum, fără a se fi încheiat încă, cu zeci de titluri de articole și sute de pagini.

Daniel Cohn-Bendit, nereușind să-l determine pe romancier să se exprime și explice pe măsura așteptărilor, a încercat să caute el cauzele profunde tulburări iscate în Germania de *Eumenidele*. Germanii – afirmă Cohn-Bendit – s-ar simți „deposedați“ prin romanul scriitorului americano-francez de monopolul pe care credeau a-l fi deținut asupra confruntării cu cumplitul lor trecut în timpul celui de-al Treilea Reich. Dacă Littell însuși subscrie la această explicație, rămîne o chestiune învîluită în mister. Scriitorul a preferat să zîmbească sibilinic, să se învîluie în fumul albăstrui al unor țigarete fine, să se concentreze mai degrabă asupra literarității romanului său decît asupra conținutului și să refuze

ante-festum și post-festum, interviurile. Dacă dimensiunile receptării se vor menține la aceleași cote numerice ca pînă acum, peste puțina vreme dosarul de presă va depăși numărul de pagini al romanului – aproape 1400 în ediția germană. Bună parte din titlurile și subtitlurile recenziilor reflectă diversitatea de reacții și opinii sfîmțite de carte. Aparătorii ei insistă asupra travaliului de transformare a unei uriașe documentații, copleșitoare prin caracterul atroce al faptelor, în substanță epică, întrevăzînd urmele lăsate de lectura unui Bataille, Sade, sau Thomas Pynchon în scriitura lui Jonathan Littell.

Criticul Frank Schirmacher, director al cotidianului „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ care a publicat în serial primele 120 de pagini ale romanului, crede că *Eumenidele*, fără a fi comparabil cu *Război și pace*, este totuși o „carte mare“. Iris Radisch în schimb, cronicara săptămînalului „Die Zeit“ se întreabă la ce slujește lectura acestui roman monstruos. Sunt doar două din puzderia de opinii contradictorii, polemice chiar. Ecoul mediatic asurzitor al unei cărți care, narînd la persoana întîi istoria unui făptaș fictiv, pătrunde în traducere și în țara foștilor făptași istorici, era previzibil. Și, cum era de așteptat, mass-media franceza a urmărit cu atenție și suficient de nuanțat fabulosul „fracas“ provocat „dincolo de Rin“ de romanul pentru care Jonathan Littell obținuse în urmă cu doi ani două premii mari: Goncourt și Premiul Academiei. Între timp în Franța a apărut ediția de buzunar a „Binevoitoarelor“, iar vîlva din Germania ar putea reedita succesul de care a avut parte prima ediție a cărții.

Romanul, tradus deja în mai multe limbi, va apărea curînd în Israel, în mai multe țări est-europene, promișînd să stîrnească reacții poate la fel de vehemente ca cele din Germania, dar firește, nuanțate diferit de experiențele de viață, de sensibilitățile, de componentele

identitare determinate de propria istorie și de particularitățile locului.

Literar vorbind, „fenomenul Littell“ amintește foarte bine de cazul Houellebecq, asemănare pe care a surprins-o în paginile unui eseu recent publicat la Editura Gallimard François Meyronnis, sub titlul *Despre exterminare considerată ca una din artele frumoase*. Temele alese, stilul plat al scriitorilor făcînd parte din această categorie, disimulînd „un tur de forță toxic“, sunt considerate și de cronicarul revistei „Le Nouvel Observateur“ drept simptomatice pentru ceea ce poate fi numit „noul nihilism“. Un nihilism care, din nefericire, este cu totul străin de varianta sa nobilă, cioraniană sau de cea împărtășită de columbianul Nicolas Gomez Davilla.

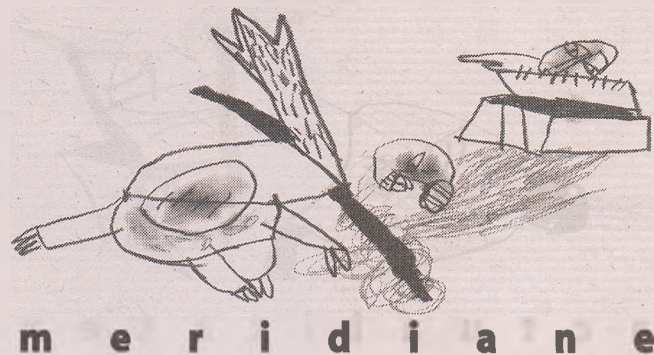
Înrudirea în spirit a celor doi a fost sesizată și de revista „Der Spiegel“ cu vreo doi ani în urmă. Același hebdomadare are de-o vreme încoace bunul obicei să apeleze la personalități ale vieții intelectuale cerîndu-le ca în cuprinsul unei jumătăți de pagină să scrie despre „cartea lor preferată“. Așa se face că în numărul din 3 martie curent, tînăra autoare Harriet Köhler explică de ce *Despre neajunsul de a te fi născut* de Emil Cioran este cartea ei preferată: o alcătuire neordonată de reflecții, lamentații, frînturi de idei, fiecare reflectînd în felul ei lumea care la rîndul ei nu este altceva decît „haos“... și poezie.

Cea mai masivă și cuprinzătoare biografie care i-a fost consacrată în spațiul german lui Emil Cioran merită în sine o atenție specială. Deocamdată mă rezum să semnaliez că Bernd Mattheus face *Portretul unui sceptic radical*, folosindu-se de un volum impresionant de informații bibliografice, inclusiv de publicațiile apărute în România. Cu totul remarcabil însă prin detaliile foarte personalizate și inedite pe care le conține mi s-a părut primul capitol al acestei ample biografii, „Întîlniri cu un mizantrop prietenos“. Întîmplarea face să fi citit cartea lui Bernd Mattheus, publicată la Metthes & Seitz în paralel cu volumul Irinei Mavrodin, *Cioran sau Marele Joc*, apărut la Editura Institutului Cultural Român. Ultimul capitol al excelentului eseu bilingv al Irinei Mavrodin se intitulează „Fericitele, straniile mele întîlniri cu Cioran“... Între acestea, și întîlnirea cu Friedgard Thoma, „ultima iubire a lui Cioran“.

Este vară și un bărbat de 74 de ani se plimbă în mondena stațiune balneară Marienbad. Acolo reînflințește o tînară de 19 ani; schimbul de priviri este fulgerător. Cei doi se cunoscuseră cu un an în urmă în aceeași stațiune mondenă, dar între timp fata de familie bună s-a transformat într-o domnișoară cuceritoare și pe deasupra foarte inteligentă. Protagonistii acestei întîlniri nu sunt alții decît Goethe și Ulrike von Levetzov, ultima iubire a marelui clasic german. Din această întîmplare, care a rodit deja literar în celebra *Elegie de la Marienbad*, Martin Walser extrage simburile ultimului său roman intitulat *Un bărbat înamorat*. Tema preferată a scriitorului german laureat al Premiului Păcii este veche de cînd lumea, are parte și de un episod biblic, străbate o întregă fișie, foarte riscantă din punct de vedere estetic, a istoriei literaturii. Sonetele lui Ronsard, romanele lui Nabokov, Jorge Semprun, Gabriel Garcia Márquez, Philipp Roth stau mărturie nefericitei și celei de pe urmă iubiri pentru o mult prea tînară femeie, a unui bărbat trecut de pragul senectuții...

Copios recenzat deja înainte de apariție, romanul lui Martin Walser polarizează spiritele devenind un adevărat „eveniment“ al primăverii literare germane. Curajul de a fi exploatat în registru românesc această iubire tîrzie a lui Goethe, care ar fi cerut-o în căsătorie pe Ulrike, fiind elegant refuzat, este cînd admirat cînd dezavuat de contemporanii lui Walser. I se reamintește acestuia, nu fără un ton de reproș, că și Thomas Mann a fost tentat de subiect dar l-a abandonat preferînd să scrie *Moarte la Veneția*. Agresiv, cronicarul cotidianului „Die Tageszeitung“ consideră atît ultimul roman al lui Philipp Roth *Exit Ghost* cît și romanul lui Walser, simptome literare ale unei „degenerescențe“ datorate vîrstei, scrieri jalnice, penibile dar – printr-o tragică ironie – reușite din chiar pricina acestor defecte...

Rodica BINDER

meridiane

Librolandia aprinde patimile

● A XXI-a ediție a Tîrgului de Carte de la Torino, Librolandia, ce se va ține între 8 și 12 mai, are ca invitat de onoare Israelul (ca și Tîrgul de Carte de la Paris), cu ocazia celei de a 60-a aniversări a fondării statului. Numai că, în Italia, această decizie a organizatorilor a provocat o avalanșă de proteste din partea apărătorilor cauzei palestinienilor. Un apel de boicotare a manifestării, lansat încă de la începutul anului de o asociație a scriitorilor arabi, a fost preluat de cîțiva intelectuali italieni (între care filosoful Gianni Vattimo), în timp ce alți scriitori din peninsula găsesc această atitudine „stupidă și presumptuoasă”. Ideea de boicot al manifestării torineze a divizat și stînga radicală italiană, deși e în general foarte favorabilă cauzei palestinienilor. Cotidianul de stînga „Il Manifesto” s-a pronunțat împotriva apelului, fiind de părere că Tîrgul internațional de carte ar fi un bun prilej pentru discuții, pentru critici ale politicii statului Israel și pentru apărarea drepturilor palestinienilor, în timp ce boicotul e un protest mut, nu lasă loc argumentărilor și înfruntărilor de idei. În fața refuzului organizatorilor de a modifica programul Tîrgului (au fost invitați la Torino Amos Oz, David Grossman, Avraham Yehoshua, ș.a.), spiritele s-au încins, mai ales după ce un blog a publicat o listă „neagră” cu 162 de nume de scriitori și universitari acuzați că apără interesele evreilor în defavoarea poporului italian. În acest context, președintele Italiei, Giorgio Napolitano, a anunțat că acceptă să inaugureze el însuși ediția XXI a Librolandiei, dorind să sublinieze mesajul de pace și toleranță care e datoria culturii și a literaturii. Decizia șefului statului de a cauționa moral evenimentul e sprijinită public de cîteva zeci de personalități – artiști, intelectuali și oameni politici – de la dirijorul Riccardo Muti, la primarul (de centru stînga) al Veneției, filosoful Massimo Cacciari – scrie corespondentul de la Roma al ziarului „Le Monde”, Jean-Jacques Bozonnet.

No sex, please

● Royal Academy din Londra a fost consternată, dar n-a avut încotro și a trebuit să refacă în cea mai mare viteză afișajul noii sale expoziții deschise la 8 martie. Asta pentru că Regia transporturilor în comun londoneze a refuzat să lipească în metrou și stații de autobuze afișul ales de comisarii expoziției, o reproducere după o pictură de Cranah cel Bătrîn, care o reprezintă pe Venus nudă. Deși a considerat această cenzură drept „ridicolă”, Royal Academy a trebuit să facă alt afiș, recadrînd tabloul de la talie în sus.

Moștenirea barbarilor

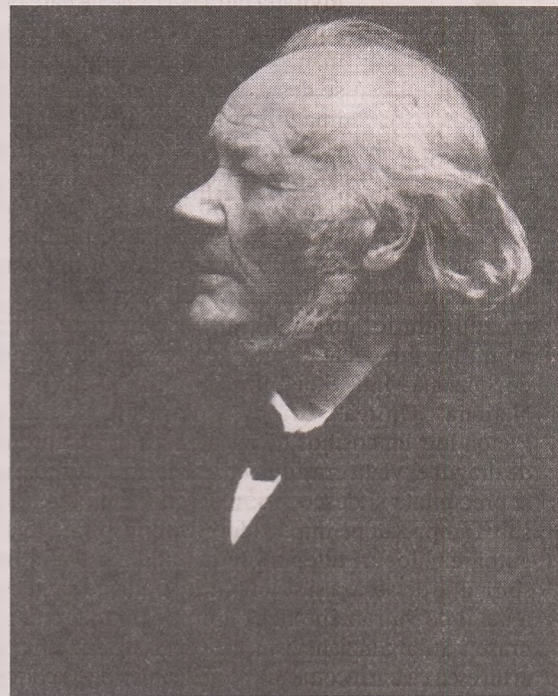
● Vandali, huni, franci, goți, lombarzi – secol după secol barbarii au bătut drumurile Imperiului Roman provocîndu-i declinul, prăbușirea dar punînd și bazele culturilor europene. Aceasta este tema unei mari expoziții deschise la Palazzo Grassi din Veneția pînă la 20 iulie și realizate în parteneriat de Institutul Francez din Roma și Centrul de Artă și Expoziții din Bonn. În sălile palatului venețian pot fi văzute pentru prima oară împreună peste 2000 de exponate – sculpturi, orfevrerie, manuscrise, arme etc. – provenite din 200 de muzee aflate în 23 de țări.

Limita de vîrstă

● Juriul Premiului Goncourt a decis, luna trecută, ca nici un *nou* membru să nu aibă mai mult de 80 de ani. François Nourissier (80) și Daniel Boulanger (86), amîndoi bolnavi, s-au retras. Dar Robert Sabatier (84), Michel Tournier (83), Jorge Semprun (84) și mai ales președinta prestigiosului juriu, Edmonde Charles-Roux (87) au afirmat că, în ciuda zvonurilor, n-au nici o intenție să lase locurile libere sau să devină membri onorifici, fără drept de vot, fiindcă se simt în forma iar noua regulă nu se aplică retroactiv, actualilor jurați. Locurile vacante trebuie însă ocupate pînă la vară, pentru ca juriul să poată face față avalanșei de cărți din „la rentrée littéraire”, care începe spre sfîrșitul lui august.

Bicentenar Daumier

● Baudelaire spunea despre Honoré Daumier (1808-1879) că are „o memorie minunată [...] care-ți ține loc de model” și și-a exersat-o în litografii, sculpturi, picturi, caricaturi politice ori sociale. Observator excepțional al secolului XIX francez, avea 20 de ani sub Monarhia din Iulie, 40 în timpul Revoluției de la 1848 și 60 la căderea Celui de al Doilea Imperiu. Lucrînd la cele mai importante publicații ale epocii – „La Silhouette”, „La Caricature”, „Le Charivari” – Daumier a alternat șarjele politice și cronicile de moravuri, ocolind și păcălind cenzura. Ceea ce nu l-a împiedicat să fie închis cîteva luni, pentru caricaturile făcute în anii 1830 lui Louis-Philippe. Prieten cu Baudelaire și Corot, care l-a găzduit în ultimii lui ani, cînd era aproape orb, Daumier a lăsat o operă colosală – sute de albume, busturi de parlamentari, pinze aproape expresioniste, avînd ca subiect pe Don Quijote, saltimbanci, actori... Dar el reprezintă în primul rînd desenatorul de presă, cu un uriaș talent de a surprinde adevărata natură a notabilităților politice, financiare și din justiție, un luptător pentru libertatea de gîndire și de expresie, un om de spirit strălucitor. Sărbătorirea bicentenarului Daumier, pe tot parcursul acestui an, include apariția a numeroase volume, între care și „Caietele Daumier”: un prim număr cu tema *Caricatură și putere* se află deja în vînzare, nr. 2, dedicat în întregime bicentenarului va apărea în aprilie, iar pentru la toamnă e anunțat nr. 3 cu tema *Caricatură și literatură*. Mai multe expoziții, la Biblioteca Națională a Franței (între care și una de caricatură contemporană, *Moștenitorii lui Daumier*), la Muzeul Balzac („Comedii umane”), în provincie, dar și în străinătate – la Zürich, Sarrebruck și Oxford – fac legătura între moravurile și năravurile satirizate de Daumier și lumea de azi, în care luptele duse de artistul secolului 19 sînt încă de actualitate.

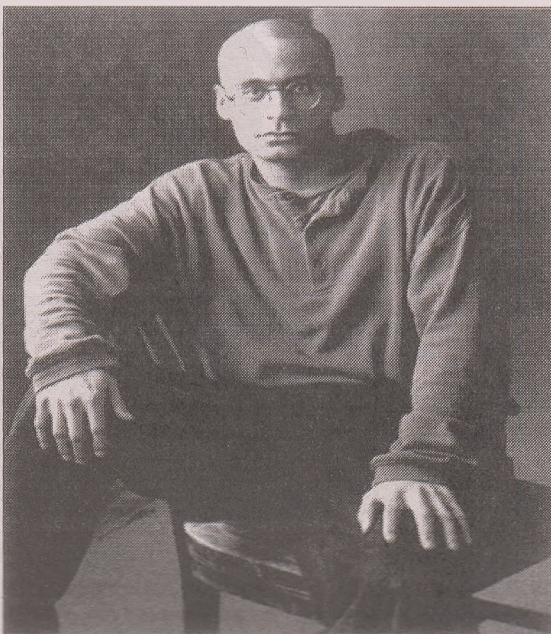
În jurul romanului contemporan

● Între 26 mai și 1 iunie, la Lyon, „Le Monde des Livres” în parteneriat cu France Inter va organiza cea de a doua ediție a manifestării anuale „Les Assises internationales du roman”, ce reunește scriitorii de diferite naționalități, critici literari și cititori, care își confruntă experiența scrisului și cea a lecturii. Nu e vorba de dezbateri improvizate: fiecare romancier invitat își scrie intervenția, care e tradusă din timp și comunicată celorlalți participanți, cu scopul de a fi discutată. Anul trecut, o primă ediție care a încercat

să răspundă la întrebarea „Cum poate literatura contemporană să reflecte realitatea?”, a fost un succes. Anul acesta, 12 mese rotunde, moderate fiecare de un jurnalist cultural francez și unul străin, vor continua să răspundă la vasta întrebare. La ele vor participa 50 de prozatori din diverse țări, între care Daniel Mendelsohn și Annie Proulx (SUA), Ludmila Ulițkaia (Rusia), Joseph O' Connor (Irlanda), Elif Shafak (Turcia), Peter Esterhazy (Ungaria), Adam Thirlwell (Anglia), pe lingă numeroși romancieri francezi.

Viața scurtă și formidabilă a lui Oscar Wao

● Junot Díaz are 39 de ani, e de origine dominicană, și e considerat unul din cei mai buni scriitori americani de azi, deși nu a publicat decît două volume. A debutat în 1996 cu o culegere de nuvele, *Drown*, aclamată de critica, bine vîndută, care i-a adus o grămadă de bani și un contract plătit în avans de editura Riverhead Books pentru un roman. I-au trebuit 11 ani ca să-l

scrie, fiindcă succesul nesperat și laudele îl inhibaseră și avea mari îndoieli că se va putea ridica la înălțimea așteptărilor. Romanul *The Brief Wondrous Life of Oscar Wao*, apărut recent, e descris de „New York Times” ca o carte ciudată, un amestec de Mario Vargas Llosa, cel din *Sărbătoarea țapului*, *Star Trek* și David Foster Wallace. Subiectul îl constituie o familie dominicană exilată în New Jersey și merge pe două planuri, fiind o cronică a dictaturii lui Trujillo și o frescă a orașului american văzut prin prisma diasporei dominicane. Oscar Wao e un dominican din a doua generație, un băiat obez, premiant, obsedat de SF, timid cu fetele și frustrat, care aspiră să devină un Tolkien și e nefericit. Doi dintre naratorii cărții, sora lui Oscar, planturoasa Lola, și colegul lui de cameră din studenție, Yunior, încearcă în zadar să îl ajute, ba chiar acesta din urmă ajunge la convingerea că mama lui Oscar și Oscar însuși sînt atinși de *fuku*, un soi de blestem caribbean care-i face etern nefericiți în dragoste. Istoria mamei lui Oscar e legată de atrocitățile dictaturii lui Trujillo, de alienare prin teroare, nevindecată nici în „lumea liberă” a exilului. Romanul lui Junot Díaz, care își propune să povestească această dublă alienare, a dictaturii și a imigrației, are o scriitură de mare virtuozitate, cu registre, idiomuri și stiluri diferite: realismul magic al Caraibelor, SF, feminism punk, machism, postmodernism, cu fraze ce amestecă vertiginos „spanglish”, *slang* american, ticuri de limbaj ale massmediei, tonul liric și brutalități grosiere. *Scurta și formidabila viață a lui Oscar Wao* va fi, din această cauză, foarte dificil, dacă nu imposibil de tradus – opinează „The New York Times”.

actualitatea

CEEA CE este și rămâne încurajator de la bun început pentru cititor este invitația pură la voiage pe care tânăra autoare o face. Ori de câte ori pune mâna pe condei, un drum începe să se desfășoare și să se încălzească de imagini primitoare, de cuvinte bine alese, capabile să te convingă că merită să intri în sufletul ei generos și să rămâi un timp acolo. Un tur al Cetății Brașovului – o pagină despre Brașovul, azi, un mic refugiu spiritual într-un

loc cu un farmec aparte, subtil și irezistibil. Un muzeu tehnic, un amalgam straniu între vechi și nou... Nu fac decât să aleg aceste sintagme semnate de Sinziana Maria Stoie, elevă în clasa XI-a la Colegiul Național „Unirea”, Brașov, îndrăgostită de urbea sa. Pieton într-un cosmos de metal și asfalt, îți apropriezi de dragul ei viața orașului, ce se desfășoară imperioasă și precipitată și descoperi, redescoperi cu bucurie, pe sub Tâmpa sau pe după ziduri, cum inspirată remarcă autoarea „locuri teleportate parcă dintr-o altă lume, spiritul se detașează și se umple de strălucirea ametoare a celui ce va rămâne unul dintre cele mai frumoase orașe”. Stilul Sinzianei, sincer și detașat, face din pagina ei un eseu care îi recomandă posibilitățile de-a te convinge, de-a te cuceri, de-a te reține pentru textele ei de-acum și de mai târziu. Dintre poemele pe care mi le-a trimis recent, m-am oprit la *Panorama* și *Initiating voyage*, dar și la *De-a lungul unei vitrine*, pe care îmi face plăcere să le transcriu aici, chiar în această ordine, fiind de văzut un crescendo, așa spune, între egali, pentru că acest efect se intrupează din acumularea de simpatie a autoarei la cititor. *Panorama*: „Eu am văzut copacul din mijlocul Infinitului/ - un nerv macroscopic în sticlă lamberta, cu ecran de protecție și rădăcini orbitoare./ cu tandre sertare pentru siesta planetelor -/ levita deasupra automobilelor, tramvaielor gălbui, deasupra/ cinematografele înghețate/ ca un lăntșor purtat pe craniile norilor transparentii;/ în

Constanța Buzea

POST-RESTANT

loc de motor, funcționa o cometă, agregată prin țevi bidimensionale/ de miliarde de stele, hrănită cu leucocitele constelațiilor./ răsucită asemeni fitilelor universale;/ mintea mea începuse să escaladeze trunchiul alunecos./ ținându-se de câte un por, un mușchi./ de câte-o ciupercă agaricus./ călărind meduze vârgate, omizi înaripate, neuronii aparatelor photo, șuruburi excentrice/ râvnind cu ochii electrizați tot mai sus;/ și acolo, în mijlocul infinitului, trupul imperial al minții mele/ mă privea fumegând, de parcă tot Universul era un embrion fosforescent./ cheag cu cheag, dinte cu dinte./ de parcă niciodată nu ar mai fi existat nimic altceva înafară/ de un copac plutitor și un transatlantic de seninătate“. Ca să susții cu argumente puternice și cu elan poezia propriei sete de călătorii în imaginar trebuie să fi citit pe alții, cu atenție mărită, printre rânduri și de-a dreptul, culegând cuvinte, expresii, viziuni asupra Universului din toate timpurile și curajul de a le așeza în ecuații vibrante, cu gustul celor mai tineri la bord, de-atâtea ori nebuloși în pretenții și pretențioși în a-și păstra o libertate de sine cu orice preț. *Initiating voyage*: „Ocolul, pământului în 80 de zile sau poate/ un tur al cetății Dite./ cu metereze, turla și semnale luminoase./ cu motoare hidraulice așteptând resurecția./ inocente pistoane, bujii, pedale, tixite în fiole slim de acetona/ cu aripi și vene și inimi cromate.../ iar eu stăteam lângă corăbier, în hublourile moi ale minții jucam/ tragedia lumii per

*me si va nell' eterno dolore/ pe degetele viziunilor electrificante./ depășind 250 mps navigam între neuronii moșului din creta;/ am văzut pânțele buclor de timp strălucind/ și găurile negre urlau în cafetiere, atât de galvanic, atât de exploziv!/ iar hemoglobina cosmică inunda țesuturile novaelor sacadate/ nelăsând nici un fir de praf în care aș fi putut să debarc.// Soarele deschidea ochi de cyclon.“ Și totuși, când autoarea se va aduna altfel din vastele călătorii, când îi va fi dor de pământ și chiar va coborî cu picioarele pe pământ, va fi mai ales atunci atât de impregnată de un praf stelar, galactic, și poezia ei mai ales păstrând rezonanțe din cerul tuturor cerurilor pentru sufletul nemuritor, din lecturi și din scrisul de până atunci adunat, va fi, cred, pe valul elanului sau de călătoare, în stare să se mențină într-o sete de vis și în stare să pledeze ca și acum pentru elementele din biografia sa intervenite natural între timp. *De-a lungul unei vitrine*: „Din tine ieșeau și se scurgeau în pământ/ anaconde cu solzi fluorescenți/ împoțonate precum homurile fabricilor de jucării./ azvârleau proiecții moleculare pe smațul ceasurilor elvețiene./ deasupra fierbătoarelor industriale./ pe cearșafurile organelor lăcuite;/ te vedeam într-o planetă aprinsă și/ nu erai decât un guler cu dantelă neagră./ un cordon în jurul mecanismelor existentei, o ramificație fantezistă./ puțin mai mult decât balansoarul rupt din fața unui zid./ Câte accidente, câte reacții chimice, câte explozii solare s-ar fi produs în conștiința lumii/ dacă fiecare atom al pielii tale ar fi fost luminat de genericul imprimat pe celofan/ purpuriu, iar scenariul, costumele, decorul, rolurile, actorii, chiar totul./ ar fi umplut de/ vise siameze/ șoseaua scânteietoare/ de-a lungul unei vitrine.“ Cred că autoarea este dintotdeauna convinsă că, în poezie, nu se pot da sfaturi poetilor adevărați. Pentru că poezii adevărați sunt stăpânii propriilor lor călătorii în Univer, de unde se întorc cu dovezi, cu imagini, cu muzici, cu propriul lor suflet și cu propriul lor Dumnezeu servit semenilor așa cum El și-a dorit să fie. (*Sinziana-Maria Stoie*) ■*

Prin anticariate

Drumul brânzei

De ceva vreme, literatura cunoaște fascinația listei. De încă și mai demult, pe aceea a corespondențelor. Discuțiile între comesei din limbi și culturi diferite, aprinse de vreun vis de dinainte de Babel, alunecă, din când în când, spre *how do you say...* Așa că am scos, din căsuțele cu carii ale anticariatelor, *Dicționar-ul de cuvinte călătoare* (un titlu frumos și pentru un roman) întocmit de Al. Graur, prin '78, la Albatros. Referent îi era Th. Hristea.

Cu cât mai lungă călătoria, cu atât mai interesantă povestea, purtând în foile ei aromă de mirodenii din Indii. Nu neapărat spuse exotice, denumind cele ale trailului în cine știe ce civilizații moarte, sînt vedetele acestor voiajuri. Dicționarul, interesat de cuvintele care-au intrat în română, le lasă deoparte pe-acelea date la export. Prefața, în schimb, le face, prin câteva reprezentante, dreptate. Un asemenea exemplu este *brînza*. Brînza dăcică, pomenită, cu *moș* și *varza* (deh, cultură patriarhală, ținută la dietă lacto-vegetariană), în listele de care n-a scăpat nimeni, subiect de caterincă postmodernă, e iute din fire. Întîi, migrează la vecini, devenind slavul *bryndza*. De aici, în germană, în dialectele *Brinse* și *Brimsenkäse*. Mai pe urmă, se găsește scris *Brinzenkäse*, cuvînt în care Graur identifică „o tautologie de tipul celei care în toponimie este numită *linguaglosa*” (adică alăturarea, în numele unui loc, a două cuvinte care înseamnă același

lucru, în limbi diferite). O explicație oarecum hipercorectă, din familia lui *madipolan* citit prin *made in Poland* îl crede pe *Brinzenkäse* brînza din orașul elvețian Brienz. Mai degrabă, spune Graur, plusînd, Brienz vine de la brînza. În Franța, prin Elveția, *brînza* ajunge *brousse*, brînza de vaci.

Lasînd în urmă brînza, cu dorul ei de ducă, dai peste lista limbilor din care au venit, la prima sau la a zecea transformare, destule din cuvintele azi românești. Între ele, nume ca *avestic*, *berber*, *coptic*, *dravidian*, *hamitic*, *prakit*, trimițînd la feluri de-a vorbi atît de vechi încît nu mai sînt nici cei care au auzit de ele.

Așa sînt și unele din cuvintele călătoare, forme de-altădată, din timpul cînd limba mai avea culoare, folosite doar de bunii vorbitori, care țin la nuanțe, de altfel, singurii, pesemne, ce vor deschide acest dicționar (ca să nu spun, cu maliție, *vreun* dicționar). De pildă *abitir*, folosit la comparativ, *mai abitir*, cu înțelesul de *mai ceva*, vine din persanul *ābdār*, strălucitor, care-n

turcă se degradează în *beter*, „mai rău”. Într-adevăr, pe cît îmi pot da seama, contextele corecte ale lui *abitir* nu sînt cele pozitive.

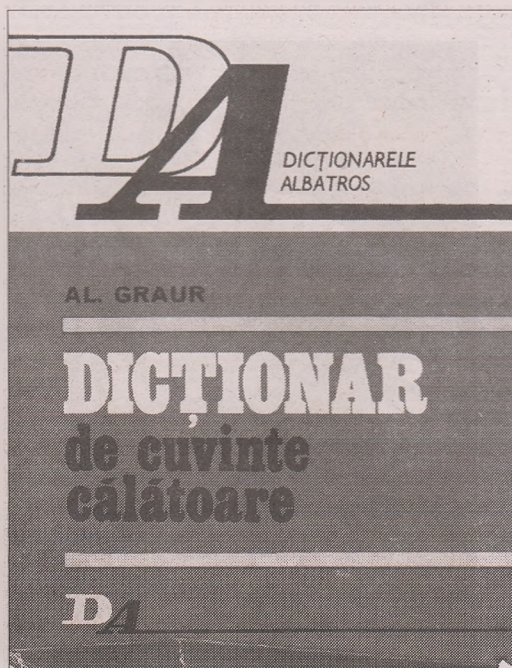
Demn de o istorie e și parcursul lui *almanah*, însemnînd, inițial, în arabă (*manāh*), „locul unde se pun cămilele în genunchi”. Pe urmă, prin metonimie, a ajuns să denumească povestea spusă la locul de popas al cămilor și, apoi, pesemne, datorită regularității acestor răgazuri de povestire, o scriere care urmează un calendar.

Distanța la care sare sămînța unei limbi care nu mai trăiește decît prin cîteva sunete aruncate în alta ne dă, cîteodată, tuturor cîți sîntem obișnuiți cu prima sau a doua „generație” etimologică (cel mai adesea, în succesiunea franceză-latină), senzația privirii în prăpastie. *Bluză* vine de la numele orașului egiptean Pelusium, *buletin* din ștampila (*bullā*) Evului Mediu latin, *ceapraz* din persanul *čāprāst*, „de la stînga la dreapta”, *chelfăni* (pe care-l știm azi mai mult din *chelfăneală*) vine din arabă, din *kaffa*, însemnînd platou de balanță, și-apoi podul palmei (și, firește, corecția care se-aplică folosînd podul palmei). Dolarul e o formă dialectală de la taler care, la rîndu-i, vine de la un oarecare *Joachimstal*, valea lui Joachim. Farfuria vine din chineză, însemnînd întîi *fiul cerului*, apoi porțelanul dedicat împăratului. Fusta a apărut lîngă Cairo, într-o periferie cu croitorii, trecînd, pe urmă, în neogreacă.

Lighioană trage la legiune, și ajuns, prin pură confuzie, sau prin neînțelegerea unei metafore, să însemne fiară. Marțipanul, om care șade, în arabă, ajunge, în timpul cruciadelor, o monedă cu Iisus pe un tron. Sensul i se schimbă la Veneția, unde începe să însemne o cutie mică, și apoi conținutul ei dulce.

Cuvinte simple, unele intrate, în parte, în umbră, pe care *Dicționarul...* lui Al. Graur le face musafiri de la cale lungă, care dau seama despre înrudiri și contaminări pentru a căror explicare avem a cerceta istoria. Dincolo de fugare pasiuni filologice, sînt cărări pe care nu le mai bate nimeni. Brînza se cumpără de la supermarket, iar vorbele se găsesc de-a gata într-un vocabular de bază care, dacă n-are viitor, n-are, de bună seamă, nici trecut.

Simona VASILACHE

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

NATO, anarhiștii și prostituatele

ÎȚIVA cunoscuți anarhiști care voiau să intre în România cu pancarte și manifeste anti-NATO și antiglobalizare au fost reținuți nițel la frontieră și trimiși înapoi de unde au venit. Nu aplaud anarhismul, dar cred că reprezentanții săi au dreptul să-și exprime convingerile. Cum mitingurile lor nu au autorizație – fiindcă n-o cer, altfel n-ar mai fi anarhiști – ei sînt zburătăciți de forțele de ordine cam peste tot pe unde încearcă să demonstreze. Pe unde se desfășoară în public sînt dispersați de poliție, unii cu duhul blîndeții, iar cei care opun rezistență – luați pe sus, după ce încasează și cite un baston, două pe spinare. Mare trebuie să fie convingerea acestor oameni sau masochismul lor, de o tot iau de la capăt ca niște Sisifi ai „pulanului” pe oriunde e rost să fie băgați în seama de fotoreporteri și de agențiile de presă. Forțele de ordine de la noi le-au luat-o înainte și ca să nu mai aibă dureri de cap cu ei prin București și nici anarhiștii eventuale dureri de spinare le-au interzis accesul în țară.

E limpede că serviciile secrete din țările pe unde anarhiștii și-au mai făcut numărul au anunțat omoloagele lor din România la cine să se aștepte. Dar era acesta un motiv suficient de expulzare? Or fi ei anarhiști, or fi avut și „materiale” dușmănoase la adresa NATO în microbuzul cu care au venit, dar cîta vreme nu ies cu ele în stradă într-un miting neautorizat, autoritățile române nu-i pot expulza decît abuziv. Sînt interzise în România convingerile anti-NATO sau cele contra globalizării? Din cîte știu eu, nu. Așa că cine a întors de la granița acel microbuz cu anarhiști a făcut cam același lucru ca grănicerul român de pe vremea lui Ceaușescu dacă îi prindea pe cetățenii străini cu „materiale dușmănoase”.

Efectul acestei expulzări e că anarhiștii s-au pus și ei pe treabă și se anunță unii pe alții pe internet ce-i așteaptă la granița în România. Așa că probabil anarhiștii nu vor lipsi la summitul NATO de la București, doar că, probabil, își vor confecționa în România alte pancarte și manifeste.

Să admitem însă că vreunui anarhist ajuns la capătul răbdărilor i-ar da prin cap să-și încerce talentele pirotehnice la București, pentru a rămîne în istorie. Dar aflu dintr-o știre că tot din grija siguranței summitului NATO a făcut poliția o razie pe centură și le-a pescuit de-acolo pe prostituate. Ar exista și pentru asta o explicație – ca nu cumva printre „centuristele” autohtone să se strecoare vreo sinucigașă străină inspirată de Ben Laden sau de vreo mișcare arabă mai mică, dar dornică de afirmare. Dacă însă autoritățile noastre vor să aibă certitudinea că la o adică, pe centură, circulația va fi sigură, cea mai bună metodă era să le promită imunitate de un an fetelor noastre care ies la agățat acolo, cu singura condiție să anunțe dacă s-au trezit pe traseu cu concurență străină. Fiindcă să le scoți din dispozitiv pe fetele noastre, care și-au împărțit zonele de influență, în urma negocierii dintre peștii lor, înseamnă să lași centura de izbeliște. Dacă însă poliția de la moravuri le-a adunat pe fete pentru a le face un instructaj patriotic, să stea cu ochii în patru, și dacă pe centură nu se vor înregistra evenimente în timpul summitului, prostituția ar trebui legalizată pentru eroinele anonime de pe centură. ■

Tonul just

POHONDRU, M.Z. mi-a scris timp de două decenii că e pe punctul să moară, cardiac. Nu mai dădeam atenție. Era felul lui de a fi. Până când într-o zi inima s-a conformat. Insist și eu destul, dar la mine nu e obsesie. Este o temă de tratat.

Am un foarte incomod neajuns: nu gîndesc – altfel decît în replică – aproape deloc. Îmi umplu timpul cu ce se poate, dar nu tot. Rămân plaje de timp mort.

Poate de aceea, ca să treacă vremea, sunt un adormit.

Gheorghe Crăciun: „Am devenit o brută livrescă, un monstru de lecturi și simboluri, un om care poate vorbi despre orice.” Toți vorbim despre orice, dar eu nu despre un orice cultural. Deși citesc, nu pot să devin o brută livrescă. Sunt bine apărat: uit tot.

„Nimic nu poate fi mai degradant decît să mori încet, să te stingi de la o zi la alta, măcinat pe dinăuntru, conștient de ceea ce ți se întîmplă, sub privirile insuportabile ale celor apropiați.” Are dreptate, pe apropiați ar fi bine să-i putem feri. Altfel, ce poate fi mai agreabil decît ca, într-o crescîndă oboseală, să te „stingi” ?

„Îmbătrînesc. De fapt, despre asta tot vreau să scriu și n-am curajul.” Probabil că îți trebuie curaj când ești încă departe de bătrînețe. Nu mai știu. Formulez altfel, neperformativ. De exemplu: „Am îmbătrînit.” Sau: „Sunt bătrîn.” Aflat în posesia acestei informații, nu mai trebuie să am curaj.

„...cultura democratică dezvoltă un anumit conformism generalizat”, scrie Llosa, citat de Gheorghe Crăciun. În realitate, toate culturile sunt conformiste, din toate trebuie ieșit. În ce? În lipsă de repere, în haos, în ceață, în nimic. E drept, cultura te ajunge din urmă și te recuperează, dar asta e treaba ei. Treaba ei, în sensul că ei îi pasă și, pe de altă parte, pentru că asta are ea de făcut. Cît despre democrație, așa e. Democrația e *correctă* sau nu e deloc.

Idei interesante, uneori profunde. Pe unele, aș vrea să le comentez. Deodată, nivelul crește mult, până la inconfundabil, când scrie despre... fân.

Oricît de trîsnită ar fi viziunea unui umorist, ea va sfârși prin a-și găsi un corespondent real. Senatorii noștri care caută arma secretă a dușmanilor, din cauza căreia plouă cu apă de mare în Moldova, nu sunt ei niște „scafandrieri” ? Nu urca și la Tudor Mușatescu apa Mării Negre în munți ?

Fascinant în moartea cardiacului este că el poate trăi normal, ca oamenii sănătoși, până cu nu multe minute înainte de a sucomba.

Marele pericol al scriitorilor care trec prin stări neobișnuite este să ia un ton prea sus. Este ce i s-a întîmplat lui Cioran în cărțile românești. Abia în franceză a găsit tonul just.

Într-o carte de literatură nu trebuie (n-ar trebui) să argumentezi. Trîntești una cît mai aiuritoare și te eclipsezi.

Uneori dai peste gîndire falsă la autori bine cotați. Alteori, sau tot atunci, aparatul tău de recepție e gripat.

Ce înseamnă să devii cunoscut și destul de bătrîn ca să te bucuri de un anumit respect sau să fii disponibil, în timp ce alții nu sunt!... Ieri mi s-a propus să fac o „expertiză” (când o să apară primul dicționar de limbă română postdecembristă?) într-un domeniu la care nu mă pricep deloc. Astăzi citesc, tot în calitate de expert, o lucrare teoretică din care nu înțeleg mai nimic. Noroc că nu se cunoaște. Totul e să dai un verdict favorabil și poți să-ți iei indemnizația de expert.

Citesc un roman cu evenimente care ne-au zguduit la vremea lor: furtul revoluției, Piața Universității, „duminica orbului”, minerii... Cumplit de plictisitor.

a c t u a l i t a t e a

Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

Ieri, șapte ani de cînd, după o scurtă boală, a murit Relu. De fapt, de inimă rea. Cu nouă ani înainte murise – într-o secundă, pe șosea – femeia pe care o iubise. Cu numai patru, băiatul, ratăcit în ceață, în Făgărași. Cine hotărăște toate astea?, întreabă T. Hazardul, zic. E singurul cuvînt pe care pot să-l spun în apărarea lui Dumnezeu.

Era acolo, la parastas, P. L.-am cunoscut cînd avea zece ani. Are acum șazececi. Marioara, mama lui, optzeci și șase. Cum se simte ? E bine. Nu prea mai ține minte. Este regina balurilor, căreia i se aruncau confetii, din amintirile lui T.

Încet, intrăm în ceață. Suntem spectrali. A avut ecou cartea ? mă întreabă Corina. Cartea? A, da, cartea. Ce știu eu!

Dacă ți-ai fixat o linie de gîndire, mâine vei putea continua ce ai început azi. Dacă ți-o refuzi, cum fac, intri într-o incertitudine febrilă. Fertilă, era să zic.

Există oameni cu care te înțelegi atît de bine, încît aproape că s-ar putea vorbi de iubire și pe care, totuși, necazurile tale mari, cînd dau peste tine, îi plictisesc. Și reciproc.

Aflu din articolul unui tînar, altfel inteligent, fruntaș de generație, că relația cu regimul Dej a fost una de negociere. Numai că n-am avut destui negociatori. Așa e, dacă stai să te gîndești. Și nici destul de abili. Negociind mai bine cu Securitatea, Steinhart n-ar mai fi băntuit închisorile atîția ani. Mai aflu că anticomunismul nostru e și elitist și abuziv, fiindcă nu ține seama de majoritate, care s-a adaptat. S-au adaptat și cu nazismul milioane de germani. E elitist antifascismul ? Dacă o scrie negru pe alb tînarul nostru inteligent, fruntaș de generație, atras de comunism, nimic de zis! Dacă nu, e – ca și mulți anticomuniști – un biet oportunist.

Cărțile pe care am făcut greșeala să le citesc în stare febrilă au devenit fragmente de coșmar.

Neavînd temperament, pot avea temperatură. E evident cea mai plăcută stare, încă de cînd, cu gripă, admis în patul „mare”, al părinților, priveam, cu o reconfortantă plictiseală, vrăbiile pe geam.

E remarcabil de răspîndită însușirea omului de a nu fi atent la ce spune celălalt.

Îmi fac de lucru, cît pot de mult, stînd în fotoliu. Să mă așez pe scaunul autorului de cărți și de te miri ce mi-e din ce în ce mai neatractiv.

Puterea epocii de a-i strica pe oameni e irezistibilă. Nu-i face față decît unul atît de inert ca mine. Unul gata deteriorat, altfel zis.

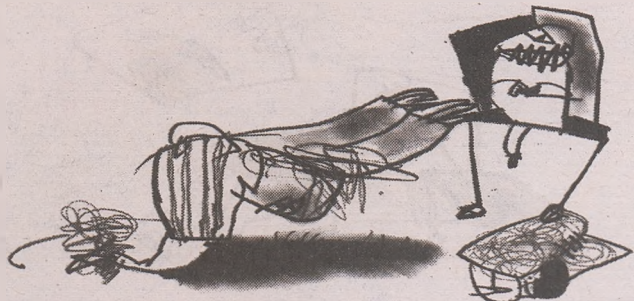
Nu e bine să treci dintr-un secol în altul – pentru posteritatea ta nu e bine – decît cu ani cît mai puțini. Nu ți se găsește locul potrivit. Un Caragiale, un Maiorescu au avut grijă să termine la timp ce aveau de făcut. Dintr-un mileniu într-altul ? Ce să mai vorbim!

Sunt uriașe resursele de prostie ale oamenilor foarte deștepți. Constant deștepți nu sunt decît oamenii mai puțin deștepți.

De unde nu era decît un miraj, acum, de la o vreme, Oblomov *c'est moi*.

În visul de azi-noapte, Vulturul insista să venim la Timișoara fiindcă „se dă și carne”. Un detaliu care unor prezumtivi cititori tineri nu le-ar mai spune nimic. Și e bine că-i așa. Bine, pînă cînd nu încep să ne înștiințeze ei cum s-a trăit atunci.

Colecționez prostiile oamenilor deștepți. Tocmai am citit că Bacovia n-a avut forța sau inspirația să fie un mare postmodernist. ■

actualitatea

Serie bună

O altă față și un conținut net superior are noua serie a **LUCEAFĂRULUI**, care, dacă o ține tot așa, va deveni un actor important pe piața săptămânalelor de cultură. Ca și la numerele precedente, la nr. 9 se simte imediat mâna de artist a tânărului Mihai Zgondoiu, art director al publicației, prezent și pe ultima ei pagină, la secțiunea **Arte vizuale**. Dincolo însă de macheta aerisită și funcțională a paginilor, numărul de față are câteva puncte tari în sumar, ce merită subliniate. Mai întâi, cronică literară pe care Dan Cristea o dedică unei ample și teoretizante panorame critice realizate de – se putea altfel? – Marin Mincu. Eleganța cronicii nu substituie, ci completează percutanța ei analitică. Dacă „torentul de clasificare și nomenclatură, alcătuite după un zel à la Linne”, nu are cum să fie pe placul unui critic de gust și expresie ca Dan Cristea, obiecția lui finală e de ordinul istoriei literare. „Textualistă ea însăși, adică făcând economie de referent, panorama lui Marin Mincu ignoră complet, din orice posibil decupaj, anul de grație 1989. Chiar să nu însemne nimic această dată?” Pentru mulți critici, da; pentru Marin Mincu, ba.

O proză de Ioan Lăcustă (autor pe cât de discret socialmente, pe atât de valoros) și un interviu pe două pagini realizat de Clara Mărgineanu cu o poezie de calibrul Ilenei Malăncioiu continuă seria bună a *Luceafărului*. Din răspunsurile incomodei poete, Cronicarul va alege numai unul, care n-are legătură nici cu situația politică actuală, nici cu „frontul comun” anterevoluționar, ci cu poezia, în care mulți văd un simplu joc cu vorbele, un demers gratuit, un produs opțional. „Este poezia un act de exorcism?” întreabă Clara Mărgineanu. Iar Ileana Malăncioiu răspunde, în stilul și spiritul ei: „Nu știu dacă poezia e un act de exorcism, dar e, fără îndoială, un exercițiu de supraviețuire. Am simțit asta mereu, dar mai ales când am scris *Sora mea de dincolo*. Atunci când trudești asupra unui vers, uiți de durerile care te apasă, de timpul care trece și de moartea care te pândește de când te-ai născut. Te comporți ca un țaran care asimilează grădina lui cu grădina raiului și face tot ce e de făcut prin ea până la sfârșitul vieții, convins că lumea nu se termină aici, ci dincolo de hotarul care nu e ușor de trecut, mai există, în mod neîndoielnic, ceva.”

Despărțirea de belferi

În **GÂNDUL** de vineri, 21 martie, Cristian Tudor Popescu scrie despre gestul citorva mii de profesoare din București de a participa, la Romexpo, la *vangheliada* de primăvară. Cu toată *Parada dascălilor*, în ciuda însemnărilor lui Ioachim Botez, ideea de *belfer* închidea în ea frumoasa nepăsare care se confundă cu mândria omului conștient de propria-i valoare. Belferul acela, cu toate păcatele lui, nu mai există, și întru pomenirea lui, cu „o sticlă de vin alb și un păhăruț de coniac” scrie CTP această punere la punct, inutilă, din păcate, ca și belferul, în lumea în care niște doamne se rînduiesc (de ce-mi vine să spun *îngenunchează?*) cuminiți dinaintea unei farfurii cu răcitură. Cum eu păstrez, chiar din paginile **României literare**, imaginea unor profesori de-altădată, și alte, destule, exemple din viața reală, îmi închipui că toți sperăm că nu ne găsim, la o adică, foștii dascăli în asemenea companii. Dar mai știți? Rămâne trecutul, în care se retrage, despărțind apele, și autorul articolului: „N-a fost întotdeauna așa: profesorii pe care i-am avut eu să fi știut bine că ajung să mănânce iarbă și nu s-ar fi dus la masa vestitorului

ochiul magic

primăverii, Marian Vanghelie, candidatul social-democrației românești la Primăria Capitalei, de unde se ajunge prim-ministru sau președinte al României. Ceea ce nu înseamnă că vreau să-mi bat joc de cina vanghelică a bieților dascăli de azi. Nu pot să le spun decât: Să fie primit! De sufletul cu credeți dumneavoastră!”

Cu ochii în Convorbiri literare

Numărul din februarie al **CONVORBIRILOR LITERARE** ne oferă două interviuri atrăgătoare și pline de miez. Primul are drept protagonist pe criticul băcăuan Vasile Spiridon, intervievat chiar de redactorul-șef al revistei, Cassian Maria Spiridon: „În general mă acomodez foarte greu cu schimbările existențiale. Țin minte că la începutul verii din 1990 l-am vizitat pe Eugen Simion la sediul Grupului Interdisciplinar de Reflecție. Era într-o duminică, iar el încă mai citea din *Jurnalul de idei* al lui Constantin Noica, la care voia să scrie o cronică literară ce trebuia să fie gata pînă a doua zi. Mi s-a părut aiuritor că poți fi capabil de așa ceva. Pe vremea aceea mi-ar fi fost necesare vreo zece zile pentru această frumoasă zăbava. Ulterior, m-am obișnuit cu postura de cronicar și cred că am reușit să ajung la performanțe aproape asemănătoare în privința (contra) timpului.” Al doilea interviu este luat de Ilie Mihălcea scriitorului Radu Negrescu-Suțu. Tema: arborele genealogic al familiei Suțu și revendicările proprietăților confiscate de comuniști. „După părerea mea, presa de scandal a denaturat intenționat toată povestea, îmi închipui pentru a vinde un tiraj sporit al ziarelor sau pentru a crea și amplifica un curent defavorabil în opinia publică din țară. Mătușa mea din Italia, Alexandra Suțu, nepoata profesorului Suțu, în a cărui clinică din București a murit poetul Eminescu, a decis să revendice proprietățile familiei confiscate de comuniști. Presa a estimat valoarea lor la cam un miliard de euro, și superficiala moșiilor la cam un sfert din Moldova, Oltenia și Dobrogea! Nu știu dacă e revendicarea secolului, dar ar putea fi secolul revendicărilor, deși eu

sper ca rezolvarea acestora să nu dureze chiar atât de mult!” Nu putem încheia fără să pomenim de articolul lui Nicolae Stroescu Stănișoară, „Patimile adevărului” (I), unde distinsul intelectual rememorează agonia lui Vlad Georgescu, directorul postului de radio Europa Liberă în anii '80, a cărui tumoare cerebrală a fost provocată de iradierea cu o armă aflată în dotarea Securității române. „Agonia propriu-zisă, care a durat o zi, a fost grea pentru că avea o inimă puternică, în timp ce respirația devenea din ce în ce mai grea. L-am adus pe părintele Flecan, pe care l-am ajutat să-l împărțesească cu două ore înainte de a muri. Nu mai putea vorbi, iar pupilele îi căzuseră aproape complet sub nivelul pleoapelor inferioare. Nu m-ai dadea nici un semn de conștiență. Cam cu maximum douăzeci de minute înainte de a muri, s-a petrecut ceva care îmi va rămâne întipărit pînă la propriul sfârșit. Vlad, care gemea și se agita tot timpul, s-a ridicat în capul oaselor, s-a agățat cu ultimele puteri de mînerul de sprijin de deasupra patului și a deschis brusc ochii cu o dilatare neverosimilă și o expresie nemaiîntîlnită. Eram de față numai trei persoane: părintele Flecan, Constantin Xifta și eu. Ochii lui Vlad ne-au mai privit o dată încărcăți de o indicibilă, înspăimîntătoare uimire. Un fel de ultim mesaj în care plîpîia, cu o neagră strălucire, ceva ca un avertisment. Această ultimă semnalizare, enigmatică, dar presantă la limită, s-a topit dintr-o dată și Vlad a recăzut în incomunicabilitate, la pragul necunoscut.”

Îndărăt la Maiorescu!

Este îndemnul de mare oportunitate pe care îl formulează Geo Șerban în titlul articolului său din **OBSERVATOR CULTURAL** nr. 157/2008.

Cui anume se adresează reputatul critic și istoric literar trimițând la Maiorescu? Nu doar confrăților de breaslă, cum s-ar putea crede, ci societății noastre în întregime, aflată în criză de modele morale, civice. Cu chiu cu vai, s-a adoptat legea alegerilor uninominale, constată Geo Șerban, acum problema fiind aceea de a vedea „care să fie profilul optim al viitorilor candidați” și „cum să fie barată calea (...) braconierilor în haită”. Un răspuns ar putea fi găsit în istorie, crede G. Ș., reflectând la vremurile „când bărbați destoinici impuneau rigorile democrației la noi”. „Tatonărilor în gol după o tipologie a politicienilor apți a fi promovați, își urmează gândul Geo Șerban, le e preferabilă evocarea demnitarului legitim de altădată, surprins în exercitiul funcțiunii”. Unul dintre acești „demnitari legitimi” a fost într-adevăr T. Maiorescu, „eminent parlamentar de cursă lungă”, ministru în mai multe rânduri la Culte, la Justiție, prim-ministru. „A demonstrat peste tot eficiență, energie, onestitate”, astfel cum probează numeroase acte din epocă și mărturiile ale contemporanilor. Spiritul junimist al delimitărilor clare între domenii l-a aplicat T. Maiorescu în tot ce a întreprins, fie în sfera artisticului fie atunci când s-a manifestat categoric „împotriva ingerințelor politicii în desfășurarea actului de împărțire a creștinătății”. E ilustrată poziția sa prin respingerea fermă a durerii unui important lider conservator dintr-un județ, adresată ministrului justiției, de a fi schimbat din funcție un magistrat onest. Aceasta cu prețul pierderii alegerilor de către conservatori în acel județ.

Poate că „legiferările în curs” vor face să rodească din nou, speră Geo Șerban, „sămânța verticalității maioreștiene”. Să sperăm și noi, împreună cu confratele nostru. Rămâne totuși întrebarea: câți politicieni români de azi știu cine a fost și ce a făcut în vremea lui T. Maiorescu, pentru a-i urma exemplul?

Cronicar

ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZI!

Abonamente 2008

România literară

Talon de abonare începînd cu

- abonament trei luni (13 numere) - 40 lei
- abonament șase luni (26 numere) - 70 lei
- abonament un an (52 numere) - 140 lei

Nume Prenume

str. nr. bl. sc. et. ap.

sector. localitate. cod poștal. județ.

telefon

Începînd cu 1 ianuarie 2008 abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media!
 Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor Hârlescu nr 6, sector 2, București, 022195.
 Plata se face prin mandat poștal prin Ordin de plată în contul:
 RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
 Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
 Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau 300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Corneliu Ionescu, Fundația României literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

